

SPIRA VERONIKA

SEGÉDANYAGOK AZ IRODALOMTANÍTÁSHOZ

**II. Szövegértés, műértelmezés, szövegalkotás,
ismeretek, kompetenciák
7-12. osztály**

Válogatott feladatok, esszécímek

Digitalizálva: 2011

ELŐSZÓ

Az irodalomtanítás talán minden tantárgynál **komplexebb** Magyarországon, hiszen a fejlett világban korszerű célnak számító **anyanyelvi kompetencia sokoldalú fejlesztése mellett, gyakran azt háttérbe szorítva hatalmas kötelező műveltséganyagot** kell közvetítenie. Ha a középszintű szóbeli érettségi előírásaiból mint kimeneti szabályozásból indulunk ki (az emelt szintű követelményeit nem is említve) megállapíthatjuk, hogy a diákoknak a középiskola befejezéséig el kell sajátítaniuk a **magyar és világirodalom történetének minden fontosabb fejezetét**, meg kell ismerniük számos alkotót és művet **széles történelmi, kultúrtörténeti, művészettörténeti, eszmetörténeti kontextusban**. A művek értelmezéséhez kiterjedt **esztétikai, retorikai, stilisztikai, verstani ismeretek** birtokában kell lenniük, és **az anyanyelv mint tantárgy** minden fontosabb témaköréről számot kell adniuk elméletben és gyakorlatban. Emellett, mint minden iskolai tevékenységnek, tantárgynak, az irodalomoktatásnak is fontos feladatai vannak a **komplex és differenciált személyiségfejlesztésben**.

Ebben a gyűjteményben **hat tanév (7.-12. osztály) feladatait** gyűjtöttem össze, amelyek mind ezt az összetett célt szolgálják, ezeket bontják le napi teendőkre, napi praxisra. Elősegítik a **szövegértés, a szóbeli és írásbeli szövegalkotás fejlesztését**, a sokoldalú **ismeretszerzést, a felkészülést az érettségre és a továbbtanulásra**, miközben szem előtt tartják a **nevelést, a személyiség sokirányú kibontakozását**.

A feladatok mind a hat évfolyamon a **fokozatosság elvét** követve egyre **összetettebbek**, ugyanakkor a már megszerzett készségek, ismeretek, kompetenciák folyamatos **ismétlésére**, gyakorlására épülnek.

A 7-8. osztály anyagának háttéréül az Arató-Pála-féle **tankönyvek** szolgálnak (*Bejáratok, Beavatás*), míg a 9-12. osztályos háttére részben a Szegedi Maszák Mihály-Veres András-féle, illetve a Pethőné Nagy Csilla által készített tankönyvek. A **11. osztálytól kezdve számos téma nem az alapórai munka része**, hanem a fakultáció vagy szakkör tematikája, mégis szerepelnek az anyagban. Ennek oka egyrészt az, hogy ötletet adhat a tovább gondolásra, másrészt, hogy demonstrálja, hogyha a jogszabályi keretek (érettségi követelmények) nagyobb választási szabadságot engednének, számos értékes téma, mű, szempont is lehetne része az irodalomtanításnak. Ilyen például néhány olyan jól ismert lehetőség, mint az *Anna Karenina* és a *Bováryné* összehasonlító elemzése, vagy Szerb Antal *Utas és holdvilágának* értelmezése Cocteau (*Rettenetes gyerekek*) és Márai (*Zendülő*) kontextusában stb.

A gyűjteményben **tárgymutató** segíti a tájékozódást, amely a **szövegértés és a szövegalkotás** különböző szintjeit, változatait és műfajait emeli ki (**vázlatkészítés, leírás, elbeszélés, elbeszélés párbeszéddel, jellemzés, összehasonlító jellemzés érveléssel, érvelés ellentétes vélemények mellett, a kreatív írás és az esszé számos fajtája** stb.).

A feladatok mellett megtalálhatjuk a **diákok munkáit** is. Az említett műfajokon túl szöveges, **rajzos beszámolót, képregényt, iskolai, házi és érettségi dolgozatokat**, sőt egy sorozatot **szépirodalmi próbálkozásaikból** is.

A **tárgymutató** kiemeli az olyan feladatokat, ahol az **irodalom más művészeti ágakkal találkozik**, a filmművészettel, a színházzal, a képzőművészettel, a zenével.

Az eligazodást segíti a **gyűjtemény végén** található **névmutató**, amely a feldolgozott alkotókat és műveiket sorolja fel az oldalszámokat is megjelölve.

Remélem, hogy minden érdeklődő számára **hasznosnak és gondolatébresztőnek** bizonyul a lapozgatás az összegyűjtött anyagban.

dr. Spira Veronika
gyakorlóiskolai vezetőtanár

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ (2)

TÁRGYMUTATÓ (3)

I. RÉSZ:

A kezdetek. 7-8. osztály (9)

II. RÉSZ

A második szakasz. 9-10. osztály (30)

III. RÉSZ

A harmadik szakasz. 11-12. osztály (47)

FÜGGELÉK

Diákok érettségi dolgozatai, szépirodalmi művei (83)

Névmutató (93)

TÁRGYMUTATÓ

A szövegalkotás műfajaiból (Diákok írásai, rajzai mellékelve, illetve a függelékben)

Vázlatkészítés

Leírás

Kreatív írás – elképzelt tárgy leírása

Elbeszélés

Elbeszélés párbeszéddel

Elbeszélés leírással és párbeszéddel

Kreatív írás – saját történet elbeszélése

Jellemzés

Jellemzés érveléssel

Összehasonlító jellemzés érveléssel

Esszé

Nézőpontok

Én – magamról

Ő – rólam

Egyik szereplő a másik szemével

- Esti Kornél – az „alsóház” szemszögéből
 - a tanító nézőpontjából
- Nyilas Misi – Böszörményi nézőpontjából
 - Gyéres tanár úr szemével
- Chérubine a grófnő szemével

Belehelyezkedés egy szereplő világába

- Millicent elmeséli Louise-nak, miért nem lépett be a szövetségbe
- Figaró gondolatai az V. felvonásban, amikor azt gondolja, hogy Zsuzsi megcsalja

Érvelés ellentétes vélemények mellett:

Nyilas Misi pro és kontra

Kreon pro és kontra

Antigoné pro és kontra

Nézőpontok és értékszerkezetek

Megy a juhász számaron - tragikus változat

- komikus változat
- groteszk változat

Elbeszélés, idegen történet személyessé transzformálása

Egy gyerek rádöbben, hogy a felnőttek is csak hétköznapi emberek

Első napom az iskolában

Magyarázom a bizonyítványomat

A legjobb barát

Jelenet egy ... órából

Tapasztalaton alapuló, személyes élményeket rögzítő véleményformálás érveléssel

Versekről

Színházi előadásról

Színdarabokról, drámákról

Regényekről, novellákról

Könyvajánlás osztálytársaknak, barátoknak

A „válasz” sokfélesége I.: rajz, rajz+ szöveg, szavazólap, képregény, kollázs

A Chairman-sziget (rajz)

Nyári szünet (rajz, fénykép, szöveg)

Téli szünet (rajz, fénykép, szöveg)

Szavazólap a Julius Caesarhoz indoklással

Odüsszeia – képregény, képes-szöveges megjelenítés

- egyíves rajz, szöveg és kollázs

Kreatív írás – saját vers (haiku)

A „válasz” sokfélesége II.: A drámapedagógia az irodalomtanításban

Megjeleníteni, eljátszani - egy-egy figura jellegzetes mozgását, mimikáját

- egy-egy jelenetet a műből

Esszé (elméleti és tárgyi ismeretekre, olvasmányélményre támaszkodó elemzés, értelmezés, véleményalkotás, érvelés, értékelés)

Önálló verselemzések

Összehasonlító verselemzés

Novellaelemzés

Regényelemzés

Drámaelemzés

Érvelő esszé stb.

Művészeti ágak találkozása

I. Film és szépirodalom

1. Tadeusz Borowski: Tájkép csata után, Andrej Wajda: Tájkép csata után
2. Csáth Géza: Anyagyilkosság – Szász János: Witman-fiúk
3. Hrabal: Sörgyári capriccio – Jirzi Menzel: Sörgyári capriccio
4. Kertész Imre: Sorstalanság – Koltai Lajos: Sorstalanság
5. Ken Kesey: Száll a kakukk fészkére- Polanski: Száll a kakukk fészkére
6. Kosztolányi: Aranysárkány – Ranódy László: Aranysárkány
7. Krúdy Gyula: Szindbád – Huszárik Zoltán: Szindbád
8. Milan Kundera: A lét elviselhetetlen könnyűsége – Kaufman: A lét elviselhetetlen könnyűsége
9. Thomas Mann: Halál Velencében – Visconti: Halál Velencében
10. Móricz Zsigmond: Úri muri – Bán Frigyes: Úri muri
11. Móricz Zsigmond: Rokonok – Szabó István: Rokonok
12. Musil: Törless iskolaévei – Schlöndorff: Törless iskolaévei
13. Örkény István: Tóték - Fábri Zoltán: Isten hozta, őrnagyúr
14. Örkény István: Macskajáték – Makk Károly: Macskajáték
15. Szép Ernő: Lila akác – Székely István: Lila akác (1934, 1972)

II. Dráma és színház

1. A görög színházi fesztiválok, a görög dráma és színháztársaság
2. A középkori színháztársaság, a commedia dell'arte
3. A shakespeare-i színház
4. A molière-i színház
5. A francia klasszicista színház
6. Ibsen és a katarzis visszavétele
7. A csehovi színház, Sztanyiszlavszkij és az orosz iskola
8. Bulgakov: Színházi regény és a Művész Színház
9. Színház-motívumok Bulgakov műveiben
10. A brechti színház és az elidegenítő effektusok
11. A brechti színház és a távol-keleti színház hagyományai
12. Az abszurd dráma és színháztársaság
13. A kegyetlen színház – Artaud, Grotowski
14. A performanszok és a magyar neoavantgárd színház
15. Kőszínház – kísérleti színház

III. Irodalom és képzőművészet

1. Az ókor nyomában – múzeumlátogatás
2. A középkor nyomában – múzeumlátogatás, kirándulások (pl. Zsámbék)
3. A reneszánsz nyomában – múzeumlátogatás, kirándulás (Sárospatak)
4. Barokk és klasszicizmus városunkban
5. Az impresszionizmustól a szecesszióig – múzeumlátogatás, reprodukciók, kiállítások, kirándulások (Szentendre)
6. Az avantgárd művészet – albumok készítése, kirándulások, múzeumok
7. Neoavantgárd, posztmodern – albumok, kiállítások, internet
8. A mai képzőművészet – kiállítások, kirándulások, albumok

IV. Irodalom és a zene

CD-k, Operaház, koncertek

A kezdetek 7.-8. osztály

Magamról. Bemutatkozás fényképpel (A/4-es lapon kézzel írva. Minimális terjedelem: fél oldal). A tanárnak segít megismerni a gyerekeket. Az értékelés mindig szöveges, de a legjobbak megkapják az első ötösüket. A szöveges értékelés fontos, mert ebben kitérhetünk sokféle követelményre, amit egy osztályzat nem fejezne ki, és árnyaltan dicsérhetjük meg, ami jó. Fogalmazhatunk kedvesen, barátságosan, közvetlenül, de határozottan. (Pl.: *Kedves, hangulatos, amit írtál, de lehetne egy kicsit szebb. Vagy: Egy cseppet túl szűkszavú voltál, de a fénykép nagyon aranyos.*) Szlenget soha ne használjunk, mert ebben a korban a gyerekek a laza, hétköznapi beszédet gondolják mérvadónak, és nem érzik, hogy a mindennapi életben megszokott szavak nem illenek bele minden stílusrétegbe (Pl.: *Antigonét a bátyja holtteste mellett kapták el.*).

A bemutatkozásokat le szoktam fűzni egy dossziéban, és magammal viszem az érettségi bankettra és az érettségi találkozókra. Nagy derűtséget szoktak kelteni a régi fényképek és szövegek.

Kedvenc könyvem. Könyvajánlás (Egy bekezdés az íróról. Egy bekezdés arról, hogy mi a könyv témája, és miért tetszik. Kedvcsináló a többieknek: Egy kiválasztott részlet fénymásolása) Az óra elején kihúzzunk egy nevet, aki ismerteti a többiekkel, mi a kedvenc könyve és miért. Felolvassa a kiválasztott részletet. A könyv írója, címe, az ajánló neve a táblára kerül, és mindenki beírja a füzetébe. Érdekes a 10 éves érettségi találkozón visszaolvasni, ki milyen könyvet választott hetedik elején. (Ez azért is lehetséges, mert minden év végén lefénymásolom egy diák füzetét, amelyben az egész évi anyag benne van, minden órai és otthoni munka, így pontosan rekonstruálható, mi történt abban a tanévben minden egyes magyarórán.)

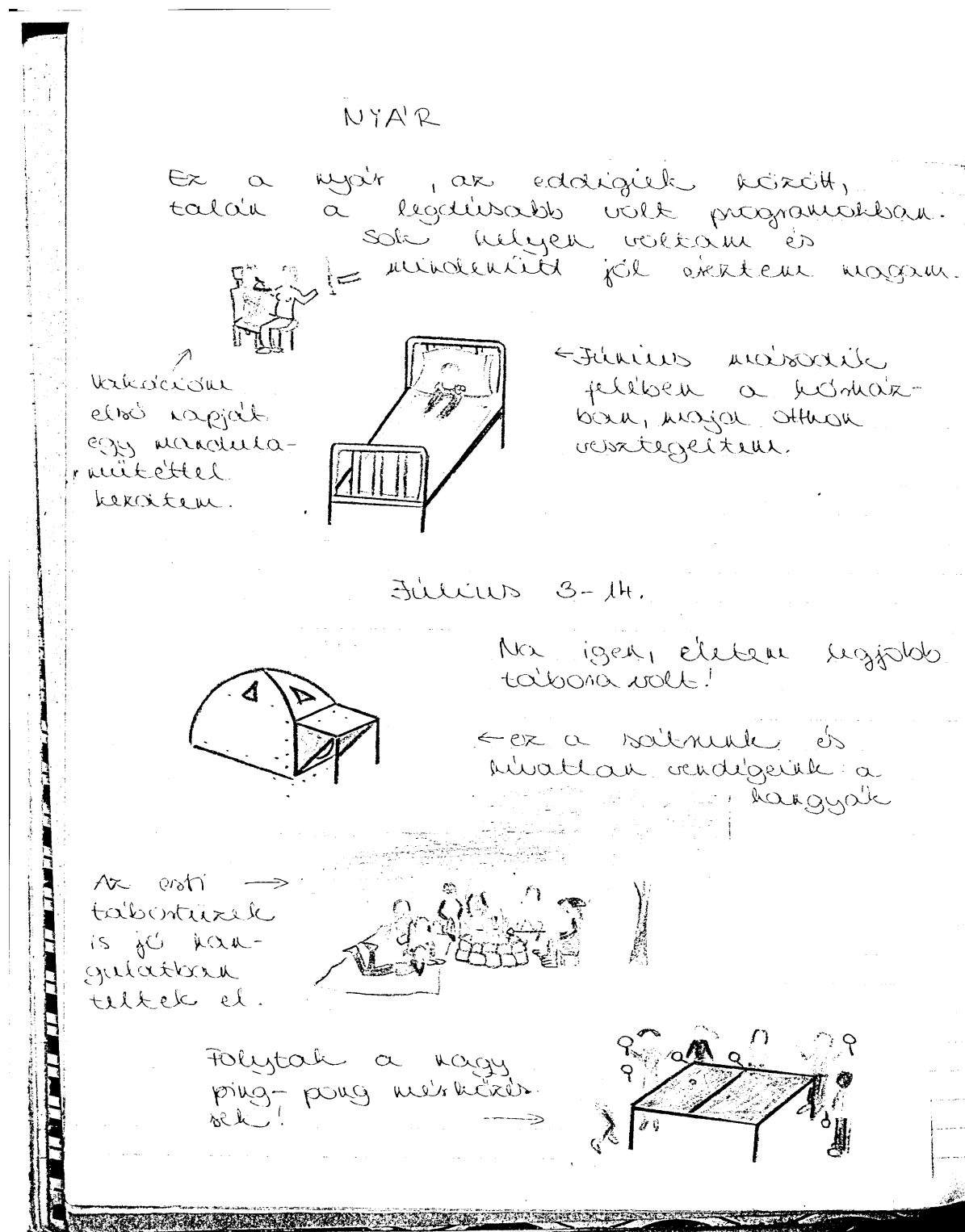
Milyen írók, művek szerepeltek leggyakrabban hetedikben? Íme: Verne, Gárdonyi Géza, Karl May, Erich Kastner, Karinthy Frigyes, Tatay Sándor, Fekete István, Gerald Durrell, Tolkien, J.K. Rowling, Szabó Magda, F.H. Burnett, J. Adamson, de volt egy Hemingway és egy Molière is.

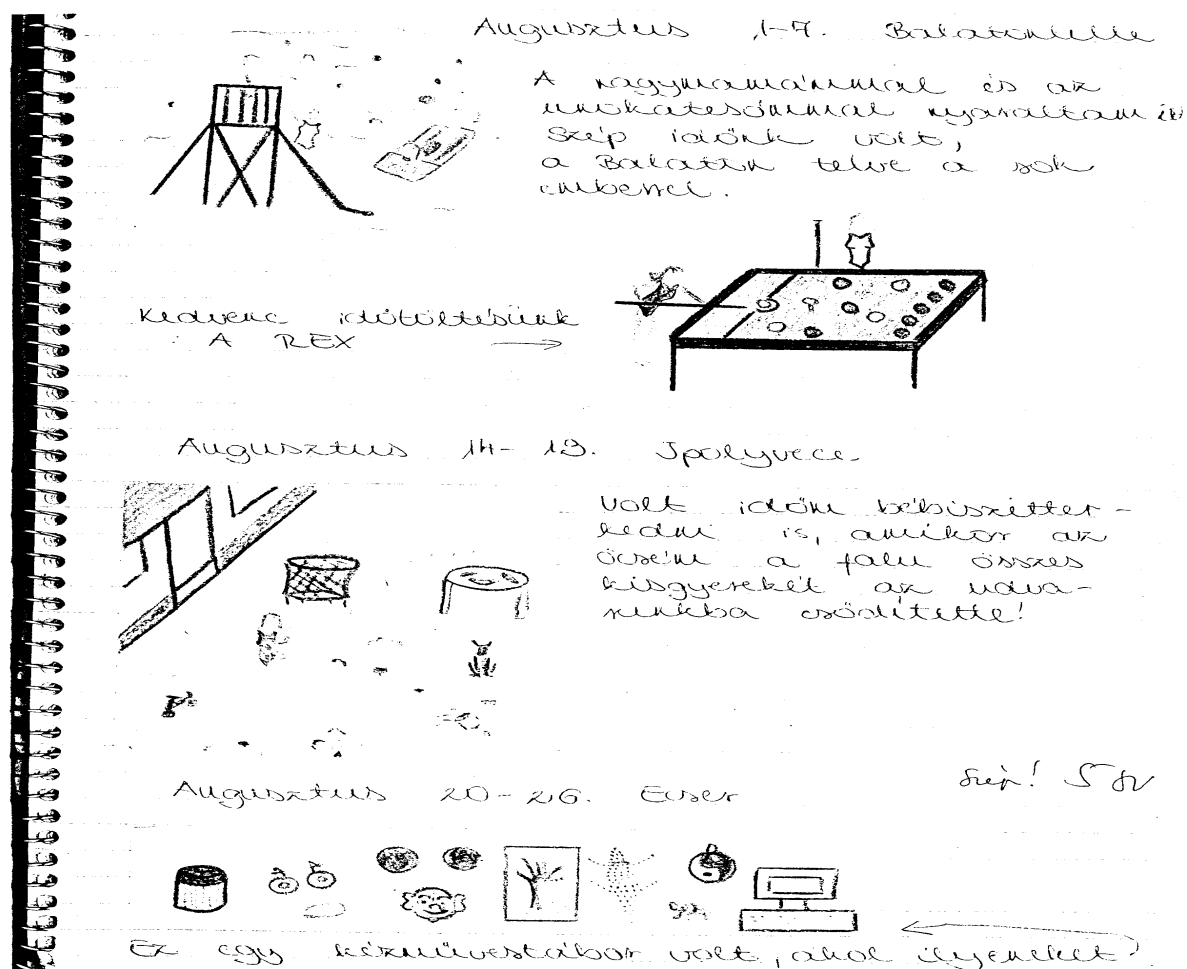
Kedvenc versem. Benevezés az osztály-szavalóversenyre 7. osztály elején. A különböző iskolából érkező gyerekek között többen is vannak, akik szeretnek verset mondani. Ismerjük meg őket már az elején! A hetedikesek még szeretnek szerepelni, adjunk teret mindenkinek, aki jelentkezik. **Lebonyolítás:** Összeírjuk a jelentkezőket és a választott verseket. Készítünk mindenkiről egy névkártyát. 5-8 gyereknél több nem szokott jelentkezni, így az elődöntőt két tanítási óra elején lebonyolíthatjuk. Kihúzzuk az első és a második elődöntő résztvevőit, és a sorrendet. A zsűri mindig az egész osztály. Mindenki írásban szavaz. A szavazatok összesítése után kialakul a döntő, amelyet a harmadik órán bonyolítunk le. A győztes egy nagy tábla csokoládét kap, és megkapja irodalomból az első ötösét. A füzetekbe minden órán beírják a gyerekek, ki milyen verset mondott, ki került a döntőbe, végül pedig azt, hogy ki nyert.

Néhány példa egy 7.-es osztály versválasztásaiból: Öt Petőfi-vers: *Pató Pál úr, Megy a juhász számaron, Pest, Szeptember végén, Egy gondolat bánt engemet*, és egy Csokonai: *A Reményhez*

A kedvec könyvem és a szavalóverseny jó ismerkedési lehetőség egy új osztály számára. Amíg kevés az ismétlés és a felelés, módot adhatunk mindenkinek a megszólalásra, a szereplésre.

Képes, rajzos, szöveges beszámoló a nyári szünetről (beragasztásokkal)

Képes, rajzos, szöveges beszámoló a téli szünetről, a tavaszi szünetről

Megjegyzés: 7-9. osztályban szívesen készítik el ezt a feladatot a gyerekek, sok humorral, ügyes rajzokkal, hangulatos fényképekkel. Szeretik ezt a műfajt, mert nem kell sokat írni, változtatni lehet a rajzot a szöveggel, lehet ragasztgatni belépőjegyet, fényképet. Érdekes, változatos feladat. Később már gyerekesnek tartják, és nem is szeretnek már annyira kitárulkozni, magukról és a családjukról mesélni.

Én magamról – Ő rólam (szülő, testvér, barát) Két fél-féloldalas fogalmazás, az egyik belső, a másik külső nézőpontból

Használati utasítás egy robothoz, aki én vagyok

Egyik barátnőm kölcsönkérte a robotomat hétvégére, mivel én pont nem értem rá, hogy vendégségbe menjek hozzájuk. (..) Így kölcsönadtam neki a robotomat és egy igen udvarias és részvételtjes használati utasítást is írtam hozzá:

1. Reggel hagyd legalább délután négyig aludni, aztán indulhat a nap! Mehetsz vele bárhová, ha még lesz hozzá erőd. (...)

2. Ha már mégis kikecmergett az ágyból, légy vele nagyon kedves, keresd mindig a kedvét, mert ilyenkor általában még elég nyugós. (...) ágyazd be az ágát, mert ő ugyanis nem teszi meg.

3. Reggelire csakis rántottát tegyél elé limonádéval és paradicsommal. Ha nincs paradicsom, azonnal keríts valahonnan, különben nem eszik egy falatot sem. Magyarázkodni ne próbálj, mert nem érdekli, csak a paradicsom.

4. (...) A társasjátékot nem ajánlom, mert utál veszíteni. Ha ez mégis bekövetkezik, akkor ez (...) abból adódik, hogy csaltál! Engesztelni ne is próbáld! Ha mégis bocsánatot nyersz, akkor az csak mérhetetlen megértésének köszönhető.

(...)

7. (...) Evés után ne szólj rá, hogy vigye ki a tálcát, mert olvas és úgysem hallja, de ha hallja, akkor is úgy tesz, mintha nem hallaná.

8. Este elalvás előtt mesélj neki esti mesét, és adj neki jóéj-puszt. Persze ezek után még vígan cseveg, és csöppet sem érdekli, hogy leragad a szemed és félig már alszol, ő úgyis csak mondja a magát.

9. Légy vele megértő, tartsd be az utasításaimat, és akkor talán minden nagyobb megrázkódtatás nélkül átvészeled a hétvégét.

Egy igaz barát, aki már előre is együtt érez veled.

Ő rólam

Anya szerint pont úgy vagyok jó, ahogy vagyok!

Igaz, lehetnék egy kicsit háziasabb, türelmesebb, megértőbb. Az is jó lenne, ha nem piszkálnánk egymást a testvéremmel örökké, nem szólnánk mindenbe bele, és nem a miénk lenne az utolsó szó. Néha „elférne” egy kis csönd is nálunk, bár erről anyukám már szinte teljesen lemondott. Anya szeretné, ha egy kicsit tagoltabban beszélnék, és az s, sz, z, cs hangokat szabályosabban képezném. Örül, hogy szívesen vasalok, szépen ki tudok takarítani, és rendben tartom a szekrényeket. Nem szereti, ha morcos vagyok vagy szemtelen, de ilyen úgyis csak ritkán fordul elő. Szerintem, anyukám sokszor büszke rám.

Anyával mindent megbeszélünk, mindent tudunk egymásról, jó barátok vagyunk. Örül, ha értelmes dolgokkal töltöm el az időmet, bár erre ő szoktatott rá, egész kicsi koromtól fogva, úgy, hogy nagyon sok érdekes dolgot kipróbáltatott velem. Így vált hobbimmá az agyagozás, rajzolás, festés, úszás, zongorázás és mindenféle érdekes tárgy gyűjtése.

Anya azt mondja, hogy a hibáimmal együtt olyannak szeret, amilyen vagyok.

Kosztolányi Dezső: Esti Kornél Második fejezet, melyben 1891. szeptember 1-én a Vörös Ökörbe megy, és ott megismerkedik az emberi társadalommal

1. Feladat: Vázlat írása

- Mit tudunk meg a szövegből a főszereplő eddigi életéről?
- Mi történik vele az első napon, amikor iskolába megy?
- Milyen pozitív és negatív élmények érik?

2. Feladat: Gondolkodni a cím jelentésén: Miért az „emberi társadalom”-mal ismerkedik meg?

3.Feladat: Gondolkodni a tanító alakján, vázlatba foglalni:

- külsője, kora,
- viselkedése (mikor dicsér, mikor szid)
- egyetértés-e a döntéseivel? Indoklás

4.feladat: Gondolkodni Esti alakján, egyéniségén, vázlatba foglalni legjellemzőbb tulajdonságait, helyét az osztályban, a tanító hozzá való viszonyát**Záró feladat: Házi dolgozat. Választható címek:**

1. Új gyerek érkezett. (Az „alsóház” egyik tagjának beszámolója)
2. Részletek a tanító naplójából
3. Esti Kornél verse a magányról
4. Első napom a gimnáziumban (7. osztályban)

A komikum – bevezető feladatok**1.Feladat:** Vicceket gyűjteni, kettőt leírni, és megfigyelni a szerkezetüket, a komikum forrásait**2. Feladat:** Komikus jelenetek családunk életéből (fogalmazás – fél oldal – A/4) + rövid elemzés: a komikum forrásai a fogalmazásomban**3. Feladat:** (Szorgalmi) Saját viccet kitalálni**4.Feladata:** tragikus – komikus

Beszéld el ugyanazt a történetet kétféleképpen úgy, hogy az egyik szomorú, a másik humoros legyen!

Pl.: Petőfi: *Megy a juhász számaron*

- a) változat: tragikus
- b) változat: komikus

A számár szeméből

Ami a minap velem megesett, az bizony a számáréletben igen ritka esemény.

Gazdámval reggel kimentünk a dombtetőre egy nyájnyi juh kíséretében. Gazdám a fűre telepedett, és valami nagyon finom illatú valamit vett elő és mohón falni kezdte. Erre én is feltápáskodtam és odabattyogtam gazdámhoz, meg a finom illatú valamihez. Épp csak odadugtam az orrom, és akkor valaki vagy valami jókorát sózott az ülepemre. Akkorát ugrottan ijedtemben, hogy aki messziről lát, tán bakkecskének néz, szégyenemre. A juhok között kerestem menedéket, de azok még a kérődzést is abbahagyták, úgy röhögtek rajtam.
(...)

5. Feladat: a groteszk – Örkény István *Egyperces novellái* nyomán

Kreatív feladat: Írj egyperces groteszk történetet Örkény nyomán a saját élményeidből!

Karinthy Frigyes: Elkéstem (Tanár úr kérem)

1.Feladat: Gondolkodni: Ki beszél? Mikor? Figyeld az igeidőket a címben és a szövegben!

Ez a feladat a maga egyszerű kérdéseivel a mű egyik legfontosabb poétikai sajátosságára irányítja a figyelmet. Ki beszél? Milyen egyszerű a válasz: a gyerek beszél, aki elkésett. De valóban így van-e? A cím a maga múlt idejével arra hívja fel a figyelmet, hogy mindez a múltban esett meg, míg az elbeszélés szövegében mintha a múltó idő minden pillanata a jelenben történne.

Boncolgatva az igeidőket, a beszélőt, hamarosan megértjük, hogy *a felnőtt által megidézett gyermek hangját halljuk*. Jelenné, örökös és kitörölhetetlen jelenné váltak a múltbeli élmények, szorongások, magatartásformák.

A fenti egyszerű feladat elvezethet tehát a mű egyik legfontosabb művészi eszközéhez, hatásának kulcsához.

2.Feladat: Vázlat

- a) Milyen órái lesznek?
- b) Melyik órára milyen házi feladatok voltak feladva?
- c) Milyen taneszközöket kell vinni?
- d) Mi van meg, mi nincs?
- e) Remények, vágyak: hogyan úszhatná meg, hogy készületlen, hogy elkésett?

A második feladat igazi, szövegértést pontosító, figyelmes olvasásra készítő feladatsor. Mindannyian tudjuk, hogy az olvasás-szövegértés mint kompetencia egyik legfontosabb eleme a koncentrációképesség folytonos fejlesztése. Ez a feladatsor arra készíti a diákokat, hogy sorról sorra újra végigböngésszék a szöveget, hogy megtalálják a válaszokat a feltett kérdésekre. Eközben a megtalált válaszokat vázlatba is kell foglalniuk, ami a kutatás eredményét rögzíti. A szövegértés fontos eleme a rögzítés, hiszen így lesz tartós, más összefüggésekben is használható a szellemi erőfeszítés, amivel a figyelmes olvasás jár. Az eredményei így válnak használhatóvá, visszakereshetővé, továbbgondolásra alkalmassá. Az olvasás, szövegértés gyakorlásához így tudjuk hozzákapcsolni a szóbeli és írásbeli szövegalkotás fejlesztését is. A szóbeliét is, hiszen a jegyzetek alapján már szóban is rendezettebben, átgondoltabban tudják a diákok megfogalmazni kutatómunkájuk eredményeit.

3.Feladat: Gondolkodni:

- a) Milyen a tananyag, a feladatok a századforduló iskolájában
- b) Milyen a tanárok és a diákok viszonya?

A harmadik feladat amilyen egyszerűnek látszik, olyan összetett. Egyrészt a figyelmes olvasás fókuszát irányítja két kérdésre (össze kell gyűjteni a szövegből, milyen tananyagrészeket tanulnak az iskolában pl. matematikából, magyarból stb.). Ez már akaratlanul is megalapozza az összehasonlítást a jelennel, megalapozhatja a véleményformálást a korszak iskolájáról. Másrészt a közvetett, implicit, ki nem mondott tartalmakra irányítja a figyelmet. Pl. magyar irodalomból a feladat: „Vörösmarty nyelvzsépségei”. Nem kell sokáig ízlelgetni ezt a nyelvi megfogalmazást, amely ebben a rövid szövegben is többször visszatér, hogy a keresettség, a gyermekidegen nyelvhasználat szembeszökő legyen. A második kérdésre keresve a választ pedig azon kell elgondolkodni,

hogyan a tanárok és diákok ki nem fejtett, de szinte filmszerűen megjelenített viselkedéséből mire következtethetünk.

4. Feladat: A diákok kétszínűsége. Másold ki azokat a mondatokat, amelyek Büchner és az elbeszélő tanárnak szóló arckifejezését írja le, és azt, hogy eközben mit tesznek!

Írd le egy rövid bekezdésben: Szerinted mi az oka a kétszínűségnek, és azt is, mi a véleményed róla, indoklással!

A negyedik feladat folytatja az előző kutatás irányát. Ki kell keresni azokat a mondatokat, amelyek vizuálisan jelenítik meg a szereplők viselkedését, de nem értelmezik, majd értelmezni kell őket, sőt véleményt is meg kell fogalmazni indoklással. A kétszínűség egyértelmű: Büchnernek a tanár felé fordított arcán „a mennyiségtani tudományok iránt érzett mély és kielégíthetetlen szomjúság lángol”, miközben kissé balra húzott szájával azt sziszegi: „Beírtak a hiányzók közé”. A feladat ismét a szövegre irányítja a figyelmet: „Másold ki azokat a mondatokat...” A tények összegyűjtése után szólít fel arra, hogy gondolkozzunk el azon, vajon mi az oka a kétszínűségnek. Ehhez a 3. feladat már kellő anyagot szolgáltat. Majd a fent idézett szituációban tapasztalható kétszínűségről kell indoklással véleményt formálni.

A 3. és a 4. feladat közvetve-közvetlenül arra szoktat, azt gyakoroltatja, hogy a megalapozott véleményhez elmélyült szövegismeretre van szükség. Ha ez adott, mindenki szabadon végiggondolhatja és kifejtheti álláspontját. Ebben az apró tanítási-tanulási szituációban is megtapasztalhatjuk, hogy az oktatás és a nevelés nem választható el egymástól: a koncentráció, a sokféle tevékenység maga is fejleszti a személyiséget, az önfegyelmet. Eközben pedig tapasztalatot ad arra is, hogy a szabad véleményformálás akkor érték, ha tényeken, a tények értelmezésén alapul.

5. Feladat: Keresd ki a szövegből azokat a szavakat, kifejezéseket, mondatokat, amelyek a problémái felnagyítását szolgálják, és amelyek a beszélő élményeit a harchoz, a háborúhoz kapcsolják? Gondolkodj el azon, hogy komikus, tragikus, szorongást, nevetést vált-e ki a szöveg? Indokold a véleményedet!

Az 5. feladat további sajátosságait segít feltárni a szövegnek. Többek között azt, hogy a szavak miképp segítik megérteni, milyen szorongásokat, traumákat él át a kisdíák, és tisztázni, hogy ezt nevetségesnek, sajnálatra méltónak vagy milyennek tartjuk.

6. Feladat: Feleletterv készítése: Karinthy Frigyes: Elkéstem

7. Feladat: Fogalmazás, elbeszélés, saját élmény feldolgozása

- a) Én magyarázom otthon a bizonyítványomat
- b) Jaj, csak ma ne feleljek!
- c) Jelenet egy ... óráról
- d) Szünetben ...

A hatodik feladat az összegezést szolgálja. A feleletterv elkészítése arra indít, hogy távolabbról szemléljük, amit eddig vizsgáltunk. Rendezzük logikus sorrendbe, mit is tudunk a műről. Segít nemcsak a gondolatokat elrendezni, de megalapozza a szóbeli szövegalkotás tudatos felépítését, a mondanivaló elrendezését. A hetedik feladat pedig lehetőséget ad arra, hogy az olvasó a szerzett tudásával visszatérjen önmagához, és a tanultak alapján kreatív írás formájában reagáljon mindarra, amit tanult, és amit saját maga megtapasztalt. A „reading and response” vagy a hermeneutikai kör alapján a naiv olvasattól eljutunk az értő olvasat egy

adott szintjére, majd ismét visszatérünk önmagunkhoz, és akaratlanul is arra válaszolunk, mennyit gazdagodtunk a szöveggel való találkozás révén.

Első napom a gimnáziumban (7. osztály)

Reggel hatkor csöngött az ébresztőórám. Álmosan tápázkodtam ki a meleg ágyból, majd még félig kómában megmosakodtam és felöltöztem. A nagymamám behozta a reggelit, míg én kapkodva dobáltam be a cuccaimat a táskámba. Közben az öcsém is felkelt, és lelkesen mesélte, mit álmódott. Ilyenkor csak beszél, csak beszél, nem bírja abbahagyni, ami nagyon zavar. Ma nagyon türelmesnek látszottam. Valójában magammal voltam elfoglalva: Milyen lesz az első nap az új iskolámban. Ez járt az eszemben.

A Kálvin téren szálltam le a buszról. Pár sarokra voltam már csak a nagy épülettől. Amikor a kapuhoz értem, felnéztem az épületre. Hát nem valami szép, az biztos. A II. emeletre kellett felmennem. Oda volt kiírva a 7.c osztály. Megfogtam a kilincset, és benyitottam. Egy szó nélkül, csendes sorokban ültek a gyerekek a padsorokban. Köszöntem nekik, ők visszaköszöntek. Több szó nem esett köztünk.

Én is leültem, és ugyanolyan csöndben vártam, mint mindenki más. Mire is vártam? talán arra, hogy megszólaljon valaki, talán arra, hogy valaki leüljön mellém, vagy hogy megjöjjön az osztályfőnök, és elkezdje az órát. ... Én magam sem tudtam, mit akarok, mit csináljak, hát vártam.

A gyerekek, fiúk, lányok meg csak szállingóztak befelé. Némelyik ismertebbnek tűntek, mások meg egészen ismeretleneknek. Végre megszólalt a felmentő hang, a csengő. A folyosó elcsendesedett, és egy kis idő múlva megjelent az ajtóban az osztályfőnök barátságos arca. Belépett, pár szót szólt, majd tovább küldött minket tesiórára. A fiúkat és a lányokat más-más tanárhoz. Amíg a tanár a szabályokat és a tesivel kapcsolatos házirendet ismertette, idegenül méregettük egymást, végignéztük a közebb állókat tetőtől talpig. Valahogy ennek is vége lett, és jött egy „rendes” matekóra. A tanár úr kedves és türelmes volt. A következő négy órát is átvészeltük valahogy, sőt a gyerekek szünetről szünetre, óráról órára lazábbak lettek, a nyelvük is megeredt. Az utolsó óra végén mi, lányok csoportosan dőltünk ki a kapun, beszélgetve, nevetgélve. Teljesen más volt, mint a reggeli dermedt csend.

Amikor hazaértem, nem győztem mesélni a sok csodás dolgot. Este úgy feküdtem le, hogy alig vártam a másnapot.

Jelenetek egy énekóráról

Becsengetnek. A tanár persze késik, de sajnos csak fél percet. Ez alatt mindenki lenyeli az utolsó falatokat az uzsonnájából, és megnézi, vajon miről volt szó a múlt órán.

Belép a tanár és rendet teremt, a mocorgásnak, mozgolódásnak vége. Még sincs megelegedve. A jelentést félbeszakítva vár, amíg mindenki elhallgat.

Dalcsokorral kezdünk: Hull a szilva a fáról... Ez a kedvenc. Bár nem a tanáré, hanem az osztályé Majd a rádió felé közelít. Mindenki reméli, hogy bekapcsolja, és megszólal a Danubius rádió. De nem. Minden remény szétfoszlik, amikor megszólal Mozart valamelyik

szimfóniájának valamelyik tételének valahányadik szakasza. Ennél már a lemezhallgatás is jobb. Persze nem akármilyen, hanem a nyavalygós néni vagy az egyiptomi siratódal.

Ezen is túlesünk. Most majd a tanár tapsolni fog, és nekünk az ütemet szorgosan írunk kell a füzetünkbe. Az első helyes megfejtőnek ötös jár. Illetve járt, mert éppen most kapta meg. (Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az énekórán írom a magyar leckét, a szomszédom meg a matekot.)

Már csak tíz perc van hátra az órából. A tanárral nagy hévvel elhitettük, hogy már csak öt. Hogy valóban elhitte-e, mindegy, hiszen úgyis a többség dönt.

Szóval az utolsó öt percben magyar népdalok következnek. A csöngetés mindent félbeszakít. A tanár ugyan int, hogy még fejezzük be legalább azt a dalt, amit elkezdtünk, de ki figyel már akkor oda!

Beaumarchais: Figaró házassága

1.Feladat: Vedd számba vázlat formájában, hogy ki milyen célt szeretne elérni, ehhez milyen cselt eszel ki, kik a segítői, és célt ér-e!

(Pl.: 1. A gróf Zsuzsit szeretné, támogatói: Basilio, a bíróság tagjai, Antonio, egy ideig: Marcelina és Bartolo, 2.Marcelina Figarót akarja – III. felvonás: kiderül, hogy az anyja stb.)

2.Feladat: Válassz, az a) vagy a b) feladatot oldod-e meg!

a) „*Vak sors veti a világra, ki lesz király, ki juhász, helyre üti a tudás.*” „*A francia forradalom Beaumarchais Figaró házasságával kezdődött.*”

Keresd meg Figaró monológját, és olvasd el alaposan újra! Írd le egy bekezdésben, milyen nézeteket vall a társadalmi igazságtalanságokról, az emberi szabadságról és méltóságról! Fejtsd ki a véleményedet a nézeteiről, az idézeteket is figyelembe véve!

b) „*A francia forradalom Beaumarchais Figaró házasságával kezdődött.*”

Keresd meg Marcelina monológját a nők helyzetéről, és olvasd el újra figyelmesen, majd foglald össze a nézeteit egy bekezdésben! Fejtsd ki indoklással a véleményedet a nézeteiről úgy, hogy vedd figyelembe a fenti idézetet is!

3. Feladat: Írj vázlatot arról, hogy kik változnak a darabban, hogyan, miben, mennyiben!

4. Feladat: Beleképzeléses fogalmazás:

Figaro gondolatai az V. felvonás III. jelenete alapján

5. Feladat. Egy szereplő jellemzése

a) Egy tetszés szerint választott szereplő jellemzése:

Szemponctok: szerepe a darabban

főbb események

cselekedeteinek ismertetése, értelmezése

jellemvonásai idézetekkel

összegező vélemény indoklással

b) Számomra a legszimpatikusabb szereplő:

A kiválasztott szereplő bemutatása, cselekedetei, jelleme, érvek, miért ő a legszimpatikusabb, idézetekkel alátámasztva!

c) Szereplő jellemzése más nézőpontból:

Chérubin jellemzése a grófnő szemével

Figaró gondolatai

- Hej, Zsuzsi, Zsuzsi, de meggyötröd a szívemet! Milyen csalfa egy nőszemély vagy te! Azt hittem, most végre megtalálom azt, aki igazán szeret, és most kiderül, hogy te a gróffal randevúgatsz! De nem! Én ezt nem hagyom! Nem, nem, kedves gróf! Nem állít maga engem falhoz, csak azért, mert rangja, címe, pénze, hivatala van. Talán valami köze is van hozzá? Kegyeskedett megszületni, felnőni és átvenni a gazdagságot! Bezzeg én, nekem mennyi ész kellett, hogy a link alakok közül felvergődjek a világosságra...

Molière: A fősvény

Feladatok a molière-i jellemábrázolás tanulmányozásához:

1.Feladat: a commedia dell'arte figurái *A fősvény* szereplőiben

Vázlat: Melyik szereplőben melyik hagyományos figura szerepét és jellemét ismered fel?

2.Feladat: **Vázlat:** Melyik figuránál milyen elmozdulás, eltérés figyelhető meg? (pl.: Anzelm eleinte Pantallone, később a szerelmesek támogatója)

3.Feladat: **Vázlat:** Gyűjtsd össze a főbb szereplők fontosabb jeleneteit, és írd mellé röviden, mi történik a jelenetben! (Pl.: Harpagon: II/1. a gátlástalan uzsorás; III. felvonás: vendégség - fukarság stb.)

4.Feladat: **Fogalmazás, jellemzés**

Válassz tetszés szerint egy fontosabb szereplőt Molière *A fősvény* c darabjából, és készítsd el a jellemzését!

Szempontok:

- szerepe a darabban,
- kötődik-e commedia dell'arte valamelyik alaptípusához,
- vannak-e elmozdulások e mintához képest
- a főbb jelenetei, e jelenetek elemzése, tettei, kapcsolata a többi szereplővel,
- jellemvonásai e jelenetek, cselekedetek tükrében idézetekkel

Összegezés, vélemény, indoklás

5. *A fősvény* a színházban

Fogalmazd meg a véleményedet az előadásról, miközben átgondolod a következő kérdéseket:

- a) Különbözött-e a cselekmény, a szöveg az eredetitől?
- b) Olyanok voltak-e a szereplők, ahogy elképzelted őket olvasás közben?
- c) Az előadás stílusa felidézte XIV. Lajos korát, vagy inkább a mára hasonlított?
- d) Milyen előadást szeretsz jobban:
 - amely az író, illetve a darab korát idézi fel
 - amely a mai korra hasonlít?

- e) Szerinted mi a rendező feladata:
- szolgálni a szerzőt
 - szolgálni a nézőt
 - szolgálni a művészetet?
- f) Tetszett az előadás? Az előadás jobb vagy a darab?

Színházi előadásokról

Részemről azokat az előadásokat szeretem jobban, amelyek az író korát idézik. Hiszen így alkalmam nyílik egy új világ megismerésére, ahol mások az emberek, a szokások, a nyelvhasználat, az öltözködés, a viselkedés (...) A más már ismerem, hiszen itt élek, és a saját szememmel nézhetem. (...)

Eposz - vígeposz

Petőfi: A helység kalapácsa

1.Feladat: Összegyűjteni az **eposzi kellékeket** - paródia – **a komikum fő forrása**

Jelentéktelen dolgok nagy pátoSSzal. Példákat keresni, oldalszámot beírni a füzetbe:

- a. Egész közösséget érintő fontos esemény – kocsmai verekedés
- b. Konfliktus: versengés Heléna szerelméért – szemérmes Erzsók 55 éves bájai
- c. Fohász a műzsákhoz – nyelvi humor – az emelkedett és a jelentéktelen
- d. Seregszemle, harci jelenetek
- e. Állandó jelzők (sorold fel a szereplők állandó jelzőit!)
- f. Hosszú, részletező hasonlatok – a semmit mondás és a dagály
- g. Isteni beavatkozás stb.

2. Feladat. A komikum fajtái. Példákat keresni: humor, satíra, irónia, groteszk

A komikum forrásai: össze nem illés, utánzás, ellentét, tettetés, motiválás (állandósult szókapcsolatok összetevőinek eredeti jelentésben való értelmezése), szándékos képzavar; töltelékszavak használata, ismert közmondások, szófordulatok kicsavarása

3. Feladat: Csoportmunka. Egy jelenetet eljátszani A helység kalapácsából

4. Feladat: Szorgalmi a rajzolni szeretők számára:

Választható feladatok:

- a) **Díszletek vagy jelmezek** A fősvényhez vagy A helység kalapácsához
- b) **Képregény vagy leporelló** A fősvény vagy A helység kalapácsa cselekményéből
- c) Egy sok szereplős nagy jelenet ábrázolása egy íves rajzlapon A fősvényből vagy A helység kalapácsából. Alkalmazható a **kollázs**-technika is.

A szóbeli műfajok, az anekdota, az adoma és a legenda szerepe a 19. századi magyar prózában (Mikszáth Kálmán: Gavallérok, Szent Péter esernyője, Jókai Mór: Az új földesúr)

1. Feladat: Anekdóták és adomák közös megfigyelése az órán. Műfaji, nyelvi és szerkezeti sajátosságok

2. Feladat: Gyűjtsél családi anekdotákat, adomákat. Válassz ki egyet, és írd meg a tanult szempontok figyelembe vételével!

Apai felelőtlenség (családi anekdota)

3-4 éves lehettem, amikor az egyik téli nap az apám jött értem a bölcsibe. Nagyon örültem neki, mert általában anya szokott elhozni. Apa vett nekem Traubisodát is, mert tudta, mennyire imádom. Felöltöztetett és elindultunk sétálni. Kint esett a hó, minden csupa fehér volt. Kézen fogva battyogtunk a park felé, ahol nagy zsivaj uralkodott. (...) Miután a hóból elégünk lett, sétálni indultunk. Apa az egész délutánt rám áldozta. Voltunk a központban, nézegettük a kirakatokat, vásároltunk az ABC-ben. (:::) Nagy lehetett a hideg, mert egyre jobban fáztam, különösen a lábam kezdett elgémberedni, úgy éreztem, mintha mezítláb járnék a havon. Minden esetre nem akartam haza menni. Fűztem Apát, hogy menjünk el a Feneketlen-tóhoz. El is mentünk. (...) Úgy fáztam, hogy én hoztam elő a hazamenetel tervét. (...) Fel is pakoltuk magunkat a villamosra. A végállomásnál leszállva még 200-300 métert kellett gyalogolnunk, hogy rég áhított meleg otthonunkat viszontlássuk. (...) Csengettünk. Nyitom már..! – kiabált bent Anya. – Épp jókor érkeztetek, kész a vacs...”, de nem tudta tovább mondani, mert a szeme elfagyott lábamra tévedt. „Úristen!” – csak ennyit tudott mondani, míg leoperálta lábamról a csöpp, odafagyott SZANDÁLT. „Nem fáztál, kis szentem?” „De nagyon” – mondtam, és vádlón Apára tekintettem, mintha ő akart volna olyan sokáig maradni.

Miután Anya lehúzta rólam a csuromvizes zoknit is, Apához fordult: „Te meg ilyen nagy számár létedre nem nézed meg, hogy a benti cipőben hozod-e el a saját gyerekedet?” Apa mentegetőzött, de Anya olyan mérgesen nézett rá, hogy inkább csöndben maradt.

Csak nézték egymást, mérgesen... majd lágyabban ... végül egész kedvesen. Aztán azt vettem észre, hogy nevetnek, és azon kaptam magam, hogy én is velük nevetek.

3. Feladat: Gyűjtsél kisebb adomákat a Gavallérokből, adjál címet nekik, és röviden utalj a cselekményre, az anekdotikus szerkesztésre!

4. Feladat: Közös munka az osztállyal: A *Gavallérok* főcselekményének anekdotikus szerkezete

5. Feladat: Közös munka, csoportmunka: A legenda, a helyi csodákról szóló népi legenda, az anekdota és az adoma szerepe a *Szent Péter esernyőjében*

6. Feladat: Rövid fogalmazás idézetekkel és érvekkel alátámasztva a *Gavallérok* és a *Szent Péter esernyője* alapján. Válassz a két feladat közül:

- a) A szóbeli műfajok hatása Mikszáth regényeinek hangnemére
- b) Hatásuk a jellemábrázolásra

7. Feladat: Szóbeli műfajok *Az új földesúrban*. Gyűjtsél adomát, anekdotát, legendát! Adj címet nekik, és háromnak röviden foglald össze a cselekményét!

8. Feladat: Nézőpontok Az új földesúrbán

Választható fogalmazáscímek:

- a) Garanvölgyi Ádám Ankerschmidtről
 - az első találkozásuk után
 - képviselővé választását követően
- b) Aladár
 - Grisák szemszögéből
 - Kampós úr szemszögéből
 - Ankerschmidt szemszögéből
- c) Hermine
 - Straff szemszögéből
 - Elise szemszögéből

9. Feladat: Házi dolgozat, fogalmazás.

Választható címek:

- a) Kubányi Sámuel feljegyzéseiből (milyenek a sárosi dzsentrik)
- b) Miklós meglátogatja az ifjú párt (Endre és Katica) új otthonában
- c) Csapiczky Mari esküvője
- d) Wibra György egy szegedi iskolatársa Gregorics Pálról
- e) A kőművesek mesélik ...
- f) Veronka csalódása (naplórészlet)
- g) Eliz levele távoli barátnőjének Hermine sorsáról
- h) Levéltári dokumentumok Straff titkos ügynöki jelentéseiből és a róla készült megfigyelésekről
- i) Garanvölgyi Ádám fehérasztalnál mesél barátságáról Ankerschmidt lovaggal

Kosztolányi: A kulcs**1. Feladat: Elbeszélés párbeszéddel.** Képzeletbeli jelenet a novella szereplőivel.

1. A novellabeli főnök jelenete a saját főnökével
2. Takácsot előléptetik. Egy jelenet a volt munkatársaival
3. A novella folytatása: Az apa hazaérkezik.

2. Feladat: fogalmazás, tapasztalaton alapuló érvelés

1. A felnőttek is hétköznapi emberek
2. Szigorúság és megértés. Véleményem a helyes nevelésről
3. Miben különbözik egy mai család egy 70-80 évvel ezelőttil?

Hemingway: Az indiántábor

1. Feladat: Ceruzával bejelölni az időegységeket, összehasonlítani a novella elejét és a végét
2. Feladat: Gondolkodni az apa-fiú viszony alakulásán a műben
3. Feladat: Gondolkodni: Hogyan szembesül a fiú a születéssel és a halállal
Miért lesz öngyilkos az indiánapa?
4. Feladat: Keress ki egy szövegrészt, amelyen bemutatód, mit jelent a kihagyás a hemingway-i szövegben. Nincs kifejtve, de jelen van. Az olvasó értelmez.
5. Feladat: Rövid fogalmazás: Prózairás kihagyásokkal (jéghegy-elv) – a jelenség leírása példákkal + értékelés érvekkel

Sylvia Plath: Beavatás

1. Készíts listát a szereplőkről! Ki kicsoda. Pl.:
Millicent Arnold – a főszereplő
Tracy – a legjobb barátja, akit nem hívtak meg a klubba stb.
2. Készíts tér-idő-cselekményvázlatot, és gondold át, miért nem lineáris az elbeszélés ideje!
3. Készíts vázlatot, amelyben időrendben sorolod fel a próbatételeket!
4. Gondolj a válaszon: az író miért választott más sorrendet, mint a lineáris elrendezés!
5. Fogalmazás: Válaszolj egy-egy bekezdésben az alábbi három kérdésre:
 - a) Miért akar Millicent belépni a szövetségbe?
 - b) Miért nem lép be végül?
 - c) Mik a legfőbb értékek Millicent számára, amelyek a végső döntéséhez vezettek?
6. Fogalmazás
Millicent elmeséli Louisnak, miért így történt

Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig

Feladat: Nézőpontok. Fogalmazás

1. Két bekezdés írása: a) Nyilas Misi pro b) kontra
2. Nyilas Misi Gyéres tanár úr szemszögéből
3. Nyilas Misi Böszörményi nézőpontjából
4. Nyilas Misi Gimesi nézőpontjából
5. Misi az igazgató szemszögéből

Misi Böszörményi szemszögéből

A Nyilas? Az bizony egy furcsa gyerek! Senki sem ismeri őt igazán, mert nem is lehet ismerni. Nem lehet barátkozni vele, mert borzasztóan zárkózott. Nem bízik senkiben, épp ezért nincsenek is barátai. Olyan, mint egy szent! És egy szent az bizony elüt a többiektől a túlzott jóságával, becsületességével és tisztaságával! Az ember bűnnel teli halandónak érzi magát mellette és ez elég nyomasztó, kínos érzés! Azonkívül túlságosan is érzékeny. Úgy kell rá vigyázni mint egy kis porcellán-báránykára. (...) Ráadásul eminens! De ez még nem lenne baj, mert egy eminens is bunyózhatsz, de ez nem! (...) Az embernek nincs is gusztusa bántani, mert úgyis túrja, és nem szól semmit senkinek, és így nincs benne semmi izgalom! Szóval ez a Nyilas. Ez a szent Nyilas.

A költői nyelv változatai, eszközei

Petőfi

1. Petőfi ars poeticája

A természet vadvirága

- a) a négyféle költői magatartás a négy versszakban
- b) a metaforák egymáshoz való viszonya: ellentét, fokozás
- c) verselés, rímek

Dalaim

- a) Készíts táblázatot, amelyben versszakonként bemutatom a metaforákat, a hozzájuk

kapcsolódó hangulatot és cselekvést

Pl.: holdsugár – ábrándos – elmerengők

b) Figyeld meg a szakaszok láncszerű összekapcsolásának módját

Pl.: 4. vsz.: iszom

5. vsz.: pohár csengése

A XIX. század költői

a) Mire utalnak a következő szavak, kifejezések: *húrok pengetése, kezébe lantot vesz, eldalolni, szent fa* – Milyen költői eszközök ezek?

b) Keress bibliai utalásokat!

c) Magyarázd meg a következő kifejezések jelentését:

bőség kosara, jognak asztala, szellem napvilága

d) Készítsd el a mű időszerkezetét!

e) Saját szavaiddal fogalmazd meg egy rövid bekezdésben, hogy „ma” (a vers megírásának idején) miért nem lehet a költészet témája a személyes öröm és bánat? Miről kell ma dalolni? Mikor jön el az idő, amikor a költő a személyes érzelmeiről szólhat? Egyetértesz vele? Indoklás!

2. Petőfi dalai

a) népdalok műfajai – Petőfi dalai

Készíts összefoglaló táblázatot két oszloppal: a népdal sajátosságai – Petőfi újításai
a *Borozó*, a *Disznótorban*, a *Befordultam a konyhára*, a *Fa leszek, ha ...* alapján

3. Az érett versek és a népköltészet

Reszket a bokor, mert ...

Szeptember végén

Feladat: Gondolkodni: Miben lehet felismerni a népköltészet hatását a fenti versekben?

4. A Felhők-ciklus versei

Az objektív és szubjektív költészet határán. A kimondás helyett képek, alakzatok, hangszimbolika, írásjelek beszélnek

Feladat: Mutasd be a *Mögöttem a múlt* c. költeményen, miként szólnak a fenti költői eszközök a lírai én élethelyzetéről, lelkiállapotáról! Milyen volt a múlt? Milyen a jelen? Milyen lesz a jövő?

Idézetekkel támaszd alá állításodat!

Feladat: Válassz ki a *Felhők* ciklusból egy költeményt, és értelmezd!

5. Tájéleíró versek

Az alföld, A Tisza, A puszta télen

Feladat: Készíts két oszlopos vázlatot, és hasonlítsd össze *Az alföld* és *A Tisza* c. verset a téma, a szerkezet és a költői eszközök szempontjából!

Feladat: Hasonlítsd össze a Tisza megszemélyesítését és a *Puszta télen* végét, a nap megszemélyesítését! Írd le egy bekezdésben, milyen hasonlóságokat és különbségeket találtál!

6. Összefoglalás, ismétlés, a témazáró dolgozat előkészítése

I. Petőfi élete

a) rokonok, barátok, szerelmek

b) helyszínek: iskolák, vándorszínészet, vándorlások, szabadságharc

II. Művek

III. Fogalmak

Műnemek, műfajok, ábrázolási módok

ars poetica, önarckép, a népdalok műfajai (dal, bordal, helyzetdal, életkép), elégia, tájleíró költemény, leírás

Költői eszközök:

- képek: metafora és fajtái (megszemélyesítés, tárgyiasítás, elvont fogalom megszemélyesítése /elemi allegória/, költői látomás)
- alakzatok: ismétlés, variációs ismétlés, fokozás, ellentét, paradoxon, párhuzam – izokolon, népdalküszöb
- hangszimbolika: verselés, áthajlás
- egyéb eszközök: írásjelek szerepe, nézőpont: közelítés, távolítás, „totálkép”, „ráközelítés”

A líraiság változatai: szubjektív líra, közvetett líraiság (objektív líra) – a képek, költői eszközök sugallják a hangulatot, a jelentést

IV. Verselemzések

a) Ars poetica, lírai önarckép (*A természet vadvirága, Költészet, Dalaim, A XIX. század költői*)

b) Petőfi népdalai (*Borozó, Disznótorban, Befordultam a konyhára, Fa leszek, ha ..., Megy a juhász számaron, Téli világ, Felhők-ciklus (Mögöttem a múlt, Szállnak reményeink, Emlékezet)*)

c) Tájleíró versek (*Az alföld, A Tisza, A puszta télen*)

d) Szerelmes versek (*Reszket a bokor mert ..., Szeptember végén*)

VERSÉRTELMEZÉSEK**Fodor Ákos: Kamasz**

„Nincstelen tékozló”

1.Feladat: Egy bekezdésben foglald össze, hogy szerinted mit jelent ez a vers!

2.Feladat:

Mi nincs kimondva a versben? **Közös táblázatkészítés**

a) a felnőtthez viszonyítás

a felnőttnek van	a felnőttnek nincs	a felnőtt tékozol
munka	szabad idő	----- (ha sikeres az élete)
ház, lakás	bizalom	
saját család	energia	
döntési jog	nyitott jövő	
tapasztalat		

a felnőtt: „gazdag kuporgató” (a diákok véleménye oxümoronban)

b) a kamasz

a kamasznak nincs	a kamasznak van	a kamasz tékozol
munkája	szabad ideje	pocsékolja az időt
saját lakása	bizalma	az energiáját
saját családja	energiája	a bizalmat
saját keresete	álmai, vágyai	az érzelmeket
tapasztalata	nyitott jövője	a zsebpénzét stb.

Az oxümoron, a paradoxon megfejthető. Az írásjel hiánya nyitva hagyja a mondatot.
Továbbgondolható.

Az emberi élet paradoxona: amikor semmink sincs látszólag, emberileg gazdagok vagyunk.
Amikor sokat elértünk, talán sokat is veszítettünk.

A műfaj: **haiku**

A japán műfaj 3 soros, a kezdő és záró sora 5 szótagos, a középső 7 szótagos

Fodor Ákos verse ennek **modern változata**

3.Feladat: Írj otthon saját haikut!**Egy megoldás (egy diák füzetéből):**

*Mily szép az este
A vízen hold sugara
Szépen tündököl*

Kosztolányi Dezső: Októberi táj

1. Feladat: Írd egymás alá a vers szavait, és írd mellé, milyen szófajúak!
(Megoldás: 15 szó, 4 melléknév, 3 melléknévi igenév, 7 főnév, 1 határozott névelő, ige nincs)
- 2.Feladat: „sárga csönd” – milyen érzékszervezet kapcsol össze?
- 3.A költői eszközök milyen jelentést sugallnak? Foglald össze egy bekezdésben!

József Attila: Klárisok

1. Feladat: Szóértelmezés
2. Feladat: Szerinted milyen szerelemről szól a vers?
- 3.Feladat: Szerinted honnan tudjuk, hogy diszharmonikus, ambivalens szerelemről van szó?
Gyűjtsd össze azokat a képeket, amelyek frusztrációra utalnak (báránygané, kötél nyakamon stb)
- 4.Feladat: A mondatok hiányosak. Melyikből mi hiányzik? Kihagyások.
5. Feladat: A sorok egymáshoz való viszonya, a képek kapcsolata (aazociációk)

Vajda János: Az üstökös

- 1.Feladat: Az üstökösnek tulajdonított sors, értékek és hiányok kiemelése a versből
2. Feladata: A lírai én viszonya az üstökös sorsához. Mi benne a vonzó, mi fájdalmas? Akar-e költő változtatni? Indoklás, érvelés!

Vajda János: A váli erdőben

Csoportmunka feladatai:

1. Hol van a lírai én, amikor a monológ elhangzik? Honnan tudjuk? (Ha a váli erdő az „*ottan*”, mi lehet a ki nem mondott „*itt*en”?)
2. Mi jó az „*ottan*”-ban? Mi lehet rossz az „*itt*en”-ben?
3. Igék helyett milyen szófaj szerepel nagy számban? Milyen hatást kelt egy szövegben a sok ige? És az igék hiánya?
4. A vers hangulata? Mivel támasztod alá?

Ady Endre: Sírni, sírni, sírni

Részben órai, részben otthoni feladatok

1. Hangulat – milyen költői eszközök sugallják a hangulatot?
2. Téma – a szókincs milyen helyszínt, milyen szertartást sugall?
3. Szófajok megválasztása, a szavak hangalakja
4. Hasonlítsd össze *A váli erdőben* és a *Sírni, sírni, sírni* mondat szerkezetét!
5. A lírai én megjelenése a versben, viszonya a témához
6. Hangszimbolika, áthajlások
7. A kimondás és a sejtetés a versben
7. Összegező értelmezés

Összefoglalás – A költészetről

1. Költők (Ady Endre, József Attila, Kosztolányi Dezső, Vajda János, Fodor Ákos)
2. Művek
3. Fogalmak: (oxümoron, paradoxon, haiku, nominális stílus, verbális stílus, szinesztézia, független mondatok, asszociáció, frusztráció, látomás, hangszimbolika, szómágia, többértelműség, kihagyás, implicitás, sejtetés)

Önálló verselemzés készítése ismeretlen versről (iskolai dolgozat)

Babits Mihály: Itália

Műfaja: lírai vers

*Babits Itália c. versében sok eltérést találhatunk a szöveg szakaszai között. A leglátványosabb talán a versforma. Az első rész, amely az első két versszakot jelenti, összesen nyolc soros. Mind a két versszak négy-négy sorból áll. Ezzel ellentétben a második rész, amely a harmadik és a negyedik versszakból áll, már csak versszakonként három-három, összesen hat soros. Ez az aszimmetria a vers témájával is magyarázható. Amíg az első rész Itáliáról, addig a második Magyarországról szól. Talán jogos is, hogy a költő ilyen arányban osztotta két részre a verset, hiszen Itália (a számára ismeretlen) csodálni valóan új és „**felfedezésre váró**”, így ez több verssort érdemel, míg hazánk, Magyarország már jól ismert és megszokott, ezért nem érdemes sok verssorral bemutatni.*

Itália, a költő szerint csodálatra méltó, dús „s nemes, habár hanyag, szennyében is királyi”. a város „szokatlanságát” a „bízsergő” és „lázás” melléknevek is érzékeltetik. (...) Elképzelhetjük, ahogyan a vidám nép tolong a szűk utcákon, aminek a látványa energiával tölt fel és megbékít. Beleképzelhetjük magunkat a tolongó tömegbe, akiknek ereiben bizsereg és forr a vér (...) A „lázás” szót a költő a testben futó kék erekhez köti. Ez a kapcsolat jogos, hiszen az erekben is lüktet, áramlik a vér, és a lázra is egyfajta állandó lüktetés a jellemző, hasonlóan a sikátorokban tolongó a vidám tömeg izgatottságához. (...)

Az Itáliáról szóló versszakaszra jellemző még a szinekdoché, azaz az egész helyett apró részletek bemutatása („íveid, tűnt fényed palotái, árkádok, oszlopod, a sugaras terek, sötét toronylépcsők csigái”) (...)

A varázslatos Itáliával szemben Magyarország (...) már jól ismert, megszokott föld. (...) Az Itáliában tapasztalt dinamizmust itt a statikusság, állapotszerűség váltja fel. (...)

A költő vívódik az idetartozás és elvagyódás, a kötődés, a hazaszeretet és otthontalanság között.

A költő egy ITT és egy OTT világot állít szembe egymással, illetve ezeket mérlegeli. Nyelvteni szerkezetét tekintve a vers négy mondatból áll. Kettő Itáliáról, kettő Magyarországról szól.

A vers végére érve a felindultságot a verset záró felkiáltójel is mutatja, valamint a kezdő szó megismétlése: Itália.

Megjegyzés: Szonetről akkor még nem tanultunk, de az elemzés szerzője tapasztalati úton eljutott néhány jó megfigyeléshez.

Szophoklész: Antigoné

1.Feladat: Nézőpontok. Fogalmazás

Válassz egyet az alábbi feladatok közül és dolgozd ki egy A/4-es oldalon (1/2 oldal pro, 1/2 oldal kontra)!

1. Antigoné pro – kontra
2. Kreon pro – kontra
3. Iszméné pro – kontra

Antigoné pro és kontra

- Jó napot, barátom!
- Jó napot Á, maga az? Hiszen ez remek! Hallotta már a város új botrányát? Antigoné perét, meg azt, hogy Kreon hány embert üldözött a halálba? Még a tulajdon feleségét és az egy élő fiát is!
- Sírba kergette őket? Én nem így látom. Egy uralkodó, aki egy városnak parancsol, az nem kivételezhet senkivel, még a családjával sem!
- Ejnye, Hát csak nem maga is beállt Kreon-pártinak? Elfelejtette már azt a sok kegyetlenséget, amit önfejűsége és makacssága okozott?
- Aki a város ellen támad, annak meg kell lakolnia még holtában is!
- Zeusz villámaira! Magának elment még az a maradék józan esze is. Tétélezzük föl, hogy meghal a testvére. Maga nem akarná eltemetni?!

- *Egy: nekem nincs testvérem. Kettő: a családomnak nem kenyere a harc.*
- *Kérem, ne bosszantson. Nem arról van szó, hogy a város ellen támadt, hanem arról, hogy Antigoné szerette a testvérét, és nem az ellenszegülés vagy a bosszú beszélt belőle, hanem a szeretet.*
- *Badarság! Ha egyszer Kreon az istenek által királlyá választott, az ő ellenük való vétkezés az uralkodó parancsának az ellenkezőjét cselekedni.*
- *Igen? Istenek ellen való vétkezés? És egy halottat nem eltemetni? Az nem istenek ellen való véték?*
- *A törvény az törvény!*
- *Hogy Hádész szellemei vittek volna el, mikor a maga barátja lettem Soha nem állok szóba többet magával, maga Kreon-párti!*

2.Feladat: Elbeszélés, elbeszélés párbeszéddel

Válassz ki egyet az alábbi feladatok közül, és dolgozd ki egy A/4-es oldalon!

1. Őr voltam Théba városában Polüneikész teteme mellett
2. Drámafesztivál Athénben az i.e. 5. században. Egy rabszolga beszámolója
3. Polüneikész húga voltam (Antigoné vagy Iszméné lennél, vagy egy képzeletbeli testvér?)
4. A thébaiak egymás között Kreon rendeleteiről (Több szereplős párbeszéd)

Rómeó és Júlia, Hamlet, A vihar (jellemzés, összehasonlító elemzés érveléssel)

- 1.Mercutio és Rómeó alakjának összehasonlító elemzése
- 2.Rómeó és Hamlet alakjának hasonló és eltérő vonásai
- 3.A hatalomért folyó harc *A vihar* történetében és a *Hamlet*ben
- 4.Ki a jó uralkodó? Mi a válasz e kérdésre a *Hamlet*ben, és mi *A vihar*ban?
- 5.Júlia, Ophélia, Miranda – a három szerelmes lány jellemének összehasonlítása
- 6.Fortinbras, Laertes, Hamlet – a három fiú, akinek megölték apját
7. „*A tett halála az okoskodás*”?
- 8.A szerelem változatai a *Rómeó és Júlia*, a *Hamlet* és a *Vihar* alapján. (Gertrudról és Claudiusról se feledkezz meg!)
9. Válassz ki egy monológot a *Hamlet*ből és értelmezd Hamlet jelleme és a dráma egésze szempontjából!

VEDD FIGYELEMEBE AZ IDÉZETEK FONTOSSÁGÁT!

Verne: Kétévi vakáció, Golding: A legyek ura

- 1, Feladat: Készíts **listát a szereplőkről**! Ki kicsoda. Pl.: Gordon – 14 éves, 5. osztályos, árva, amerikai stb.
2. Feladat: A sziget földrajza. Készíts **színes térképet** a szigetről, írd be az egyes helyek elnevezését!
3. Feladat: Készíts **naptárt** a két év eseményeiről!

4. Olvasd újra az I./XIII. fejezetet, és ennek alapján foglald össze egy bő bekezdésben a 19. századi **angolszász nevelési elveket**, értékeket a franciával összevetve! Majd válaszolj arra a kérdésre, hogy felnőttek nélkül maradva megőrizték-e ezeket az értékeket!

Egy másik bekezdésben hasonlítsd össze a mai itthoni tapasztalataiddal. Indoklással fejtsd ki, a véleményed!

5. Keress és sorolj fel párhuzamokat a *Két évi vakáció* és a *Legyek ura* között! Keress utalásokat a *Legyek urában* a *Kétévi vakációra*!

Írd le egy bekezdésben, te miben látod a fő különbséget a két gyerekcsoport viselkedésében, a tanult értékek és erkölcsi normákhoz való viszonyuk alakulásában!

6. Keress visszatérő, szimbólummá váló tárgyakat a *Legyek urában*! Pl.: szemüveg – tűz – Röfi, kagyló stb.

5. Dolgozz ki egyet az alábbi témák közül:

1. Ralph és Briant
2. Röfi és Gordon
3. Jack és Doniphan
4. A regény folytatása: Ralph partra ér
5. Vádbeszéd Jack ügyében
6. Samseric beszámol szüleinek
7. Mokó visszaemlékezései

A vihar, a Kétévi vakáció, A kincses sziget és a Legyek ura (filozofikus megközelítés érveléssel)

1. Milyennek látja az embert Shakespeare (a *Vihar* alapján), Verne (*A két évi vakációban*), Stevenson (*A kincses szigetben*) és Golding (*a Legyek urában*)?

2. A sziget mint a világ tükré, utópia, antiutópia Shakespeare: A vihar, Verne: Kétévi vakáció, Stevenson: A kincses sziget és Golding: A legyek ura c. művei alapján

Milyennek látja az embert Shakespeare, Verne, Golding és Stevenson?

A négy írónak a világ- és emberiségszemlélete eltér egymástól. Ez annak köszönhető, hogy más korban éltek, más stílust képviseltek, és példának tekinthető műveik más-más műfajban íródtak. Golding pesszimiztán, míg vele szemben Verne optimistán szemléli az emberiséget. Stevenson szemlélete egyik pólushoz sem áll igazán közel. Shakespeare-nél a legnehezebb ezt megállapítani.

Golding Legyek ura című művében a lakatlan szigetre érkező jólnevelt, illemtudó fiúk közül egyik sem tartja meg eredeti tulajdonságait, változnak, s ez a változás rossz irányba történik. A fiúkról a szigeten való tartózkodásuk során lehámlik mindaz, amit otthonukból, otthoni neveletésükből hoztak magukkal. Egyre inkább eluralkodik rajtuk az ősi ösztön, a zsákmányszerzés, a kaland ösztöne. Ez alól egy fiú sem kivétel, Ralphot is vonzzák a vad

dolgok, s a Jack által felajánlott húst még Röfi is elfogadja. Golding pesszimiztán szemléli az embert. Véleménye szerint az emberiség évezredek során sem tudott maradandóan megváltozni, s az évezredek múltával az emberre rakódott kultúra csak vékony máz, amely alatt vadállat lakozik, amit ösztönei irányítanak.

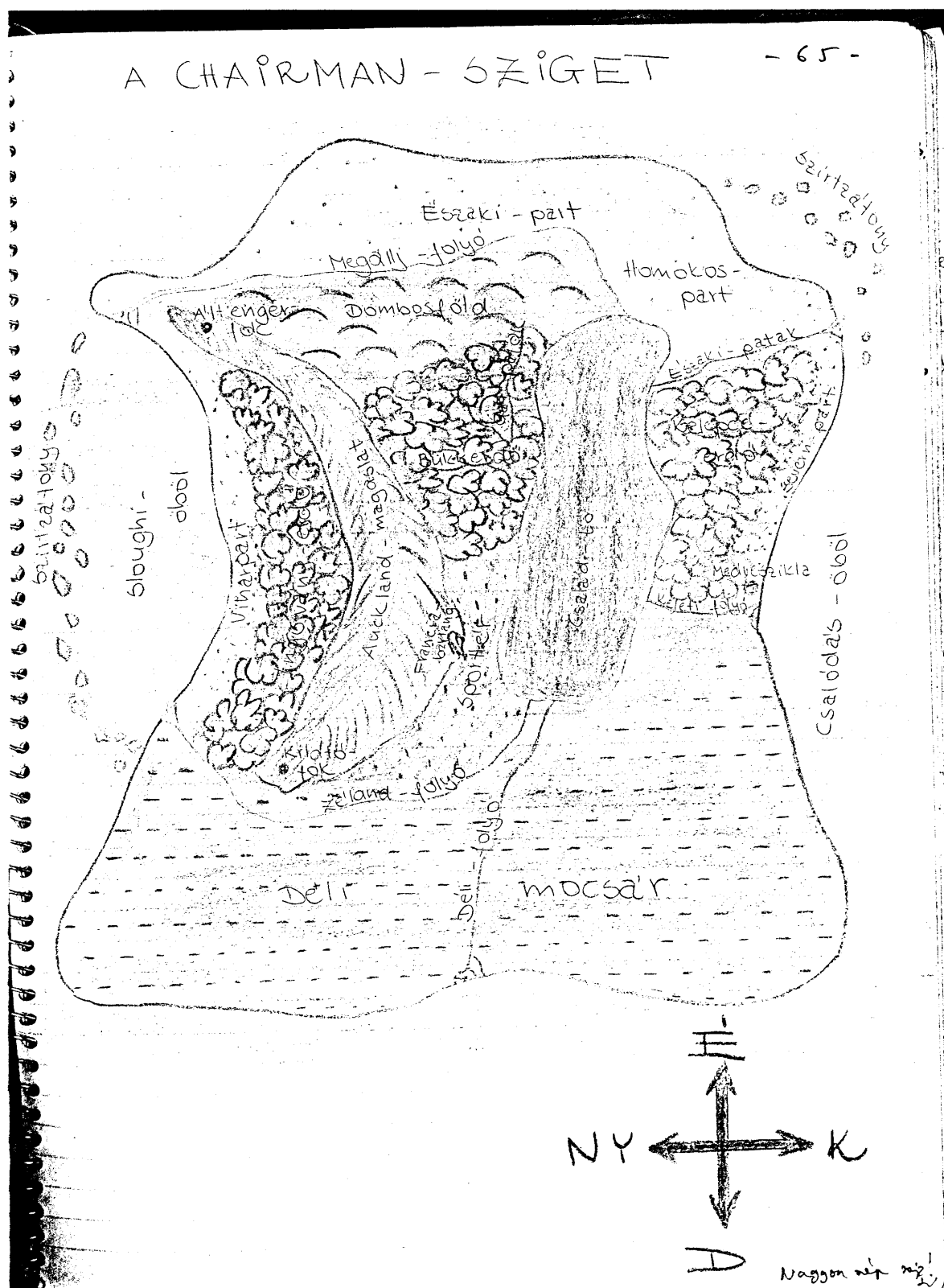
Verne Kétévi vakációjában a Legyek urával ellentétes világot ismerhetünk meg. A Chairman szigeten nem bomlik meg a rend, a fiúk vezetőt választanak, s betartják az előírt szabályokat, megtartják önfegyelmüket. A mű kicsit túlzásnak tűnik (jó irányba van eltúlozva), de ha elemeire bontjuk, észrevehetjük, hogy az elemek nem állnak távol a valóságtól, s véghez vitelük sem lehetetlen. Verne hiszi, hogy az ember nehéz, nem mindennapi körülmények között is tud ésszerűen viselkedni, bölcs döntést hozni. Példa erre Gordon alakja, aki ésszerű, megfontolt, racionálisan gondolkodik. Verne a jövőt a technika fejlődése, a tudomány fényében látja, s ezeknek a műben is fontos szerepük van.

Stevensonnál a szereplők eltérnek az eddig megismertektől. Többségük felnőtt, így a jellemük is állandóbb. A figuráinak, ha vannak is jó és rossz tulajdonságaik, a mérleg mindig egy irányba billen, de egészében mégis árnyaltabbak. Például Silverről, a kalózvezérről sem tudjuk egyértelműen kijelenteni, hogy negatív szereplő. Jim tetteit és azok következményeit ismervé pedig nagyon is pozitív szereplőnek mondható, mert bár meggondolatlan, és ötletei gyakran balul ütnek ki, a szereplők megmenekülése mégis csak neki köszönhető. Stevensonak nem az a célja, hogy jellemeket ábrázoljon, hanem kalandokat akar leírni. Szemlélete nem nevezhető egyértelműen optimistának vagy pesszimiztának, inkább realisnak.

Shakespeare-nél a legnehezebb a kérdésre válaszolni, mert a tragédiákban (Hamlet, Rómeó és Júlia) más szemléletet tapasztalunk, mint a Viharban. A tragédiákban sokféle ember szerepel, és mind más. Akik gonoszságot tesznek, mások halálát akarják, mint Claudius, azoknak is vannak gyenge pillanataik, amikor olyanok, mint a többi ember. És a kiváló tulajdonságokkal rendelkezők is tesznek elítélhető dolgokat (Hamlet megbántja Ophéliát, megöli a fegyvertelen, csak hallgatózó Poloniust, képtelen dönteni, durva az édesanyjával). A vihar pedig mese, ahol a gonoszok megbűnhődnek, majd megjavulnak Prospero „leckéjének” hatására.

Az előző megállapítások alapján elmondható, hogy Verne és Golding esetében egyértelmű az író felfogása az emberi természetről. Egyikük (Golding) nagyon pesszimizta, a másikuk (Verne) nagyon optimista. Stevenson sokféle embert ábrázol, és inkább a cselekmény érdekli, mint az emberiség megítélése. Shakespeare-nél pedig attól függ, hogy mennyire árnyalt jellemeket ábrázol, és mennyire bízik az emberi természetben, hogy tragédiát ír vagy mesejátékot.

Térkép a Chairman-szigetről (az esedetiben színes)

Ismétlés - témakör lezárásakor, félév végén, év végén

1. Adatok ismételése (Írók, költők, művek számbavétele)
2. Fogalmak ismételése (műnemek, műfajok, poétikai, stilisztikai, verstani ismeretek stb.)
3. Műértelmezések ismételése

Pl.: A szóbeli műfajok, az anekdota, az adoma és a legenda szerepe a 19. századi magyar prózában (Mikszáth Kálmán: *Gavallérok*, *Szent Péter esernyője*, Jókai Mór: *Az új földesúr*) fejezet végén:

1. Adatok: Mikor élt, melyek a legismertebb művei (Jókai, Mikszáth, Móra Ferenc)

2. Fogalmak:

(anekdota, adoma, az anekdotikus elbeszélés, anekdotikus regény, gavallér, dzsentrí, legenda, népi legenda, életkép, idill, irányregény, értékszerkezet stb.)

3. A tanult művek:

Móra Ferenc: *A gyevi törvény* (szerkezet, csattanó, elbeszélő)

Mikszáth: *Gavallérok* (szóértelmezés, téma, cselekmény, tér-időszerkezet, az anekdota, az adoma szerepe a műben, a mű értelmezése, a komikum fajtái és forrásai)

Mikszáth: *Szent Péter esernyője* (keletkezése, témája, műfaja, cselekménye, a legenda, az anekdota és az adoma szerepe a műben, az anekdotikus szerkezet, az elbeszélő, az elbeszélői nyelv, a szereplők, a jellemzés stb.)

Jókai: *Az új földesúr* (a műfaj, az idő, a cselekmény, a szereplők, cselekményszálak, epizódok, anekdoták, életképek, idillek, hangnemek, értékszerkezet, korstílus, összegező értelmezés)

Véleményformálás indoklással a 8. osztály végén a kétévi irodalomtanulásról:

1. Melyik prózai (regény, novella) mű tetszett a legjobban? Miért? Indokold a választásodat egy bekezdésben!
2. Melyik vers tetszett a legjobban a tavaly vagy idén tanultak közül? Miért? Indokold a választásodat egy bekezdésben!
3. Melyik drámai mű tetszett a legjobban? Miért? Indokold a választásodat egy bekezdésben!
4. Voltak-e az olvasott művekben olyan emberi helyzetek, emberi problémák, amelyeken érdemes volt elgondolkodni, amelyeket magadban tovább gondoltál? Fejtsd ki a véleményedet, és indokold meg egy bekezdésben!
5. Tanultunk-e olyat (írókról, művekről, szavakat, műveltségi elemeket), amitől úgy érzed, hogy műveltebb lettél, és büszke vagy rá, hogy tudod? Fejtsd ki, és indokold meg a véleményedet!
6. Miben fejlődöttél a legtöbbet? (írás-készség, beszéd-készség, gondolkodás, szövegértés, véleményalkotás, érvelés stb.)
7. Mi volt a legjobb könyv, amit idén olvastál a tananyagon kívül, saját kedvtelésből? Fejtsd ki, miért tetszett!

Versekről

Én a fájdalmat, lemondást tükröző, misztikus hangulatú verseket szeretem.

Az embernek sokszor fáj a szíve, zaklatott és meggyötört a világ, amiben él. Jó lenne, ha minden ember úgy tudná leírni gondolatait, mint a költők (...) S amíg az emberiség meg nem javul, csak a fájdalomról és a bánatról lehet írni.

Versekről

Jobban szeretem az olyan verseket, amelyeknek csak egy jelentésrétegük van. Ezek egyértelműek, egyszerű felfogni a mondanivalójukat, és nem kell azt keresni, hogy mik a költő eltakart gondolatai (...)

Drámákról

Vihar, Antigoné, Julius Caesar

A három dráma közül nekem a Vihar tetszett a legjobban, ez volt az, amelyik nem volt túlkomolyítva, s ez a mesei keretből is látszik. A másik kettőben különböző gyilkossági ügyekkel vádolták egymást a szereplők, és még ha hibásak voltak is, nem kapták meg a lehetőséget, hogy vétküket jóvátegyék. Prospero a mű végén mindenkinek megbocsát, így a műnek happy end-je lesz. Ez az egyetlen olyan mű is, amelyben a komoly dolgokat is kevésbé tragikusan tudja megközelíteni az író, és ebben is a mesei keret segítette. Ettől lett az egész könnyebben olvasható, és kevésbé lehangoló. Azt hiszem ezért tetszett nekem a Vihar a három közül a legjobban.

A második szakasz

9-10. osztály

Homérosz: Iliász, Odüsszeia

1. Feladat

Gyűjts az *Iliászból* és az *Odüsszeiából* olyan részleteket, amelyek a mindennapi élet tevékenységeit írják le (Pl.: étkezés, ételek, italok, sátorkészítés, a kovács munkája, falépítés, temetési szokások)! **Sorold fel**, mit találtál, írd mellé az ének és a sor számát, majd válassz ki hármat, és **foglald össze néhány mondatban** az adott szokás, a munkafolyamat lényegét!

2. Feladat

Gyűjts ki az *Iliászból* és az *Odüsszeiából* olyan részeket, amelynek alapján összefoglalhatod a kommunikáció íratlan szabályait, szokásokat, üdvözléseket, idegenek, vendégek köszöntését, szülők és gyermekek közötti beszédmod sajátosságait, párbaj esetén az ellenfelek viselkedésmódját, majd 3-4 példa alapján **foglald össze** a kutatásod eredményeit írásban!

3. Feladat

Gyűjts ki olyan részleteket, amelyek a hősök érzelmi megnyilvánulásait írja le: öröm, bánat, kétségbeesés, félelem, szeretet, gyűlölet! Írd le, találsz-e különbséget a megszokott érzelme- és lelkiállapot kifejezése a Homérosz által leírtak között! Fejtsd ki röviden a megfigyelésedet példákkal, indoklással!

4. Feladat: Válassz a következő **esszé-címek** közül egyet, és dolgozd ki!

- A görög mindennapok ábrázolása Homérosz eposzaiban
- Akhilleusz és Odüsszeusz összehasonlító jellemzése
- Nőalakok Homérosz eposzaiban
- Készíts képregényt az Odüsszeia egyik énekéből!
- Érvelő esszé: Milyen előnyei és hátrányai vannak a harcos, a kalandozó, a nyugodt családi életet választó életformának?

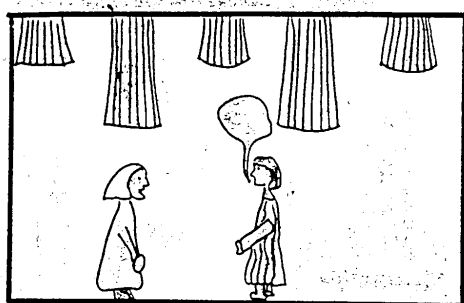
A feladatok jól mutatják, hogy **új korszakba léptünk**. Több időt és figyelmet követelnek a házi feladatok. A cél azonban hasonló: fejlesztenünk kell az alapos **szövegértés** képességét. Az **1.-3. feladat** mindegyike azt a célt tűzi ki a diákok elé, hogy egy-egy adott szempontból nézzék át újra alaposan a már olvasott szöveget, keressenek meg benne a megadott szempont szerint részleteket, és regisztrálják őket (ének, sorok száma), majd **foglalják össze írásban** a kutatásuk eredményét.

A **4. feladat** esszéírás, amely részben az 1.-3. feladatra épül, részben a korábban már gyakorolt jellemzés, összehasonlító jellemzés továbbfejlesztése. Azok számára, akik szeretnek elgondolkodni filozofikusabb témákon, megtehetik, ha az e) feladatot választják. Azok számára, akik továbbra is jobban szeretnek rajzolni, mint írni, választhatják a d) feladatot. A képregény-készítés is fejleszti az elmélyült olvasást és a szövegértést. Erről megbizonyosodhatunk, ha megnézzük az egyik diák alkotását. Íme:

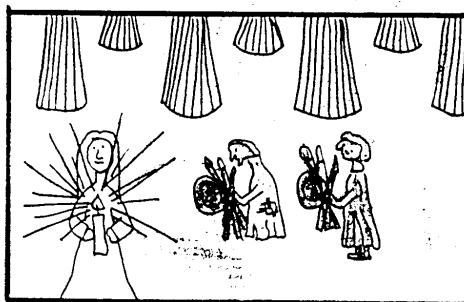
Képregény az Odüsszeia IX. éneke alapján

- 70 -

ODÜSSZEIA IX. ÉNEK

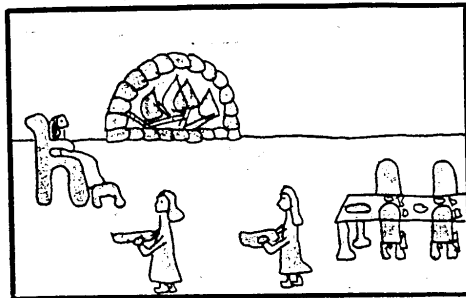

KEDVES ANYÓ, TARTSD VISSZA TERHEK ÖLÉBEN
A NÖKET,
HOGY HÁLÓTERMŐKBE VIHESSEH AZ ÉDESAPÁM SZÉP
FECIWEJÉT, MERT FELNŐKFOGOTVA A FÜST BEJUTOTTA
MINDET, MÍG AZ APÁM ODAVOLT; S ÉN MÉG KIS VOLTAM;
MOST EN AKARNAK TENNI: NE ÉLJEM A LÁNG LEHE TÖBBÉ."

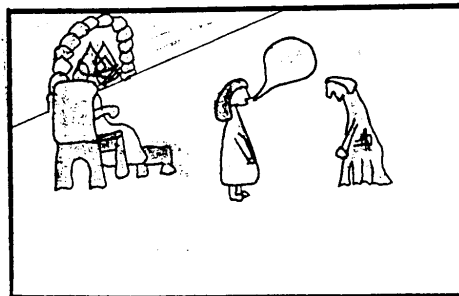

"S FÖLSŐKKENTEK ŐK, ODÜSSZEUSZ S LÁNYGÓ
FIUSÁJA,
PAJSZOT, KÖLDÖKÖSET, SISAKOT, SOK JÓHEGYŰ DÁRDÁT
MIND HOZTAK KIFELE: S LÉPDELVE ELŐTTÜK ATHÉNÉ
VITT ARANYOS MÉCSET, GYÖNYÖRŰVÉ TETTE A FÉNYÉT."

- 71 -

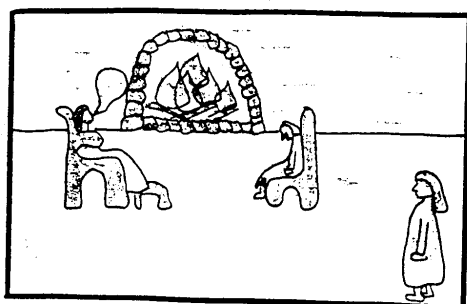

"S JÖTTEK A HÓKARÓ SZOLGÁLOK IS A TELNEK
ÖLÉBŐL:
ÉS VITTEK KI A SOK KENYERET, MEG AZ
ASZTALOKAT MIIND,
S MIIND A KUPÁT, MELJEBŐL OTT ITTAK A HETKE
LEGÉNYEK."

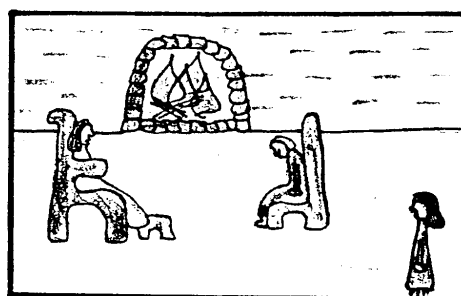

"EJ, IDEGEN, TERHÜNKRE, TE HÉG MOST ÉVEL IS ITT VAGY,
SÜRGÖDÖS ÉS FORGÓDÓ, SAJNÍTVA A NŐKRE LESZELLEDŐ?
KOTRÓDÓ CSAK, NYOMORULT, ÉRD MÉR BE A DÚS LAKÓHÁVAL:
VAGY TÚZES ÜSZKÖT JOBBAL RÁD, ÉS ÚGY TAKARODSZ KI."

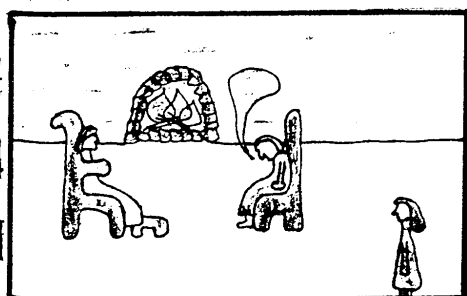
-72-

"JÓ IDEGEN, LEGELŐBB ÉN FOGLAK KÉRDENI TÉGED:
HONNAN JÖSSZ TE, KI VAGY? HOL A VÁROSOD ÉS
A SZÜLŐID?"

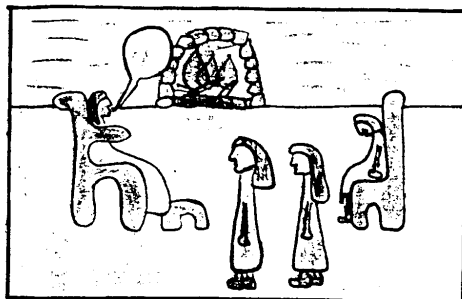

A KOLDUS ELBESZÉLT
TÖRTÉNETÉT

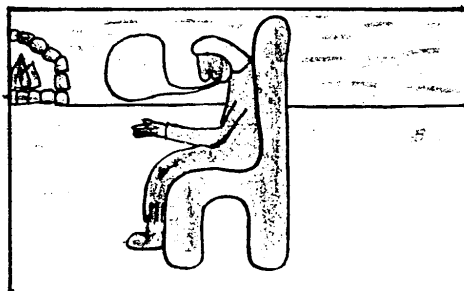

"GYS: SZÜNTESD MÉR ZOKOGÁSOD, A SZÓHRA FIGYELJ CSAK!
AZT IGAZAT MONDOK NEKED ÉN, SOSE REJTEN ELŐLED,
JÓT HALLOTTAM, HAZATÉRŐREK VAN HÁR ODÚSZKE LÉK,
ITT A KÖZELBEN, A THEOPHILÓTOK DÚS VÁROSA FÖLDJÉN
SOK SZÉP DARTOGÓ KILÓSET HOK HAZD HAZA OLVAN;
GITI A NÉP KÖZI."

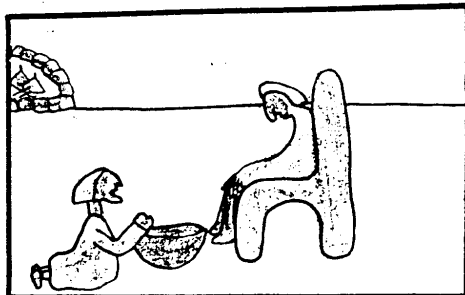
- 73 -

HÁT FÜLDESSÉTEK MEG, LÁNYOK, S VESSETEK ÁGYAT,
PÁRNÁKKAL, KÖPENTEKKEK, IGENSZÉP SZÖNYGEINKKEL,
MIG AZ ARANYTRÓJÁ HAINAL JÖN, HADD HELEGEDJÉK.
MEGHOSVÁJ KORAHAINALIDÓJ, KELJÉTEK OLAIJAL,
S TÉLEHAKHOSZ MELLETT LAKCHÁZZÉK HADD A TEREHBEU
GLVE!

"NEH SZERETEK RAGYOGÓ TAKARÓKAT, JÓ DERÉKALJAT"
"LÁBFÖRDÖT SE NAGYON KIVÁNOK MÉR A SZIVÉBEU,
ÉS SZOLGÁLÓNÓ NE IS ÉRINTSE A LÁBAH"
"CSAK HA VAN ÉLTES ANYÓ, AKI GONDOS, TUDJA DOLGÁ
S AKI SZIVÉBEU, HINT ÉN, MÉR OLY SOKAT TÓRT,
NÉKI HEGENGEDNÉH, HOGY HEGFÖRDESSE A LÁBAH.

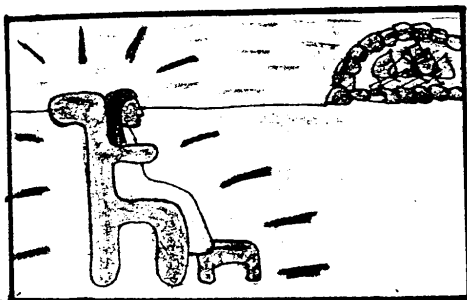

"SKÖLT, AZ ANYÓ HEG A FÉNYES EDÉNY ODAVITTE AKONNAL
HELYBEU A LÁBÁT MOSNI AKARTÁ, HIDEV VIZET ÖNTÖTT
JÓ SOKAT, ÉS HELEGET VEGYÍTETT BELE."
"GAKDÁJÁHOZ MENT AZ ANYÓ ÉS HOGTA: AKONNAL
LÁIS MERT A SEBÉRE, HELYET VADKAN FOGA VÁGOTT."

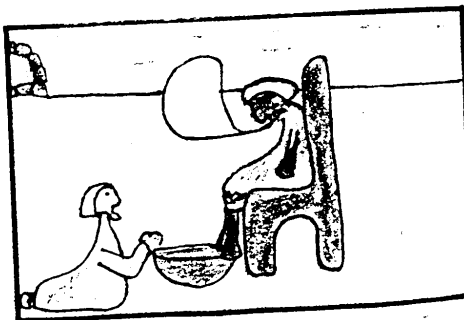
-74-

"LÁH, HISZ ODÚSSZEUSZ VAGY, KEDVES FIAM.
ÉN MEG A GAZDÁN
MEG SEM IS ISHERTEN, MÍG VÉGIG NEM
TAPOGATTAM."

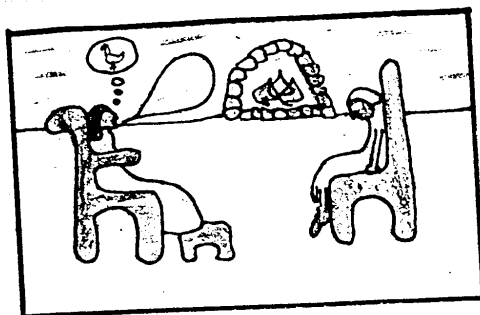

"CSAK HOGY NEM LÁTHATTA AZ ÚR
S ÉSZRE SE VETTE;
MERT ELFORDÍTOTTA EGYÉLT PALLASZ."

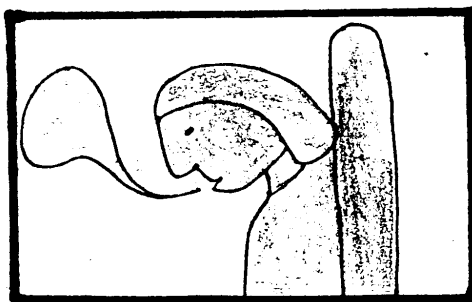

"DAKA, MIÉRT KIVÁNSZ ELVECKTENI? HISZ TE NEVELT
KEZLEDEK S TÁPLÁLTAL ENDEM. SOK IDŐ UTÁN MOST
HUSZ ÉV ELHÚLTÁN ÉRKEZTEK AZ ITTHONI FÖLDRE.
S MÁR HA FÖLISMERTÉL, S LEKEDBE VETTE AZ
ISTENT,
HALLGASS, MÁR A TEREMBEN MÉG EGY HEG NE VESZELJE!"

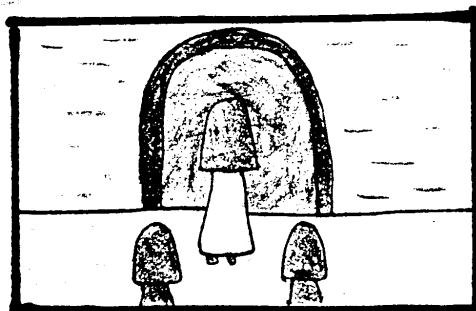
- 45 -

"RAJTA ARÓBAN, AZ ÁLMON FEJTSD MEG,
ÜGYELJ A SZAVANRA"

"ÜRÜÖH, NEM LEHET ÁLMOD MÁSKÉP FEJTSD MEG,
MÁSTELE ELFORDÍTVA, CSAK ÚGY, AHOGY Ő MAGA MONDTA
HOGY MEGLESZ, ODÜSSKEUSZ. EZ A KÉRDŐK VÉGVESEDELMEZ
JELEZ, HALÁLTÓL, VESZTÉSTŐL EGY SEM MENEKÜL MEG."

"SZÓLT, S INDULT RAGYOGÓ FÖLSÉ TERHERE
ARÓBAN,
NEM MAGA HELET EGYEDÜL, VELE HEUTEK
A SZOLGALEÁNYOK."

Szophoklész: Oidipusz király

Választható esszé-címek:

1. Istenek, emberek, szabadság, sorsszerűség Szophoklész *Oidipusz királyában*
2. Érték, értékpusztítás Szophoklész *Oidipusz királyában*
3. A görög dráma két típusa, az *Antigoné* és az *Oidipusz király* összehasonlító elemzése

Dante: Az Isteni Színjáték

Irodalomtörténeti, kulturtörténeti megközelítés:

- a) Dante *Isteni Színjátékának* keletkezése, témája, szerkezete
- b) A *dolce stil nuovo* - a középkor összegezése, a humanizmus kezdetei
- c) Az *Isteni Színjáték* műfaja, elbeszélője, világképe
- d) Odüsszeusz alakja az *Isteni Színjátékban*
- e) Feszültségek az értékekben: az egyén és világrend konfliktusa (Francesca és Paolo – a szerelmesek; Odüsszeusz tudás- és kalandvágya)
- f) Dante és Giotto
- g) Dante-kultusz a 19. század végén, a 20. század elején (az angol prerafaeliták, a Nyugat első nemzedéke – Babits, Juhász Gyula, Gulácsy Lajos) – képek, versek

Villon-ballada önálló elemzése

Villon legtöbbször nagyon érdekli a gyerekeket, szívesen olvasnak tőle olyan szövegeket is, amelyek nem férnek bele a tananyagba. Bár ritkán adok verselemzésül műfordítást, Villonnal nem egyszer kivételt tettem.

Választható költemények:

A) csoport

Ballada tűnt idők asszonyairól
Ballada, melyet édesanyja kérésére készített ...
Közmondások

B) csoport

Ballada tűnt idők lovagjairól
Ballada, melyben mindenkitől bocsánatot kér
Kiforgatott igazságok

C) csoport

Apró képek balladája
Gyászirat, melyet maga s társai számára szerzett a költő, mialatt felakasztásukat várták
Ballada a vastag Margot-ról

D) csoport

Jó tanítás balladája a rosszéletűeknek

Záróballada

Ellentétek

A feladatok mellé mindenki kap egy kis „**sorvezetőt**” arról, hogy miről és milyen sorrendben is kellene szólnia. Természetesen, mint a címe is mutatja, ez csupán javaslat, nem kötelező követni, de ha megakad valaki, vagy bizonytalan benne, hogy kimaradt-e valami fontosabb szempont, **referenciaként mindig rendelkezésre áll:**

Versekről már sokat tanultunk az előző években is. Számos szakkifejezést, elemzési szempontot gyakoroltunk, de most írunk először írunk olyan elemzést, amelyben a műfaj történeti, irodalomtörténeti, stilisztikai szempontok is szerepelnek, hiszen 9. osztálytól mindig ilyen kontextusban is kell szemlélni a műveket. **A cél, hogy a frissen tanultakat és a más ismert eljárásokat összecsiszoljuk, és lépésről lépésre közelebb jussunk ahhoz, amit az érettségi követelmények majd a szóbelin és az írásbelin előírnak a diákok számára.**

AZ ELEMZÉS JAVASOLT SZEMPONTJAI

- 1 BEVEZETÉS:** Villon költészetének általános jellemzői (a középkori lírai milyen ágai hatottak rá; műfajok, témák, versformák, hangnemek. a költészetében)
2. Az adott ballada vagy panasz stb. helye az életműben (Része-e a *Nagy Testamentum*nak, vagy a *Vegyes balladák* közé tartozik)

KIFEJTÉS:

1. A ballada (panasz stb.) témája röviden megfogalmazva. Utalás a téma más megfogalmazásaira.
2. A vershelyzet (ki a beszélő, kihez szól, kik a szereplők, van-e meghatározott tér és idő?)
3. A költemény tematikus szerkezete
4. A mű érzelmi, gondolati íve
5. A legjellemzőbb költői eszközök (hangnemek, nyelvi rétegek, metaforikus beszéd, alakzatok /pl. ismétlés, fokozás stb., műfaj, versforma)
6. A költemény összegező értelmezése (jelentésrétegek: konkrét és általános, életképek, filozofikus gondolatok)

LEZÁRÁS: A költemény mennyiben mutatja Villon költészetének sajátosságait, középkori jellegét, lázadó stb. attitűdjét?

Villon – irodalomtörténeti, esztétikai megközelítés:

- a) A középkori ballada műfaja
- b) Villon helye a francia és európai költészetben, Villon a balladaköltő
- b) A *Kis* és *Nagy Testamentum* felépítése, összehasonlító elemzése
- c) Az ellentétek, a groteszk és a paradoxon szerepe Villon költészetében
- d) Villon az „elátkozott költő” – utóélete, Rimbaud, József Attila, Faludy György

Janus Pannonius, Balassi

:

1. Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól* és Balassi Bálint: *Istenhozzádot mond hazájának* c. verseinek összehasonlító elemzése
2. Janus Pannonius: *Midőn beteg volt a táborban* és Balassi Bálint: *Egy katonaének* c. verseinek összehasonlító elemzése
3. A végvári élet képei, értékei és a végvári vitézek alakja Balassi költészetében
4. Egy közösen nem elemzett szerelmes vers értelmezése Balassi Bálint költészetéből
5. Egy közösen nem elemzett hosszabb Janus Pannonius-költemény értelmezése

Shakespeare: Rómeó és Júlia

Ismétlés – a 8.-os anyag ismétlése: a *Vihar*, *Rómeó és Júlia*, *Hamlet* (ld. ott)

Érettségi szóbelire előkészítő feladatok

Megjegyzés: A *Rómeó és Júlia* a 9. osztály vége felé jó alkalom lehet arra, hogy először adjunk olyan **szóbeli házi feladatot**, amely külső formájában emlékeztet egy érettségi szóbeli tételre. A négy feladatot kiosztjuk a diákoknak. Mindenki választhat, melyik témát szeretné szóban kifejtetni. **Felettervet, azaz vázlatot** kell otthon készíteni, amelybe az idézendő sorok, szövegrészeket oldalszámát bele kell írni. A művet mindenkinek magával kell hoznia, és kis cédulákkal megjelölni az idézetek helyét. A következő órán mind a négy feladat felettervét megbeszéljük, majd a rákövetkező órán meghallgatunk négy feleletet. Megbeszéljük, mi volt jó, min kellene javítani. Fontos, hogy a diákok időben ismerjék meg a követelményeket, szokjanak a szituációhoz, gyakoroljanak.

1.Shakespeare: Rómeó és Júlia

„Aki elég értelmes ahhoz, hogy a szívére hallgasson, mindig otthon érzi magát Shakespeare színpadán. S tudja is, hogy miért: mert itt úgy lehet élni-halni, ahogy minden szerelmes szeretne, mióta világ a világ” (Géher István: Utószó)

Mutasd be Shakespeare *Rómeó és Júlia* c. tragédiájának nőalakjait, s bennük a líraiság, a tragikum és a komikum együttes megjelenését!

2. Shakespeare: Rómeó és Júlia

„Aki elég értelmes ahhoz, hogy a szívére hallgasson, mindig otthon érzi magát Shakespeare színpadán. S tudja is, hogy miért: mert itt úgy lehet élni-halni, ahogy minden szerelmes szeretne, mióta világ a világ” (Géher István: Utószó)

Mutasd be a shakespeare-i tragédia sokszínűségét a hangnemek vonatkozásában, a komikum, a líraiság, a tragikum keveredését a *Rómeó és Júlia* elemzése, értelmezése során!

3.Shakespeare: Rómeó és Júlia

*„Lassan szeress
S szeretni fogsz sokáig”* (Lőrinc barát)

Mutasd be, hogy a gyűlölet és szeretet tragikus szembenállása hogyan jelenik meg Shakespeare *Rómeó és Júlia* c. tragédiájában!

4.Shakespeare: Rómeó és Júlia

„Aki elég értelmes ahhoz, hogy a szívére hallgasson, mindig otthon érzi magát Shakespeare színpadán. S tudja is, hogy miért: mert itt úgy lehet élni-halni, ahogy minden szerelmes szeretne, mióta világ a világ” (Géher István: Utószó)

Mutasd be a négy tragikus sorsú fiatalember: Rómeó, Mercutio, Tybald és Paris jellemét, sorsát, beszédmódját, s benne a tragikum és a komikum együttes megjelenésének változatait!

A francia klasszicista dráma

Témák:

1. A francia klasszicista dráma esztétikája. Corneille, Racine – Boileau
2. Molière. Ismétlés: *A fősvény*
3. Új: *Tartuffe*
 - a) A komédia és a tragédia határán
 - b) Szenteskedés, képmutatás – csalók és becsapottak

Schiller: Ármány és szerelem

Fogalmazáscímek:

- Jó apa volt-e von Walter?
- „Meglátjuk, mi az erősebb, a szokás vagy az örök emberiség törvénye” Két világ ütközése Schiller *Ármány és szerelem* c. művében
- „Meglátjuk, mi az erősebb, a szokás vagy az örök emberiség törvénye” Tragikus szerelmek – *Rómeó és Júlia*, *Ármány és szerelem*

Az esszécímek is jól mutatják, hogy 9. osztályban új korszakot kezdtünk, de a folytonosság is jól érzékelhető. Véleményformálást indoklással, azaz érvelő esszét már sokszor írtak korábban is a diákok, mint ahogy összehasonlító elemzést is. Most azonban hosszabb műveket kell áttekinteniük, és alaposabb kifejtésre van szükség, mint korábban.

Jó apa volt-e von Walter?

Ha csak egy szóval kellene válaszolni, inkább nemmel, mint igennel felelnék. Túl sok a rossz tulajdonsága, a gonoszkodása fiával szemben. Bár vannak igazi érzelmei is, kegyetlenségei után még ezek is megkérdőjelezhetők.

Von Walterre nagy hatással lehetett az ún. német nyomorúság korszaka. A korabeli német viszonyok legfőbb átka: a kisfejedelemségek abszolutizmusa, feudális önkényuralmának romlottsága volt. Schiller ebben a polgári szomorújátékában tehát az udvaroncok cinizmusát és ármányait a felvilágosult, dolgos és öntudatosodó polgárság kiszolgáltatott helyzetével állította szembe. Állásfoglalása radikális politikai tettel ér fel.

Jellemző az is, hogy az elvetemült miniszternek nemes szívé fia van. Ferdinánd is tipikus német klasszicizmusbeli szerelmes. Túl gyenge ahhoz, hogy szembeszálljon az udvari intrikákkal, von Walter viszont nem tolerálja ezt a gyengeséget, ő túl erős, mindent és mindenkit megmozgat céljai elérésének érdekében. Még saját fiának boldogságát is képes feláldozni saját önzésének. („Ha nem sikerül a házasság, a hatalmam kockáztatom, ha pedig kényszerítenem kell az örnagyot, veszélyben a nyakam.”) Szörnyű tettét nagylelkűséggel magyarázza, azt mondja, Ferdinánd kedvéért lépett a veszélyes útra, az ő kedvéért hasonlott meg az éggel és saját lelkiismeretével, az ő útját egyengette, amikor elődjét eltette az útból, Ferdinándnak csinált helyet, mindent Ferdinánd javára tett, azt akarja, hogy fia kövesse majd őt a pályán. Ferdinánd (érthetően) rémülten hátrál „a gaztett véres visszfénye” előtt, nem akar mentsége lenni ilyen gonoszságnak. Von Walter valóban közbenjárt annakidején Ferdinánd előmenetelért (aki 12 évesen zászlós, 20 évesen örnagy lett), de maga az eszköz, amivel mindezt elérte, meggyalázza a sikereket. Meg akarja alapozni fia „szerencsáját”, de nem veszi észre, hogy ezzel mennyire beletipor Ferdinánd érzelmeibe. Nem elég, hogy csapdába csalja saját fiát („Hopplá, most megfogtalak, fiatalúr! Belestél,

ravasz képmutató, ebbe a csapdába? Így hát nem a becsületérzésed ágaskodik a lady ellen? Nem az ő személye gyűlöletes, hanem maga a házasság?”) Még legszentebb érzéseit is összemocskolja (gonoszul Lujzához: „De remélem, mindig készpénzzel fizetett a fiam”), lotyónak nevezi Lujzát, Millert kerítőnek titulálja. Végül a törvény segítségével elégtí ki dühét. Valójában a dühön kívül nincs semmi oka annak, hogy Mülleréket elhurcoltatja. (...)

Mindezek ellenére von Walter szereti Ferdinándot. (...) Végül megtörik. Beleegyezik fia döntésébe, sőt támogatja azt. (...) Talán igazi érzelem ez, de lehet, hogy csak megszokott képmutatás. Én az igazi érzelemben bízom. Fia halála után feladja. Nem harcol tovább. Boldog, mert Ferdinánd megbocsátott neki.

„Meglátjuk, mi az erősebb, a szokás vagy az örök emberiség törvénye.”

Tragikus szerelmek – Rómeó és Júlia, Ármány és szerelem

Ferdinánd elgondolkodtató mondata az első felvonásból (Az én könyvem szerint: „- lássuk, mi az ősbib: adománylevelem vagy a világmindenség örök rendje?”). Ez a kérdés (és maga az egész jelenet/ történet) párhuzamba állítható a Rómeó és Júliával.

Két generáció ellentéte található meg mindkét műben. Mindenhol megszarolnak valakit a szülők. Júliának szabad választási lehetőséget adnak, ám kitagadják, ha nem megy hozzá Párishoz. Ferdinándnak apja egy egész bűnlistát sorol fel, amit fia érdekében követett el, majd az önsajnáltság megkoronázásaként a már eldöntött házasságot Lady Milforddal erőltetné fiára. Akinek igazából van egy pár sötét folt a lelkén, de ezek eltörpülnek az államérdek mellett. A miniszter azt hiszi, tökéletesen elrendezte fia életét, nem észrevéve, hogy Ferdinánd közben felnőtt és egészen másképp gondolkodik és teljesen más az értékrendje. Júliánál ugyanez van. Páris a „jó parti”, mert gazdag, nemes, finom úriember. Csak egy hiba csúszik a szülők számításába: lányuk nem szereti a „mintaférj-jelöltet”, és boldogtalan lenne mellette. A négy szülő kísértetiesen hasonlít egymásra előítéletek, önös érdekek és „nagyokosság” szempontjából.

Ferdinánd megpróbál szembeszállni apja zsarnokságával és az őt érő mindenféle aljasságokkal szerelméért, de fennakad az udvari intrikák ármányosan szőtt hálójában. meginog Lujzába vetett bizalma és ezáltal felépített világa összedől, eszméi szertefoszlanak. Ezért meg is öli Lujzát, majd magát is. Végül persze minden kiderül, de akkor már késő. Júlia először könyörög apjának, hogy ne tegyék ezt vele (még van benne némi gyermeki engedelmesség), ám a könyörtelen hír után Lőrinc baráthoz fordul segítségért (...)

Tragédia mind a kettő.

A négy fiatal bátran szembeszáll a világ elavult szokásaival, csak gonosz hatalmát nem volt erejük ledönteni. sajnos, csak elveikben győztek, a gyakorlatban nem.

Ferdinánd tettével nem értek egyet. a gyilkosságot elhamarkodott döntésnek tartom. Mert ha tényleg szerette Lujzát, miért nem bízott benne? Szerintem, ha valaki tényleg szeret valakit, akkor nem hisz a rosszindulatúskodóknak. (...). Ferdinánd nem gondolkodott, hanem első dühében megölt két ártatlant. (...) Örök emberiség törvénye? (...) Hová tűnik ez a szenvedélyes kitétel? Elfedí egy másik szenvedély, a hirtelen gyűlölet.

A fent leírtak miatt (sajnos) a szokás, ill. az adománylevél győzött. mert ha a szülők kiheverik a veszteséget, és fájdalmuk enyhülni kezd, ennyit fognak mondani: miért kellett szembeszállniuk velünk?

De talán okulás is egyben mindkét félnek (hiszen fiatalok és öregek mindig lesznek, és emiatt generációs konfliktus is.) Talán a fiatalok okosabban próbálják intézni ügyeiket, az idősebbek pedig talán megtanulják, hogy a kényszerítés mindig ellenszegülést vált ki.

Katona József: Bánk bán

Esszé-címek - jellemzés nézőpontváltással:

1. A uralkodás, kormányzás három felfogása a *Bánk bán*-ban: Gertrudis, Bánk, Endre
2. Nőalakok a *Bánk bán*-ban (Gertrudis, Melinda, Isidora)
3. Ottó alakjának bemutatása Isidora szemszögéből
4. Gertrudis Ottó szemével
5. Myska bán Bánk bánról
6. Bánk bán Tiborc szemével
7. Bánk bán jellemzése Gertrudis nézőpontjából
8. Petur jellemzése Bánk bán szemével
9. Melinda jellemzése Isidora szemével

Esszé-címek – értekezés, irodalomtörténeti, történelem-filozófiai megközelítés:

1. Sturm und Drang és shakespeare-i vonások a *Bánk bán*-ban
2. Bánk értékei és értékeinek pusztulása a tragédiában (útja királyhűségtől a királygyilkossáig)
3. A közeledő reformkor társadalmi kérdéseinek megjelenése a *Bánk bán*-ban
4. Evolúció vagy revolúció? Törvényes út vagy erőszak? – Történelemfilozófiai kérdésfelvetések a *Bánk bán*-ban
5. Államrezon vagy erőszak – Katona történelemfilozófiája a *Bánk bán* alapján
6. A Bánk bán nyelve, a szereplők beszédének egyénítése

Megjegyzés: A Bánk bánnal kapcsolatos feladatok jól mutatják, hogy **10. osztályban** is építünk a 7-8.-ban tanultakra. **Az esszé-címek első sorozata** mind ismert, korábban jól begyakorolt feladat (szereplők jellemzése más szereplő nézőpontjából). **A második sorozat** az előbbire építve és a 9. osztálybeli munkát folytatva készít elő az érettségi szóbeli és írásbeli követelményekre, és újabb kompetenciák fejlesztésére törekszik.

Csokonai, Berzsenyi

Mindkét feladatsor arra a konszenzusra épül, amelyet a szakmai közvélemény alakított ki a két költőről, és amelynek ismeretét elvárják a diákoktól.

A verselemzések egy része a korábban tanultak felelevenítését szolgálja (**Janus Pannonius**), más része elősegíti az újonnan tanult stílusirányzatok (**rokokó, klasszicizmus, szentimentalizmus**) felismerését, poétikai jellemzőik vizsgálatát egy-egy költemény értelmezése során. Ezzel a műveltebb, elmélyültebb, **történetileg is megalapozott szövegértést fejleszthetjük**. A diákok jártasságot szereznek különböző korstílusok jegyében írt szövegek megértésében, megismerik **anyanyelvük különböző regisztereit**.

Irodalomtörténeti, stílustörténeti megközelítés (hagyományos témák)

1. Csokonai, a szerelem költője (esszé)
2. Csokonai, a felvilágosodás költője (*Az estve, Konstancinápoly, Jövendölés az első*)

oskoláról Somogyban)

3. Rokokó, klasszicizmus, szentimentalizmus, népiesség Csokonai költészetében (esszé)
4. Témák, ciklusok, versformák, stílusok, nyelvi gazdagság Csokonai költészetében - esszé.
(Szövegelemzésekkel, idézetekkel)
5. Berzsenyi, az elégiák költője (esszé)
6. Berzsenyi, az ódák költője (esszé)

Önálló verselemzések:

1. Összehasonlító verselemzés. Janus Pannonius: *Midőn beteg volt a táborban* és Csokonai Vitéz Mihály: *Tüdőgyulladásomról*
2. Csokonai Vitéz Mihály: *A magányossághoz*
3. Összehasonlító verselemzés. Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz I. (Romlásnak indult...)* és *A magyarokhoz II. (Forr a világ...)*
4. Berzsenyi Dániel: *Búcsúzás Kemenesaljától*

Angol, német és orosz romantika

Irodalomtörténeti megközelítés

- a) Az angol líra a romantika korában. Tetszés szerint választott költők néhány verse alapján (pl.: Wordsworth, Coleridge, Byron, Keats, Shelley stb.)
- b) A német romantika jellemzői. A fantasztikum és a groteszk E.T.A. Hoffmann *Az arany virágcserep* c. művében
- c) Az orosz romantika irodalmából: Puskin *Anyegin* c. művének műfaja, témája, hőseinek értelmezése

Puskin: Anyegin

1. Feladat: Alapos szövegismeret – több nézőpontú jellemzés a műben

Keresd ki és olvasd el még egyszer figyelmesen az *Olgára* vonatkozó szövegeket: mindazokat, amelyekben szerepel, vagy szó esik róla! Összegezd megfigyelésedet a következőképpen:

- a) Vázlat Olga sorsának fordulatairól időrendben
 - b) Lenszkij szavai, gondolatai Olgáról
 - c) Anyegin véleménye Olgáról
 - d) Puskin (az elbeszélő) szövegei Olgáról
 - e) Te milyennek látod őt? Indokold a véleményedet!
- (Az a), b), c), d) pontok megoldásakor hivatkozz a megfelelő fejezet- és versszakszámokra!)

2. Feladat: Alapos szövegismeret – motivációk vizsgálata

- a). Olvasd el újra a *Tatjana névnapjáról* szóló részt! Figyeld meg a négy főszereplő cselekedeteit, lelkiállapotát, gondolatait egymásról, a többi szereplőről, önmagáról! Összegezd szereplőnként írásban a megfigyeléseidet, majd magyarázd meg, mi volt az oka Anyegin és Lenszkij párbajának!

b) Keresd meg azt a részletet, amelyben Tatjana ellátogat *Anyegin házába* Anyegin elutazását követően. Ismertesd a jelenetet! Figyeld meg, hogy a leírt tárgyak hogyan jellemzik Anyegin, és hogyan Tatjanát!

c) Olvasd el újra azt a jelenetet, amelyben Anyegin évek után *újra megpillantja Tatjanát*! Szerinted most miért szeretett bele Anyegin Tatjanába, és korábban miért nem viszonzta a lány szerelmét? A válaszodat fogalmazd meg egy-két bekezdésnyi összefüggő szövegben!

d) Keresd meg azt a jelenetet, amikor Tatjana és Anyegin utoljára találkoznak! Elemezd mindkettőjük szavait és viselkedését! Mi a véleményed Tatjana választásáról? Válaszodat fogalmazd meg egy-két bekezdésnyi összefüggő szövegben!

3. Feladat: Alapos szövegismeret – szövegalkotás, az elbeszélő szerepe

a) Gyűjtsd össze azokat a szövegeket a műből, ahol Puskin (az elbeszélő) a költészetről, a *költészet szerepéről* szól. Ezek alapján mutasd be Puskin írói célkitűzését és ars poeticáját az Anyegin megírásakor.

b) Gyűjtsd össze a műből az *önéletrajzi témájú vallomások*! Összegezd, mit tudunk meg Puskin életéről, személyiségéről az Anyegin szövegéből! (Hivatkozz a fejezetek és a versszakok számára!)

c) Csoportosítsd témák szerint és foglald vázlatba a közvetlen (E/1 személyű) *írói megnyilatkozásokat*! Pl.: önéletrajziak, ars poetica jellegűek, szerelemről stb. szólóak. Jegyezd fel a fejezetek és versszakok számát is!

4. Feladat: A költői nyelv, stílusok, stílusirányzatok, hangnemek, irodalomtörténet

a) Gyűjts *tájleírásokat*, figyeld meg bennük a költői eszközöket (hasonlat, metafora, zeneiség, hangnem stb.)! Megfigyeléseidet összegezd és támaszd alá idézetekkel! Vizsgáld meg, hogy van-e a tájleírásoknak (mint a romantikában gyakran) szimbolikus jelentésük? Inkább leírások vagy inkább látomások? Van-e szerepük a mű egészének szerkezetében? Állításodat érvekkel igazold!

b). Milyen *hangnemek* élnek egymás mellett az Anyeginben (pl. lírai, objektív, humoros, elragadtatott, ironikus stb.)? Igazold észrevételeidet példák felsorolásával!

c) *A verses regény* Byronnál már megismert sajátosságai közül melyeket találsz meg az Anyeginben? Sorold fel őket, és hivatkozz bizonyító erejű szövegrészletekre!

d) Szerinted a *romantika* milyen jellegzetes vonásai ismerhetők fel az Anyeginben? Vannak-e Puskin művének olyan sajátosságai, amelyek nem jellemzőek a romantikára? Melyek ezek? Véleményed, megfigyeléseidet foglald bő vázlatba vagy egy-két bekezdésnyi szövegbe!

5. Feladat: Anyegin - Fogalmazás-témák:

1. A szomszéd földbirtokosok Anyeginről

- 2.Lenszkij és Anyegin egy napja a megismerkedésük utáni hetekben
- 3.Lenszkij naplója a párbaj előtti éjszakán
- 4.Lenszkij búcsúlevele Olgának
- 5.Tatjana naplója eljegyzése előtt
- 6.Anyegin Lenszkijre emlékezik utazgatása közben
- 7.Olga meglátogatja Tatjanát Pétervárott

Kölcsey – Vörösmarty - Petőfi

Esszé-címek

Összehasonlító szövegelemzés:

- 1.Kölcsey *Vanitatum vanitas* és Vörösmarty: *Csongor és Tünde* - az *Éj monológja* összevetése
2. A *Zrínyi dala* és a *Zrínyi második éneke* - összehasonlító elemzése
3. A *Rákóczi-nóta*, a *Hymnus*, a *Szózat* és a *Nemzeti dal* összehasonlító elemzése
4. Kölcsey *Vanitatum vanitas* és a *Hymnus* összehasonlító elemzése

Irodalomtörténeti, történelemfilozófiai, etikai megközelítés:

- 1.A *Parainesis* világképe és morálja
2. Múlt, jelen és jövő szembesítése Kölcsey műveiben (*Zrínyi dala*, *Zrínyi második éneke*, *Hymnus*)
- 3.Egyén, haza, emberiség egy értékrendszerbe kapcsolódása Kölcsey és Vörösmarty költészetében
- 4.”*Ment-e könyvek által a világ elébb?*”
Vörösmarty gondolati költészete a negyvenes években (*Gondolatok a könyvtárban*, *Emberek*)
- 5.Történelemfilozófiai gondolatok Vörösmarty költészetében (*Zalán futása*, az *Éj monológja*, a 40-es évek gondolati költészete)
6. A romantikus képalkotás Vörösmarty költészetében
7. Nyelvi gazdagság és romantikus képzelet a *Csongor és Tündében*
7. A látomás szerepe Vörösmarty 1849 utáni költészetében

Vörösmarty – érettségi szóbelire előkészítő feladatok

Megjegyzés: A *Csongor és Tünde* a 10. osztály vége felé ismét jó alkalom arra, hogy olyan szóbeli házi feladatot adjunk, amely külső formájában emlékeztet egy érettségi szóbeli tételekre. Most is hasonlóan járunk el, mint a *Rómeó és Júlia* esetében. Kiosztjuk a négy feladatot, amelyek közül mindenki választhat. A felettervet otthon kell elkészíteni. A következő órán meghallgatunk négy feleletet, majd megbeszéljük, mi volt jó, min kellene még javítani.

1. Vörösmarty: *Csongor és Tünde*

„*Csongor és Tündének egyik legfőbb bája éppen az, hogy benne a tündérvilág csodálatosan ölelkezik a reális élet alakjaival és minden tarka és összefüggéstelen dolog a fő gondolatban nagy szimbolikus egységgé olvad. Minden célzás, minden szó erre a fő kérdésre vonatkozik: Hol a boldogság?*” (Babits Mihály)

Mutassa be Csongor boldogságkeresésének útjait és tévútjait Vörösmarty filozófiai mesejátékában!

2.Vörösmarty: Csongor és Tünde

„A drámai formára kétségkívül a Szentivánéji álom volt hatással; de költőnk, akinek nagyobb és több mondanivalója van, mint ebben a formában elférne, tágítja ezt a formát a Faust-féle drámák formája felé.” (Babits Mihály)

Mutassa be a *Csongor és Tündét* mint romantikus, filozofikus mesejátékot!

3.Vörösmarty: Csongor és Tünde

„A Vándorok és az Éj jelenetei (...) nem epizódok (...), hanem ellenkezőleg, itt sűrűsül eggyé a nagy költemény ezer szála (...). S ha ezekre a magas pontokra állva nézünk végig az egész költeményben nyüzsgő életen, minden mesét és komédiát tragédiának fogunk látni. (...) az Éj valóban mindent elnyel, a kalmár pénze, a tudós tudása, a fejedelem hatalma, mind hiába való. A harmincéves költő azonban még tud egy feleletet a nagy kérdésre: csak a szerelem, a magas és átfinomodott szerelem élvezője mondhatja, hogy nem élt hiába...” (Babits Mihály)

Boldogságkeresés a romantika jegyében: Mutassa be, hogy a műben milyen életcélok vallanak kudarcot, az *Éj monológja* mit mond a lét értelméről, majd értelmezze, hogy *Csongor és Tünde* végül miben találják meg a boldogságot!

4. Vörösmarty: Csongor és Tünde

„Hol légiesen finom ez a vers, hol parasztosan kemény és durva... (...) az ördögfiak nyelve (pedig) egy egészen különös, durva, csúnya, gyerekes, gyökérszagú, vad és bizarr képekkel teli, furcsán bájos magyar nyelv, a legcsodálatosabb dolgok közül való, amiket Vörösmarty nagy művészete valaha megálmodott. (Babits Mihály)

Mutassa be a romantikus stílus és nyelvhasználat sokszínűségét és gazdagságát Vörösmarty *Csongor és Tünde* c. művében.

Petőfi költészete

Szóbeli és írásbeli feladatok:

a) Ismétlés

1. Petőfi népdalai
2. A *Felhők* ciklus poétikája
3. Petőfi ars poeticája 3-4 vers alapján
4. Petőfi tájleíró költészete (*Az alföld, A Tisza, A puszta télen* c. versek alapján)
5. *A helység kalapácsa* – a komikus eposz sajátosságai
6. A *János vitéz* és a *Toldi* (összehasonlító elemzés)

b) A tanultak kiegészítése, új anyag

1. „Költői ábránd volt, mit eddig érzék”
Petőfi szerelmi költészete (Etelka, Berta, Júlia)
2. „Világosságot!”
Petőfi történelem-filozófiai gondolatai a *Világosságot!*, *A XIX. század költői*, *Az apostol*, *Az ítélet* alapján
3. Forradalmár, messiás, apostol – motívumok, szimbólumok, látomás Petőfi költészetében 1846-49 (*Véres napokról álmodom, Sors, nyiss nekem tért, Az apostol*)

A harmadik szakasz 11-12. osztály

Arany János

I. Irodalomtörténeti megközelítés

1. Az objektív költészet Arany 50-es évekbeli lírájában néhány vers alapján (esszé)
2. „...itt nem találja azon népileg őszinte, gyermeteg előadást, azon könnyedséget, a cselekményben azon gyorsaságot, változatosságot...”
A Toldi és a Toldi estéjének összehasonlító elemzése
3. Elégikus hang, időszembesítés, vívódás a költői szereppel Arany az 50-es években írt költeményeiben
4. „Azt hívém, hogy életem / Filozóf módjára, / Csöndes daccal végzem majd, / Ha jutok fogytára”
Az Őszikék korszak lírájának bemutatása (poétika, néhány vers elemzése)
5. Arany a balladaköltő (korszakok, poétika, 3-4 ballada elemzése)
6. „Olvastam költőtárs, olvastam művedet...”
A János vitéz és a Toldi összehasonlító elemzése

Arany-versek értelmezése, elemzése

I. változat

Házi dolgozat: Verselemzés (esszé)

Terjedelem: 2 A/4 oldal

Határidő:

Beadás módja: a füzetben

Választhatók a következő Arany János versek: *A rab gólya, A világ, Visszatekintés, A lejtőn, Örök zsidó, Tamburás öreg úr*

II. változat

Iskolai dolgozat

A) csoport

Választható versek:

A rab gólya

A lejtőn

Öreg pincér

B) csoport

Választható versek:

A világ

Visszatekintés

Tetemre hívás

C) csoport

Választható versek:

*A vigasztaló
Örök zsidó
Tamburás öreg úr*

D) csoport

Választható versek:

*Naturam furca expellas ...
Mindvégig
Epilógus*

Megjegyzés: 11. osztály elején (nem hiszem, hogy bárki 10.-ben befejezné Aranyt. Ha képes rá, akkor az itt leírtak a 10. osztály végére érvényesek) ismét továbbfejlesztjük a verselemzésről már korábban tanultakat. Kibővített sillabusz készül, amely segíti a diákokat abban, hogy az Arany költészetével kapcsolatos új fogalmakat szervesen be tudják illeszteni a verselemzésről korábban már megismert szempontrendszerbe. Különösen az **objektív líra**, a **kihagyás**, az **ellipszis**, a **rejtett utalások rendszere** az, amely majd a modern költészet szempontjából is fontos lesz, és amelyeket Arany líráján és balladáin jól meg lehet érteni, jól lehet gyakorolni.

JAVASOLT SZEMPONTOK

1. Bevezetés

- Az adott vers helye Arany főbb korszakai, műfajai, témái között
Rövid indoklással

2. Az elemzés kifejtése

- A vers műfaja (pl.: lírai költemény, /elégia, gondolati vers stb./, kisepika /ballada/)
Ha lírai költemény: közvetlen lírai vallomás-e vagy objektív líra (tehát egy emberi, állati sors, életkép hordozza-e a lírai mondanivalót).
Ha közvetlen vallomás, akkor E/1. személyű, vagy önmegszólító (E/2. személyű)
- a vers témája (utalásszerű párhuzam Arany más, hasonló témájú műveivel)
- a cím és a szöveg viszonya
- tematikus egységek a versben
 - az egyes egységek tartalmi, formai jellemzői
 - + ha ballada: kihagyások, utalások rendszere idézettel, példákkal
 - + képek, képalkotás módjai (metaforák szerepe)
 - + a mondat szerkesztés jellemzői,
 - + alakzatok, hangszimbólika,
 - + verselés, rímek, ritmus
- a vers alaphangulata, hangneme, hangnem-váltások, érzelmi íve - indoklással. (A szavak megválasztása, szavak hangulata stb.- idézetekkel)
- a vers jelentésrétegei – különösen, ha objektív líra: az elsődleges jelentés (leírás, életkép, jellemrajz stb.), a másodlagos (önmagára vonatkozó, rejtett önarckép, önsorskép, illetve általános emberi, filozofikus jelentés)

3. Összegezés

- Mik a szöveg főbb jellemzői (műfaj, téma, domináns költői eszközök stb.)
- Helye az életműben.
- Esetleg kritika: van-e olyan tökéletesen kidolgozott, mint a legjellemzőbb, eddig megismert versek, esetleg jobb.

Madách: Az ember tragédiája

Esszékérdések:

1. Egy elveszett szín – Ádám és Lucifer látogatása a 21. századi Budapesten
2. Szabadság, testvériség, egyenlőség – Az eszmék megjelenése és sorsa a műben
3. Ádám és Lucifer – A lírai én kivételése
4. Goethe *Faustja* és Az ember tragédiája: Mefisztó és Lucifer összevetése
4. Kérdések és válaszok a műben – Az emberiség végső kérdéseinek nyitva hagyása
5. Az ember tragédiája és Vörösmarty 40-es évekbeli gondolati költészetének hasonló kérdésfelvetései
5. Az ember tragédiájának bírálata feminista szempontból

Megjegyzés: Az esszé-témák most is sokfélék. Lehet választani kreatív írást (A 21. századi Budapestre látogat Ádám és Lucifer), összevetést lehet írni Vörösmarty gondolati költészetével és Goethe *Faustjával*, de lehet hagyományos témát is választani (Az eszmék sorsa a műben), vagy egészen eltérő nézőpontot a megszokott elemzésektől (Madách nő-ideáljának, nőértelmezésének feminista megítélése) stb.. Fontos, hogy mindenki számára legyen olyan téma, amelyet szívesen választ, amiről úgy érzi, ő meg tud vele birkózni.

Íme, egy nagyon igényes esszé, amely az iskolaújságban is megjelent:

A Faust és Az ember tragédiája

Az ember tragédiája és a Faust emberiség-költemények, amelyekben a költők (Goethe, illetve Madách) az emberiség alapkérdéseire keresnek választ. Mind a két mű összefüggő világképet alkot az emberi létről.

Faustot és Ádámot is a világ megismerésének vágya hajtja, és ehhez mindkettőjüknek szükségük van a Sátán segítségére, hatalmára, tapasztalataira. Mindkét hőst az örök kíváncsiság, tettvágy űzi egyre tovább. A Faust (az ajánlás és a színpadi előjáték után) az Égi prológussal kezdődik, amelyben az Úr átengedi Mefisztónak Faustot (Lucifernek az embert), abban a biztos hitben, hogy az ember vissza fog térni hozzá:

*„Az igaz ember bárhogya is hibázik
Nagyon jól tudja, mely az igazi út”*

Az ember tragédiája is a mennyben kezdődik, és az Úr két fát enged át Lucifernek, hogy bebizonyíthassa igazát, elveszejtse az embert.

A Faust első részében a hős mint tudós jelenik meg, aki céltalannak látja az életét, s a megidézett Földszellem rádöbbeneti kicsiségére. Öngyilkos akar lenni, de a húsvéti harangok felébresztik sötét gondolataiból. Ekkor ismeri meg Mefisztót, és megkötik szerződésüket: Mefisztó Faust minden kívánságát teljesíti, de ha Faust megtalálja, amire vágyik, lelke Mefisztóé lesz. Lucifer célja is Ádám elveszejtése, hogy a sok csalódás hatására ne tudjon szembenézni a jövőjével, és önmaga pusztítsa el az emberi fajt. Faust és Mefisztó az első részben saját koruk német kisvárosaiban kalandoznak. A II. részben eltérő korokba, helyszínekre lépnek át (középkori császári udvar, klasszikus Görögország). Mindkét részben végigkíséri a szerelem motívuma (Margit, illetve Heléna), és mindkétszer átlépnek a

transzcendens világba is. A II. rész végén találja meg Faust a megnyugvást. Hiába öregedett és vakult meg, s hiába tudja, hogy Mefisztó már a sírját ássa, mégsem hagyja abba a munkát, csatornákat ásat, mocsarakat csapol le, még mindig a jövő gondolata élteti. Ádám ugyanígy átéli a különböző történelmi korokat, sőt átlép a (Madách jelenéhez viszonyított) jövőbe is. Az Úr-jelenet után érti meg azt, amit Faust idős korában (Ádám is idős már ekkor): soha nem szabad csüggedni, hanem töretlenül küzdeni, s igyekezni szebbé tenni a holnapot. Akkor is, ha a vég már csak percnyi távolságra van (Faust), és akkor is, ha tudjuk, hogy nincs értelme, mert nem jön boldogabb jövő soha (Az ember tragédiája). Faust Isten segítsége nélkül jön rá, hogy az élet értelme a munka által megteremtett harmónia, és Ádám is Isten nélkül ismeri fel, hogy léte, célja és értelme a küzdelem maga.

A Sátán mindkét műben elveszíti a fogadást, mert Ádám vállalja az élete, szembe tud nézni a jövővel, Faust pedig megdicsőül halálakor, nem kárhozik el.

Mindkét műben fontos szerepük van a párhuzamoknak. A Faust I. részében lévő Margit-szerelem a II. részben a Heléna-szerelemnek felel meg, az I. részben az Auerbach pincéjének tivornyázó jelenete a II. rész eleji császári karneválnak felel meg, az I. rész középkori német Walpurgis-éj jelenete a II. rész klasszikus boszorkányszombatjával áll párhuzamban.

Az ember tragédiája szerkezetében is megfigyelhetők párhuzamok: Róma és Prága a csalódás mélypontjai, Athénben és Párizsban a tömeg pusztítja el a kiemelkedő személyiségeket

A két mű szerkezete abból a szempontból is párhuzamba állítható, hogy mindkettő a mennyből indul és a mennyben ér véget, és közben a hős a Föld különböző történelmi korait járja be, és transzcendens terekben is megfordul. Tehát mindkettő térben és időben nagy távolságokat felölelő mű. Míg azonban Az ember tragédiája időben lineáris szerkezetű, amelyet csak az álom az álomban tör meg, a Faustban nincs ilyen időrendi sorrend, hanem a tér és az idő Faust egyre magasabbra törő vágyaival együtt tágul az első rész német kisvárosából az egész világgá, és a végén a mennyeket is eléri.

A jellemábrázolás Goethénél csak Faust és Mefisztó esetében teljesedik ki, a többi szereplőnek csak egy-egy jellemző, és a cselekmény szempontjából fontos tulajdonságát emeli ki a költő (Wagner korlátolt, de törtető tudós, Margit erényes, és amikor bűnbe esik, vállalja a bűnhődést, Heléna pedig szép). Madách is a főszereplők jellemét, alakját bontja ki elsősorban, bár Éva egyik színben sem teljes ember abban az értelemben, ahogy Ádám, hanem csak egy fontos tulajdonságát emeli ki csupán Madách (Bizánc – erényesség, Prága – önzés, pénzsóvárság, Párizs – itt két alakot ölt: véresszájú pórnök és erényes, büszke arisztokrata).

A Faustban Mefisztó az örök tagadás megszemélyesítője. Mefisztó néven szerepel, amely nevet már bukott angyalként kapta, tehát nincs utalás a műben arra, hogy ő valaha angyal volt. Emberivé cinizmusa teszi. Minden magasztos érzést, törekvést alantas színben tüntet fel, megmutatja minden szép dolog fonákját. A II. részben ördöggént, világfelforgató démonként jelenik meg, míg az első részben inkább csak szemfényvesztő mágus. Mefisztó mindig rosszra tör, de akaratlanul is a jót segíti elő. Érzéki örömek, hatalom, pénz útján akarja kísértésbe, erkölcsi romlásba dönteni Faustot, de kiragadja őt tétlenségéből, mindig újabb célok elérése felé úzi, és mindig szellemes, meglepő, érdekes.

Az ember tragédiájában Lucifer a mű elején szembeszáll az Úrral. és érvelésében bátor szellemű modern ember gondolatait mondja ki. Ő is lekezelet, lenézi az embert, és elkésériti, ha valaminek örül. A keretszínekben távolságtartó Ádámmal, de az álom színeiben közel áll

hozzá, majdhogynem egyenrangúak. Akarata ellenére ő is jót tesz, ő segíti hozzá Ádámot és Évát, hogy magukra ébredjenek, emberré legyenek. Lucifer néven szerepel, ami még angyal korában volt a neve, és azt jelenti: „Fényhozó”, és valóban a műben a szellem fényét képviseli. Lucifer transzcendens figura és ember is egyszerre. A romantikus hős kétkedő, rezignált arca, míg Ádám a lelkesedő, hittel teli romantikus hős. Mint a byroni hősök, vagy mintha egyikük lenne Anyegin, másikuk Lenszkij. E két jellem értelmezhető Madách két tudatállapotának megtestesüléseiként is: az egyik a hit, a másik a kétség.

A Faustban a hős egész életét végigkísérhetjük fiatal korától haláláig. A boszorkánykonyhán való megfiatalítás után mindig életkorához illő vágyait, törekvéseit látjuk. Fiatalon az élvezetek, a szellem foglalkoztatja, érett korában a politika és az utolsó nagy szerelem, idősen pedig a munka tölti be napjait. Faust végigtapasztalja a lét minden szintjét, értelmezése folyton változik a tapasztalatok hatására. Élete végén alakul ki legtisztább törekvése: a démoni erők felhasználása nélkül, saját erejéből megteremteni egy szép, emberi világot.

Mefisztó segítsége végül soha sem vezet jóra, de Luciferé sem. Ezt látjuk a Londoni színben, amikor a Lucifer adta virág és ékszer, Éva ajándéka, a szentkép hatására kígyóvá változik. Hasonló jelenet van a Faust I. részében is Margittal.

Az ember tragédiájában is végigkísérjük Ádám életét (Egyiptom – ifjú, Bizánc – erődús férfi, London – élemedett férfi, Űr – öreg, a kihűlt Föld – megtört aggastyán). Ádám is végigjárja az emberiség minden jelentős korszakát, a tapasztalat az ő eszméit folyton változtatja. Élete végére sok csalódás után jön rá az élet értelmére mint öreg ember.

A Faust és Az ember tragédiája egyetemes szinten vizsgálja az emberi lét alapkérdéseit, de mindkét műnek vannak nemzeti vonatkozásai is. Az ember tragédiája középpontjában a Párizsi szín áll, amely álom az álomban. A megelőző színben, Prágában Ádám Keplerként van jelen, aki a kicsinyes császári kor szorításában él, nincs lehetősége világtárfogó eszméinek a kibontakoztatására. Ekkor álmodja meg Párizst, a francia forradalom korát, amely a kitörést jelentené, a boldogság megvalósítását. A nagy kor azonban nem hozza meg a kívánt eredményt, de Ádám mégsem a forradalom nagyságában csalódik. Ezen álomból ismét Prágában ébred fel, és még inkább szenved kicsinyes, törpe korától. Ez metaforikusan a magyar forradalom története is, ezért is helyezi a mű központjába Madách ezeket a színeket. Magyarország is a Habsburg kor elnyomása alatt élt, és ebből a forradalom jelentette a kitörési lehetőséget. De a forradalom csak álom volt, a szabadságharc elbukott, és a Habsburg uralom még súlyosabban nehezedett a hazára (Haynau, Bach-korszak).

A Faustot a téma kacsolja a hazai hagyományokhoz. Témája egy 15-16. századi német figuráig, Georgius Sabellicus Faustusig és a hozzá kapcsolódó mondákig nyúlik vissza. Eleinte negatív legendák szólnak róla, később egyre pozitívabban ítélik meg Faustust, aki szövetséget kötött az ördöggel, hogy a világot megismerje (és kiélvezze). Goethe, amikor megalkotta a Faustot, aki a Mefisztóval vívott harc, a kísértések elleni küzdelem végén eléri az emberi kiteljesedést, a feudális fejedelemségekre tagolt Németországban nemzeti témáról egyetemeset alkotott.

Érettségi szóbelire előkészítő témák

Megjegyzés: Az ember tragédiája is jó lehetőség arra, hogy gyakoroljuk az érettségi szóbelit mint beszédhelyzetet. A gyakorlat hasonló, mint a Rómeó és Júlia, valamint a Csongor és

Tünde esetében. Kiosztjuk a diákoknak a hat témát. Mindenki választ egyet. (Ha szükséges, irányított választás is lehetséges, például oszloponként elosztva a hat feladatot). Otthon mindenki kidolgoz egy felettervet, bejelöli az idézeteket. **Az egyik órán** megbeszéljük a vázlatokat, **a másik órán** meghallgatunk néhány feleletet, és véleményt mondunk a teljesítményről. **Mérjük az időt is**, hogy mindenki hozzá szokjon a célratörő fogalmazáshoz.

1. *„Álom a történelemlről” Az ember tragédiájának keletkezése, műfaja, forrásai, idő- és térszerkezete*

2. *„Ne lelkesítsen többé semmi is / Mozogjon a világ amint akar” - „Csatázzam újra, és boldog leszek”*

A hit, a kétely és a csalódás mint a romantika jellegzetes létállapotai *Az ember tragédiájában* (összevetve Byronnal, Puskinna, Vörösmartyval, Petőfivel)

3. *„Két golyó küzd egymás ellen/ összehullni, szétsietni: / S e küzdés a nagyszerű fők / Pályáján tovább vezetni”*

Az ellentét szerepe *Az ember tragédiája* szerkezetében, eszméiben (esszé)

4. *„-Ismered-é, Ádám? -Ah, Éva, Éva”*

Éva alakjának, alakváltozatainak, a nő szerepének értelmezése *Az ember tragédiájában*

5. *„Ah, a szent tan mindig átkotok, / Ha véletlen reábukkantok: / Mert addig csűríttek, hegyezitek, hasogatjátok, élesítitek, / Míg örülség vagy békó lesz belőle.”*

Az eszmék születésének és elhalásának rendje *Az ember tragédiájában*

6. *Lucifer: Miért is kezdtem emberrel nagyot, / Ki sárból és napsugárból összegyúrva, / Tudásra törpe és vakságra nagy.”*

Ádám és Lucifer alakjának együttes értelmezése

Stendhal: Vörös és fekete

1. Feladat

Készíts vázlatot Julien Sorel életének főbb állomásairól

2. Feladat

Olvasd újra az I./5. fejezetet. Foglald össze ennek alapján, mik voltak a kedvenc olvasmányai, ambíciói és hogyan lett „képmutató”

3. Feladat

Készíts vázlatot három oszlopban Julien Sorel jelleméről

1-2 oszlop: egymásnak ellentmondó tulajdonságok

3. oszlop: fejlődése

Pl.: a) tehetséges b) műveletlen c) műveltebb lesz

a) tanulékony b) bumfordi c) megtanul viselkedni

a) büszke, gőgös b) simulékony, c) stb.

4. Feladat: A restauráció-kori francia társadalmi légkör, viszonya a forradalomhoz és a napóleoni korszakhoz - tényeken alapuló érvelés, értékelés

5. Feladat: Figyeld meg a párbeszéd és a belső monológok viszonyát az I./6. fejezet alapján! Mit mond ki de Rénalné és mit gondol? Mit mond és tesz Julien és mit gondol? Keress hasonló jeleneteket a regényben, ahol a kimondott szó és a gondolat ellentmond egymásnak! Foglald össze tapasztalataidat egy rövid fogalmazásban, idézetekkel alátámasztva!

6. Feladat: **Esszé-címek:**

- a). A realista figuraalkotás a *Vörös és fekete*ben
- b) Mathilde de La Mole alakja – egy fiatal arisztokrata lány a Bourbon-restauráció korában
- c) Az utalások, jelképek és visszatérő motívumok szerepe a *Vörös és fekete* szerkezetében és értelmezésében
- d) Julien Sorel – áldozat és/vagy az ő törtetésének és képmutatásának vannak áldozatai
- e) Találkozásom a *Vörös és fekete*vel. Az elsődleges olvasmányélmény és annak alakulása az alaposabb tanulmányozása után

Balzac: Goriot apó

Esszé-címek

1. A tér, az idő és a cselekmény-elrendezés sajátosságai a *Goriot apó*ban
2. A társadalmi érvényesülés útjai és erkölcsi dilemmái a 19. század első felében Párizsban a *Goriot apó* alapján
3. Rastignac és Raszkolnyikov ambícióinak, lehetőségeinek és választásainak összehasonlítása
4. Felemelkedés és lecsúszás ellentétei Balzac *Goriot apó* c. regényében
5. Kísértések és választások Balzac *Goriot apó* c. regényében

Gogol: Az orr, A köpönyeg

Esszé-címek:

1. A groteszk ábrázolás Gogol: *Az orr* c. elbeszélésében
2. A groteszk ábrázolás Gogol: *A köpönyeg* c. elbeszélésében
3. A lét kisszerűsége Gogol pétervári elbeszéléseiben
4. Az orosz birodalom görbe tükörben (Gogol pétervári elbeszélései alapján)
5. A gogoli komikus elbeszélő *Az orr* és *A köpönyeg* alapján
6. Gogol prózaalkotó módszerei *Az orr* és *A köpönyeg* alapján
7. Kapcsolódási pontok, eltérések E.T.A. Hoffmann és Gogol prózája, világlátása között

Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés

1. Párhuzamok, utalások a *Bűn és bűnhődés*ben Balzac: *Goriot apó* c. regényére
2. A dosztojevszkiji **jellemábrázolás** vizsgálata egy feszült **nagyjelenet elemzése** segítségével. Miképp keveredik a hősökben a jó, a gonosz, a gerincesség, a csúszás-mászás és az átszellemült krisztusi alázat?
2. A bahtyini értelemben vett polifonikus regény sajátosságai a *Bűn és bűnhődés*ben
3. Luzsin és Lebezatnyikov nézeteinek bemutatása. Melyik milyen európai eszmeáramlatnak feleltethető meg? Hogyan teszi Dosztojevszkij mindkettőt ellenszenvenné? Neked mi a véleményed? (Indoklás, érvelés)
4. Raszkolnyikov alakja, önkísérlete, bukása és megtisztulása. Írd le a folyamatot, majd értelmezd, mit gondol Dosztojevszkij a bűnről, a bűnhődésről és a modern ember

- megváltásának lehetőségeiről!
5. Bűnösök és szörnyetegek Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* c. regényében
 6. A személyiség irányvesztése, széthullása, elmagányosodása Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* c. regényében
 7. Nőalakok sorsa, személyisége és szerepe Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* c. regényében
 8. Irányregény vagy igazi polifónia? Oroszország és az ember jelene és jövője a *Bűn és bűnhődés* alapján.
 9. Napoleon alakja Stendhal, Tolsztoj és Dosztojevszkij műveiben

Tolsztoj: Ivan Iljics halála

Esszé-címek:

1. "Respice finem" (Fontold meg a véget). Sosem késő embernek lenni
Kísérd végig azt a folyamatot, ahogy Ivan Iljics élt és meghalt. Mikor jött el a pillanat, amikor a tolsztoji értelemben „emberré lett”? Értelmezd a mű alapján Tolsztojnak ezt a gondolatát!
2. Üres és tartalmas élet tanítása Tolsztoj *Ivan Iljics halála* c. elbeszélésében
2. Vesd össze Gogol *A köpönyeg* c. művét Tolsztoj *Ivan Iljics halálával*.. A hivatalnokok ábrázolásában milyen közös és eltérő vonást találsz?
3. Értelmezd Geraszim alakját és szerepét a műben! Tolsztoj milyen eszméjének, meggyőződésének kifejezője az ő alakja? Fejtsd ki, neked mi a véleményed! Érvelj az állításod mellett!
4. Elemezd a mű többi szereplőjének, a családnak, a munkatársaknak a viselkedését!
Idézetekkel támaszd alá meglátásodat! Majd formálj véleményt az összegyűjtött tényekről!
5. Csinovnyik-ábrázolások a 19. századi orosz irodalomban

Ibsen: A vadkacsa

1. Feladat: a szöveg vizsgálata

- a) Készíts vázlatot arról, hogy mi minden történt a darab kezdete előtt, és ezek milyen sorrendben, mikor derülnek ki a darab folyamán, és milyen következménnyel járnak!
- c) Készíts vázlatot arról, hogy ki milyen hazugságokat dédelget magában, mit hallgat el önmaga előtt is!
- d) Hasonlíts össze Molvik és Relling nézeteit egy rövid fogalmazásban! Te kivel értesz egyet? Érvelj!
- e) Gyűjtsd össze, hogy melyik szereplő mivel áttatja magát, milyen élethazugságra alapul az élete!
- f) Szerinted ki követte el a legtöbb bűnt? Ki bűnhődött a leginkább? Van-e szerinted a kettő között összefüggés? Indokold a véleményedet!
- g) Gyűjtsd össze a szimbolikussá váló valóságelemeket, vezérmotívumokat, és értelmezd őket!

2. Feladat: Esszé készítése

- a) Az ibseni dráma sajátosságai a *Vadkacsa* alapján (a katarzis visszavétele, a hangnemek keverése, szimbólumok, kisszerű szereplők, élethazugságok stb.)
- b) Az igazságos világrend hiánya: a bűnös jól jár, az ártatlan elpusztul. Fejtsd ki, hogyan jelenik meg ez a világlátás a *Vadkacsában*
- c) Az élni segítő hazugságok és a gyilkos igazságok paradoxona Ibsen *Vadkacsa* c. drámájában
- d) A múlt és a jelen viszonya. Az ibseni analitikus dráma szerkezete

Csehov: Ványa bácsi, Sirály

1. Feladat: a szöveg vizsgálata, vázlatkészítés

Készíts vázlatot, amelybe minden fontosabb szereplőt belefoglalsz! Vizsgáld meg, kinek mi az önképe, és mit gondol másokról!

Pl.: Ványa bácsi – önmagáról

- Szerebjakovról
- Szonyáról
- Asztrovról
- Jelenáról

Jelena - Ványa bácsiról

- Asztrovról
- Szerebjakovról stb.

2. Feladat: Esszé-címek

- a) A csehovi katarzis nélküli drámaiatlan dráma jellemzői A Ványa bácsi elemzése alapján
- b) A csehovi drámapoétika jellemzői
- c) A csehovi hősök
- d) A csehovi látomás az orosz életről
- e) A modern dráma új fejezete: az ibseni és a csehovi dráma
- f) Komikum, tragikum és a katarzis visszavétele Csehov *Ványa bácsi* c. drámájában

A költészet a 19. század második felében és századfordulón (világirodalom)

Irodalomtörténeti, kulturtörténeti megközelítés:

1. A 19. század második felének főbb stílusirányzatai a festészetben (Felsorolás, jellemzők, nevek)
2. Az 1949 utáni költészet főbb stílusáramlatai, poétikai sajátosságai
3. Mi jellemző a szimbolizmus poétikájára, szövegalkotására?
4. A szimbolizmus világlátása Baudelaire *Kapcsolatok* c. költeménye alapján
5. A baudelaire-i poétika jellemző vonásai, *A romlás virágainak ciklusai*, főbb témái
6. Hogyan kapcsolódik *A romlás virágai* Dante *Isteni Színjátékához*? Mi Baudelaire felfogása a modern ember léthelyzetéről?
7. Rimbaud: *A magánhangzók szonettjének* főbb stíluseszközei
8. Hogyan fogalmazza meg Verlaine a l'art pour l'art és a szimbolizmus törekvéseit a *Költészettan* c. versében?

Esszé-témák, esszé-címek

1. Újítások Browning költészetében. Egy drámai monológjának elemzése, értelmezése
2. Whitman poétikája, egy versének elemzése
3. Baudelaire: *Egy dög* és Keats: *Óda egy görög vázához* közös és eltérő vonásai. Összehasonlító verselemzés
4. A költősors megjelenítése az „*Albatrosz*” c. versében, összevetve Vajda János *Az üstökös* c. költeményével
5. Verlaine lázadása, az *Őszi chanson* poétikája
6. Rimbaud: *A részeg hajó* elemzése, értelmezése

7. *Egy faun délutánja* versben és zenében
8. A Rilkei tárgyvers egy mű elemzésén bemutatva

A magyar próza a 19 század második felében, a századvégen

Jókai Mór

Ismétlés: Jókai: Az új földesúr

Esszé-címek:

1. A Bach-korszak rajza és jellegzetes figurái (szélhámosok, intrikusok, szerencselovagok, besúgók) Jókai regényében
2. Az Ankerschmied család magyarrá válásának története
3. A Garanvölgyi család eszméi, szenvedései, harcai, megbékélése
4. Az ország modernizálásának két útja: a) Ankerschmied, Maxenpfutsch b) Garanvölgyi Aladár
5. Idill, életkép, epizódok, anekdoták, adomák szerepe *Az új földesúr* prózapoétikájában
6. Egy tetszés szerint választott Jókai-regény bemutatása, elemzése

Ismétlés: Jókai: A kőszívű ember fiai

Az ismétlés szempontjai:

1. Keletkezés, források
2. Cselekmény, szereplők, helyszínek, idő
3. Baradlay Kazimir végrendelete – Baradlayné szembeszegülése
4. A három fiúnak szánt sors – a választott sorsuk
5. A forradalom és a szabadságharc eseményei a regényben, Világos és a bukás utáni évek
6. Az elemzés, értelmezés szempontjai
 - a) Valóság és fikció
 - b) Heroizálás, mitizálás, eposzi sajátosságok (párbaj, Buda ostroma stb.) és a komikum a regényben (Tallérossy Zebulon, Szalmás uram, Mindenváró Ádám stb.) Komikus figurák, komikus jelenetek, nyelvi komikum
 - c) Lineáris és párhuzamos szerkesztés, epizódok, anekdotikus betétek
 - d) Stílusirányzatok: a romantikát színezi a népiesség és a kisrealizmus

Ismétlés: Jókai: Egy magyar nábob

Az ismétlés szempontjai:

1. Keletkezés, források
2. Cselekmény, szereplők, helyszínek, idő
3. Az elemzés, értelmezés szempontjai
 - a) Valóság és fikció – az 1820-as évek eleje – a reformeszmék fokozatos térhódítása
A nemesség életmódja: Jancsi úr, Abellino, Szentirmay Rudolf Párizsban
Változások a mentalitásban (Kárpáthy János, Szentirmay Rudolf)
Iparosok és a felvilágosodás (Sándor, az asztalos Rousseau sírjánál)
István gróf, Miklós báró (utalások Széchenyi és Wesselényi alakjára)
 - b) Stílusirányzatok: romantika, szentimentalizmus, népiesség, kisrealizmus, heroizálás, mitizálás, valóság

- c) Epizódok, anekdoták és a komikum szerepe (Pütkösdi királyság. Kis Miska tréfával vág vissza)
- d) Szerkesztés – linearitás, párhuzamos szerkesztés, epizódok, kitérők
- e) A nyelv gazdagsága

Új: Az aranyember

Témák, elemzési szempontok

1. A cím értelmezése mítoszok tükrében (Midász király, Polükrátész gyűrűje)
2. Tímár két világa: Komárom és a Senki szigete mint jelképek
A Rousseau-i kételyek a regényben („Ember és polgár leszek” – Csokonai) Az ember és polgár konfliktusa
3. Tímár két élete, jellemének két arca – jótevő vagy tolvaj, mások boldogságának kovácsa vagy lerombolója
4. Nőalakok a regényben. Házasság- és szerelem-felfogások
4. Cselekménybonyolítás, szerkezet, epizódok
5. Tévedések, intrikák szerepe a cselekménybonyolításban és a jellemformálásban
6. Stílusirányzatok, prózapoétika – távolodás a romantikától, a szecesszió első jelei a stílusban és a témában (erotika, Noémi alakja). Az eszményítés visszaszorul, de jelen van (Tímea alakja). A negatív hősök romantikusan eltúlzott, halmozottan aljas vonásai (Krisztyán Tódor). A Jókai által mindig kedvelt idill szerepe megnő.

Esszé-témák

1. Tímár Mihály kettős élete és jelleme
2. A pénz, a vagyon szerepe a hősök életében és a regényben
3. A három nőalak, Tímea, Noémi és Athalie jellemzése
4. Karrierék és bukások a regényben (Tímár Mihály, Brazovics Athanáz, Fabula János)
5. Kalandorok, intrikusok
6. Új vonások Jókai prózapoétikájában, a figuraalkotásban és a stílusban

Mikszáth Kálmán

Az érettségi szóbelire felkészítő feladatok

Megjegyzés: Hasonlóan járunk el, mint a *Rómeó és Júlia*, a *Csongor és Tünde* és *Az ember tragédiája* esetében (ld. ott). Lehetséges azonban iskolai dolgozat, esszé formájában feldolgozni az alábbi feladatokat. A tapasztalatom az, hogy mind a két módszer (szóbeli felelet otthoni előkészítése, illetve zárthelyi esszé) célravezető. Érdekes mindkettőt alkalmazni.

1. Mikszáth Kálmán, a novellista

„Mikszáth volt az első magyar író, akinél a közönség rájött arra, hogy az elbeszélőnyelv önálló értékkel is bír, (...) külön is élvezhető, olyan módon, ahogy a költészet nyelve.”
(Kenyeres Zoltán)

Mutassa be poétikai és tematikai szempontból Mikszáth Kálmán *Jó palócok* és *Tót atyafiak* c. novelláskötetét, majd *Az a fekete folt* c. elbeszélést elemezze a balladaszerűség és a szabad függőbeszéd szerepének bemutatásával

2. Mikszáth Kálmán, a novellista

„Valódi prózatörténeti jelentősége (...) elbeszélői modorában rejlik. (...) Egy olyan elbeszélőnyelvet teremtett, amely elsőként ösztönözte az olvasót arra, hogy elidőzzön ennél az elbeszélőnyelvnél és ne csak a történet fordulatait keresse.” (Kenyeres Zoltán)

Jellemezze Mikszáth Kálmán első két novelláskötetét prózapoétikai és tematikai szempontból, majd mutassa be az *Az a fekete folt* c. elbeszélés történetét, szereplőit, a konfliktusokat és a bacsa belső meghasonlásának folyamatát.

3. Mikszáth Kálmán, a novellista

„(...) Anika és Taláry Pál viszonyának alakulását az elbeszélő a naív kislány nézőpontjából láttatja, a gyanútlan olvasót félrevezeti egy ideig. A befogadó ugyanis késve ismeri fel a herceg és a bacsa alkujának valódi természetét. Azt, hogy a herceg nem felelőségnek, pusztán nagyúri szeretőnek akarja megszerezni Anikát. Ez a tény viszont az apa számára az első perctől nyilvánvaló.” (Tankönyvi szöveg Eisemann György tanulmánya nyomán)

Mutassa be Mikszáth pályakezdését, az első két novelláskötetét, majd elemezze a szereplők sorsát és jellemét az *Az a fekete folt* c. elbeszélésben!

4. Mikszáth Kálmán, a novellista

„Valódi prózatörténeti jelentősége (...) elbeszélői modorában rejlik. (...) Egy olyan elbeszélőnyelvet teremtett, amely elsőként ösztönözte az olvasót arra, hogy elidőzzön ennél az elbeszélőnyelvnél és ne csak a történet fordulatait keresse.” (Kenyeres Zoltán)

Mutassa be Mikszáth első két novelláskötetét, majd elemezze az *Az a fekete folt* c. elbeszélést prózapoétikai szempontból

5. Mikszáth a regényíró

a) **Ismétlés: Az anekdotikus próza sajátosságai.** *Gavallérok, Szent Péter esernyője*

b) **Új regény tárgyalása:** *Az új Zrínyiász*

c) **Esszé-címek**

- A századvég világa Mikszáth Kálmán *Az új Zrínyiász* c. regényében
- A komikum, a paródia változatai *Az új Zrínyiászbán* (a vígeposz, az eposzparódia regényváltozatban)
- A századvég Budapestje Mikszáth Kálmán *Az új Zrínyiász* és **Ambrus Zoltán:** *Midas király* c. regénye alapján

A századvég novellisztikája

Feladat:

1. Egy író portréja a századforduló prózaírói közül (Pl.: Tömörkény István, Ambrus Zoltán, Gozsdu Elek, Bródy Sándor stb.)
2. Egy mű (elbeszélés vagy kisregény) elemzése a századvég prózaíróinak alkotásaiból

Novellaelemzési gyakorlatok. Egy mű önálló értelmezése

Iskolai dolgozat

Megjegyzés: Legkésőbb 11.-ben vissza kell térnünk a novellaelemzés fejlesztésére. Mikszáth és a századvég novellisztikája jó lehetőséget ad akár kétszer kétórás iskolai dolgozat írására is, amelyet majd 12.-ben folytathatunk Csáth Géza, Karinthy, Móricz és Kosztolányi novellákkal. A következő elbeszéléseket választottam:

Mikszáth *Két major regénye*, *Bede Anna tartozása*, *A Gélyi János lovai*
 Gózdú Elek *Una poenitentium*, *Ultima ratio*, *Nemes rozsda*
 Petelei István: *A nagyapó*, *Parasztiségyen*, *Őszi éjszaka*
 Bródy Sándor *Rembrandt ruhát vásárol*, *Rembrandt eladja holttestét*
 Maupassant *A két jó barát*

Megfogalmazhatjuk a feladatokat **az érettségi írásbeli feladatokhoz hasonlóan, megszabva az elemzés fókuszát**. Ehhez felhasználhatjuk az előző évek érettségi írásbeli feladatait, de mi is készíthetünk hasonlókat:

1.Feladat: Mutassa be a *Bede Anna tartozása* c. elbeszélést elemezve, hogy **Mikszáth Kálmán** a *Jó palócok* c. novelláskötetében a népköltészet, a népballadák formai eszközeit, az anekdota hagyományát is felhasználta saját prózanyelvének, elbeszélői eszközeinek megformálásakor!

2.Feladat: A *Gélyi János lovai* c. elbeszélés elemzése, értelmezése során mutassa be, hogy **Mikszáth Kálmán** a *Jó palócok* c. novelláskötetében a népköltészet, a népballadák formai eszközei milyen fontos szerepet játszottak saját prózanyelvének, elbeszélői eszközeinek megformálásában!

A NOVELLAÉRTELMEZÉS AJÁNLOTT SZEMPONTJAI

1.BEVEZETÉS

Ismereteink függvényében: az író helye a korszak magyar irodalmában, novella mint műfaj az életműben, prózájának, azon belül a novelláinak formai, tematikai jellemzői

2.ELEMZŐ-ÉRTELMEZŐ RÉSZ

- = a novella témája, cselekménye 3-4 mondatban
- = a cím és a szöveg viszonya
- = a mű fő problematikája (pl.: életkép, a valóság egy szeletének bemutatása, jellemrajz – egy különös embertípus és sors megjelenítése, erkölcsi, filozófiai megközelítés, példázat – parabola, paradox élethelyzetek, különös életérzés, hangulat megragadása? Esetleg többféle egyszerre?)
- = Az elbeszélő, az elbeszélés módja (objektív, szubjektív, mindent tudó, elhallgató, kihagyások, implicitás, szabad függőbeszéd, reflexió hiánya?)
- = Hangneme (ironikus, tragikus, objektív, elégikus, nosztalgikus stb. ?)
- = Szerkezet (tér-idő: lineáris, az idő felbontása síkokra, a síkok váltogatása, kihagyás, ismétlés, visszapillantás, késleltetés, csattanó?)
- = Szereplők, a főhős alakjának értelmezése, más szereplők
- = Stílus – ERRŐL AZ ELŐZŐ PONTOKBAN IS LEGYEN SZÓ. Pl.: az elbeszélő, a hangneme, a szerkezet stb.
- Stílusirányzatok (pl.: realizmus, lélektani realizmus, klasszicizáló realizmus, a modernség, az avantgárd hatása – a 19. századi novella jellemzői, a csehovi, szűkszavú, kihagyásos szerkesztés, stb.)
- Stiliztikai sajátosságok – dikció, mondatszerkesztés (túlterhelt vagy szikár mondatok stb.), alakzatok vannak-e, jellemzők-e (ismétlés, ellentét, kihagyás, redundancia stb.), költői képek jellemzők-e (metafora, hasonlat, metonímia stb.), jelzők, jellegzetes szavak. Stilizált nyelv, emelkedett vagy közel áll a beszélt nyelvhez? Argó szavak?
- = Jelentésrétegek – egy jelentésréteg: valóságábrázolás; több jelentésréteg: létfilozófiai, történelemfilozófiai, erkölcsi kérdések, modell, példázat, parabola stb.

3.ÖSSZEGEZÉS: A novella főbb sajátosságai, értékei jelentésbeli és formai szempontból. Esetleg az író jelentősége, hatása

A 19. század második felének, a 20. század elejének prózája (Tolsztoj, Flaubert, Maupassant, Zola, Proust)

Megjegyzés: E témakörtől fogva számos olyan író, mű, téma szerepel a feladatok között, amelyek **nem férnek bele a hagyományos magyaróra keretei közé**. Ezek egy része **fakultáció vagy szakkör** anyaga lehet. Azért közlöm ezeket is, mert minél nagyobb választási szabadságot enged a központi szabályozás, annál inkább van lehetőség kevésbé megszokott, de a diákokat érdeklő, az irodalmi műveltség körében fontos érdekes jelenségekre is kitérnünk.

Feladatok, esszé-címek:

1. Oroszország és Európa. Oroszország jelene és jövője Levin töprengéseiben és barátaival folytatott vitáiban Tolsztoj: *Anna Karenina* c. regénye alapján
2. A női élet lehetőségei és útjai Tolsztoj *Anna Karenina* c. regénye alapján
3. Tolsztoj: *Anna Karenina* és Flaubert: *Bovaryné* c. regényének összehasonlító elemzése
4. Egy közösen nem elemzett Flaubert-, Maupassant- vagy Zola-mű elemzése, értelmezése
5. A flaubert-i realizmus és az elbeszélői attitűd, a szenvtelenség (*impassibilité*) bemutatása egy tetszés szerint választott művében.
6. A prousti regény-ciklus felépítése
7. A prousti próza jellemző vonásai (az elbeszélő, az idő, a mondat- és szövegszerkesztés)

A Nyugat

Feladat: Jegyzetelés (tízoldalnyi szöveg a Nyugat koráról és történetéről)

A jegyzetelés szempontjai, vázlata:

1. A kor művészete, tudománya, szellemi, társasági élete
 - 1.1. Festészet, irányzatok, művészcsoporthoz, művészek
 - 1.2. Építészet
 - 1.3. Színház
 - 1.4. Zene
 - 1.5. Tudomány
 - 1.6. A kávéházak szerepe a kor szellemi és társasági életében
2. A korszak irodalma – A Nyugat
 - 2.1. A Nyugat előzményei
 - 2.1.1. Folyóiratok
 - 2.1.2. A Holnapantológia
 - 2.2. A Nyugat története
 - 2.2.1. Indulása
 - 2.2.2. Címlapja
 - 2.2.3. Szerkesztői
 - 2.2.4. A Nyugat első nemzedékének írói
 - 2.2.5. A Nyugat célkitűzései, filozófiája
 - 2.2.6. A Nyugat a két világháború között – szerkesztők, munkatársak
 - 2.2.7. A Nyugat megszűnése és folytatói (folyóiratok, szerkesztők, az írók új nemzedéke)

Megjegyzés: A szövegértés, a tanulás megtanulásának gyakorlására jó módszer az irányított jegyzetelés. Ezt egy lépcsőfoknak tekinthetjük, amely később elvezet oda, hogy a hosszabb szöveg belső szerkezetét, logikáját felismerjék a diákok.

Ebben a konkrét esetben azért adtam meg előzetesen a vázlatot, mert a tankönyvi szöveg logikája, elrendezettsége nem volt kellőképpen áttekinthető. Az előzetes vázlat segített rendet tenni a nem mindig logikus sorrendben közölt adatok között

Ady költészete

Irodalomtörténeti megközelítés:

1. Mutasd be Ady szimbólumalkotásának egyik gyakori módszerét a *Góg és Magóg fia vagyok én* kezdetű vers alapján!
2. A pénz témája és problémája Ady költészetében a *Harc a nagyúrral* c. költeménye alapján
3. Sorold fel az ismertebb Léda-verseket, válassz ki egyet, és ennek alapján mutasd be Ady szerelmi költészetének formai és gondolati újdonságát, sajátosságait az *Új versek* és a *Vér és arany* c. kötetekben a korábbi magyar szerelmi költészettel összevetve!
4. Mutasd be Ady látomását a korabeli Magyarországról és szimbólumalkotó módszerét *A Tisza-parton* c. vers alapján
5. Fejtsd ki, mit jelent a dekadencia általában és Ady költészetében *A Halál rokona* c. vers alapján!
6. *A Biblia* és a régi magyar költészet szerepe Ady költői nyelvében
7. Értelmezd Ady háború alatti költői magatartását, a paradoxonok és oximoronok szerepére is kitérve a *Mag hó alatt* c. vers alapján!

Esszé-témák, esszé-címek

1. „Páris az én Bakonyom”, „Küldi már a csókjait felém a magyar Temető”
A Párizs-szimbólum jelentése és megjelenési formái Ady költészetében 2-3 vers elemzése alapján!
2. „A Léda asszony zsoltárai”
A Léda-szerelem modernsége, ambivalenciái néhány vers alapján
3. „Szívem egy nagy harangvirág”
Szfinom remegések: az erőm
Az érzékenység, a kifinomultság, a dekadencia élményei Ady költészetében
4. „Nekünk Mohács kell”
Mutasd be Ady nemzetostorozó hazaszeretetét 2-3 vers elemzése alapján!
5. „Hiszek hitetlenül Istenben”
Mutasd be Ady istenes verseinek paradoxonait, sokszínűségét 2-3 vers alapján!
6. „Cifra szűrőmmel betakarva”
A szerelem és világháború témájának összefonódása Ady *A halottak élén* c. kötetében
7. „Terítve a Föld, lakni tessék”
A világháború arcai Ady költészetében

Ady verselemző (zárthelyi) esszé

Megjegyzés: A 3-ból egy verset kell választani

A) csoport versei

Az utolsó hajók

A Duna vallomása
Menekülés az Úrhoz

B) csoport versei

Egy párizsi hajnalon
Séta bölcsőhelyem körül
A feltámadás szomorúsága

C) csoport versei

A Kalota partján
A Sion-hegy alatt
Bóbiskolván lehajtott kardomon

D) csoport versei

Találkozás Gina költőjével
Rohanunk a forradalomba
Isten, a vigasztalan

Javasolt elemzési szempontok az Ady-versekhez

- Bevezetés: Ady költészetének tematikai, poétikai újdonsága
- A vers témája, helye Ady szimbólum-köreiben, témái között
- a lírai én magatartása, viszonya a témához
- van-e vershelyzet, mi történik benne, kik a „szereplők”
- a vers meghatározó szimbólumai, megalkotásuk módja (metaforából, metonimiából...)
- a szimbólumok szófaja (tulajdonnév, földrajzi, történelmi név stb.)
- a versbeli képek egyéb sajátosságai (összefüggő, kifejtett képet, látomást alkot stb.)
- szerkezet, idő- és térszerkezet, a képek viszonya, hangulatváltozások
- a vers szókinccse: neologizmusok, archaizálás, megidézés
- a mondatszerkesztés: eltérések a megszokott szórendtől, alakzatok (pl.: fokozás, ellentét, paradoxonok, chiasmus, illogizmus stb.)
- hangszimbolika (rímek, ritmus, hangok zenéje, áthajlások, hangutánzók, hangfestők stb.)

Ne feledkezz meg az idézet fontosságáról! Az idézet érv és bizonyíték lehet!

Ady – Érettségi szóbelire előkészítő feladatok

Megjegyzés: Ismét a már több alkalommal ismertetett feladatról van szó. Szóbeli házi feladatként és iskolai dolgozatként is kidolgoztathatjuk őket. A cél most az, hogy a diákok figyelmét **arra a konkrét feladatra irányítsuk**, amelynek a szöveg gerincét, gondolatmenetét kell alkotnia. A cím és az idézet csupán a kontextusra és a költői attitűdre hívja fel a figyelmet:

1. Párizs, szerelem, élettárgy, haláltárgy Ady költészetében 1914-ig

„Úgy érzem s bátran vallom, hogy az európai magyar lelkének szószólója vagyok. (...) Mekkám ott van, ahol legmegfinomultabbak a lelkek s szent sugárzást szór az emberi szépség és kultúra. Újak a vágyaim, új a sírásom, új a mámorom, új az örömöm. Mindezt megérdemlem, hogy agyonüssenek.” (Ady Endre)

Mutassa be A *Gare de L'Est-en*, a *Párizs az én Bakonyom* és a *Párizsban járt az Ősz* c versek elemzésén keresztül, milyen jelentései, jelentésárnyalatai vannak Ady költészetében a Párizs-szimbólumnak.

2. Párizs, szerelem, életvágy, halálvágy Ady költészetében 1914-ig

"Páris, te óriás daloló, /dalolj mámort nekem" (Ady)

Mutassa be Ady *Új versek* és a *Vér és arany* kötetének 3-4 tetszés szerint választott költeménye alapján a tétel címében megjelölt témákat, Ady látásmódjának és poétikájának jellegzetességeit!

3. Párizs, szerelem, életvágy, halálvágy Ady költészetében 1914-ig

„Ballagtam éppen a Szajna felé// S égtek lelkemben kis rőzse-dalok.//Füstösek, furcsák, búsak, bíborak//Arról, hogy meghalok. (Ady: *Párizsban járt az Ősz*)

Mutassa be Ady fontosabb szimbólumait, poétikáját az *Új versek* és a *Vér és arany* című kötetében, majd értelmezze a Párizs-szimbólum jelentését és kapcsolódását más témakörökhöz 3-4 verset elemezve, értelmezve!

4. Párizs, szerelem, életvágy, halálvágy Ady költészetében 1914-ig

Ott: ring lelkem muzsikás alkony//Szent zsvaján// S úgy csókolom meg az életet, //Mint orchideát a Léda haján. (Ady Endre: *A Szajna partján*)

Mutassa be a tétel címében megjelölt témákat Ady költészetében 3-4 tetszés szerint választott költemény alapján

Krúdy Gyula: Szindbád

Esszé-témák

1. Illúzió és kiábrándultság, emlékezés, mítosz és képzelet, édes-bús és keserű hangulatok, szentimentalizmus és cinizmus, erotika és szerelem a Szindbád-novellákban. Egy-két szöveg elemzése.
2. Impresszionizmus, szecesszió és szimbolizmus a Szindbád-novellákban egy-két szöveg elemzésére támaszkodva
3. Krúdy a regényíró – Rezeda Kázmér alakja Krúdy regényeiben
4. Szindbád és Rezeda Kázmér (arcok, álarcok, alteregók Krúdy prózájában)

Csáth Géza: A varázsló kertje

Esszé-témák

1. Csáth Géza prózapoétikája 1-2 szabadon választott szöveg elemzése alapján
2. Irodalom és film. Szász János: *Witman fiúk*, Csáth Géza *Anyagyilkosság*

Megjegyzés: E ponton ismét lehetőség van novellaelemző feladatokat adni!

(Krúdy és Csáth novellákból)

Móricz Zsigmond

Érettségi szóbelire felkészítő feladatok

Megjegyzés: Ebben a feladatban is, mint korábban, az a cél, hogy a diákok megszokják az érettségi szóbeli szituációját, beszédhelyzetét. Ebben az esetben is választhatunk a feleltterv alapján történő szóbeli feldolgozás és az iskolai zárthelyi dolgozat között.

1.Móricz Zsigmond novellái

„Kis János amolyan láthatatlan ember volt (...) Se nem erős, se nem gyenge (...) Olyan volt mint egy ember: két szeme volt, meg egy orra. Bajusza is volt. És sohasem jutott eszébe semmi. ’ (...) szeplős, málészájú fia (...) ijesztően hasonlított hozzá.” (Móricz Zsigmond: *Tragédia*)

Ismertesse Móricz Zsigmond pályáján a novella műfajának szerepét és ismertebb novelláit, majd értelmezze a *Tragédia* c. elbeszélést a főszereplő jelentéktelensége és a cím közötti feszültség (ellentmondás) szempontjából!

2.Móricz Zsigmond novellái

„Kis János amolyan láthatatlan ember volt (...) Se nem erős, se nem gyenge (...) Olyan volt mint egy ember: két szeme volt, meg egy orra. Bajusza is volt. És sohasem jutott eszébe semmi. ’ (...) szeplős, málészájú fia (...) ijesztően hasonlított hozzá.” (Móricz Zsigmond: *Tragédia*)

Az átértelmezett anekdota-hagyomány, a naturalizmus, a groteszk és a tragikum szerepe Móricz Zsigmond *Tragédia* c. elbeszélésében.

3.Móricz Zsigmond, a novellista

„Az asszony pedig ment, ment, elment. Elveszett a nagy pusztán. A nap egyre feljebb hágott az égen, s nézte, ahogy a fekete asszony vászonfehérben tovább ballagott a pusztán. Az pedig csak ment, csak ment. Haza se nézett, csak elment, addig ment, addig ment, míg a pusztát el nem nyelte. Addig ment, addig ment, míg el nem érte a Dunát. Azon is átalment, ladikos embert lelt, az áttette. És ment.” (Móricz Zsigmond: *Barbárok*)

Ismertesse Móricz novellaírói korszakait, majd elemezze a *Barbárok* c. elbeszélést a balladaszerűség, az szerkesztés, az elbeszélői nézőpont és a szereplők értelmezése szempontjából!

4.Móricz Zsigmond, a novellista

„A juhász megfordult s elindult nagy, kemény léptekkel az ajtó felé. Mikor odaért s a kezét rá akarta tenni a kilincsre, hátratántorodott. Nem tudott a kilincshez nyúlni. Nem tudott moccanni, csak nézett, nézett mereven és a szája elkezdett habot verni. A kilincsre akasztva ott lógott a szíj rézzel kiverve.” (Móricz Zsigmond: *Barbárok*)

Mutassa be Móricz novellaírói korszakait, majd ismertesse a *Barbárok* főbb prózapoétikai sajátosságait, értelmezze a címet és a szereplőket!

5.Móricz a regényíró

Témák

a) A dzsentrí-ábrázolás Móricz: *Úri muri* c. regényében

- b) Az alföld, a vidéki Magyarország megrekedtsége Ady *A magyar ugaron* c. versciklusában és Móricz *Úri muri* c. regényében
- c) Mikszáth és Móricz dzsentrí-ábrázolása a *Gavallérok* és az *Úri muri* alapján
- d) A magyar kisváros rajza Móricz Zsigmond: *Az isten háta mögött* c. regényében
- e) Utalások és párhuzamok Móricz *Az isten háta mögött* c. regényében Flaubert: *Bovaryné* c. művére.
- f) Móricz Zsigmond: *Rokonok*. Összefonódások, panamák, korrupció a magyar közéletben
Móricz Zsigmond regénye alapján
- g) Nőalakok Móricz regényeiben (Pl.: *Úri muri*, *Rokonok*, *Az isten háta mögött*)
- h) Regény és film. Móricz Zsigmond: *Rokonok*, Szabó István *Rokonok* c. filmje vagy Móricz Zsigmond *Úri muri* c. regénye és Bán Frigyes: *Úri muri* c. filmje
- i) Közösen nem elemzett Móricz-regény bemutatása (Pl.: az *Erdély*-trilógia, vagy annak első kötete, a *Tündérkert*)

Babits-versek elemzése, értelmezése

A) Házi dolgozat

Választható versek:

- a) Szöveggyűjteményből: Mozgófénykép, Fortissimo, Zsoltár férfihangra, Őszi pincézés
Psychoanalysis Christiana
- b) Kötetből: Szerenád, Beloved, o beloved, Új leoninusok, Danaidák, Elgurult napok
Terjedelem: 2 A/4-es oldal
Határidő:

B) Iskolai dolgozat

A megszokott 4 csoportban

Előkerestetjük a gyerekekkel a már ismert **sillabuszt**, aki nem találja, fénymásolhat belőle.

A VERSELEMZÉS JAVASOLT SZEMPONTJAI

1. BEVEZETÉS (néhány mondat)

- A költő helye a magyar irodalomban, poétikája, főbb témái, műfajai, a jellemző stílusok
- Az adott vers helye e témák, műfajok, irányzatok között

2. AZ ELEMZÉS (TÁRGYALÁS) (Megfigyeléseidet mindig rövid idézetekkel igazold!).

- A vers témája, párhuzam, összevetés a hasonló témájú verseivel
- a cím és a szöveg viszonya (ha fontos a cím)
- műfaj (indoklással, esetleg utalásszerűen összevetve hasonló, már tanult versekkel)
- a vers alaphangulata - hangnemek (elégikus, tragikus, ironikus, objektív stb.), érzelmi íve
- tematikus egységek a versben
 - az egyes egységekben a lírai én helyzete, viszonya a témához
 - az egyes egységek tartalmi, formai jellemzői (képek, képalkotás módjai, a mondat-szerkesztés, alakzatok, hangszimbólumok, leírás vagy látomás, közvetlen vallomás vagy tárgyias költészet, verselés, rímek, ritmus)
- Jelentésrétegek

3. A VERS ÖSSZEGEZŐ ÉRTELMEZÉSE

Mi a téma, témák, mik a főbb eszmék, érzelmek, jelentésszintek, ezek milyen

domináns stílusban, milyen költői eszközökkel fejeződnek ki.

Helye az életműben.

Esetleg kritika: van-e olyan tökéletesen kidolgozott, mint a legjellemzőbb, eddig megismert versek, esetleg jobb (érvekkel alátámasztva).

Babits – Érettségi szóbelire előkészítő feladatok

Ezek a feladatok is, mint a korábbi hasonlóak, segítenek megszokni a szóbeli érettségi beszédhelyzetét, és koncentrálni a megadott feladatra. Most is, mint mindig, választhatunk a szóbeli és az írásbeli feldolgozás között. A *Jónás könyve* természetesen csak egy a lehetséges témák közül. Még számos más megközelítés is lehetséges. Pl.:

- a) Babits költészetének poétikai és gondolati gazdagsága az első világháborúig
- b) Babits gondolati költészete (az *Esti kérdéstől* az *Ősz és tavasz közöttig*)
- c) Ars poetica, vívódás a költői szereppel (*In Horatium*, *Cigány a siralomházban*, *Holt próféta a hegyen*, *Jónás könyve*)

És természetesen tovább is folytathatnánk a példákat.

1. Babits Mihály: Jónás könyve

„(...)hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan //bujkálva, később mint Jónás a halban //leszálltam a kínok eleven // süket és forró sötétjébe (...) megtaláljam (...) a régi hangot s, szavaim hibátlan // hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran // szólhassak (...) míg az égi és ninivei hatalmak //engedik hogy beszéljek s meg ne halljak.” (Babits Mihály: *Jónás imája*)

Helyezze el a *Jónás* könyvét Babits Mihály költői pályáján, majd értelmezze a művet mint a Biblia egy könyvének önironikus parafrázisát!

2. Babits Mihály: Jónás könyve

„S mordan nézem, hogy köröttem a vak élet hal, // mint egy holt próféta, kit már senki úgyse hall.” (Babits Mihály: *Holt próféta a hegyen*)

A próféta szereppel való vívódás Babits életművében és a *Jónás* könyvében

3. Babits Mihály: Jónás könyve

„Monda az Ur Jónásnak: „Kelj fel és menj // Ninivébe, kiálts a Város ellen” (...) //és fölkele Jónás, hogy szaladna, // de nem hová a Mennybéli akarta, // mivel rühellé a próféta-ságot // (...) a sivatagba vágyott, // ahol magány és békesség övezze (...)” (Babits Mihály: *Jónás könyve*)

Helyezze el a *Jónás* könyvét Babits életművében, majd mutassa be a hangnemek, stílusok, stílusárnyalatok, értékszerkezetek sokféleségét (archaizálás, neologizmusok, emelkedettség, önironia, groteszk stb.), és ezek szerepét a mű jelentésének megteremtésében!

4. Babits Mihály: Jónás könyve

„(...) inkább illik az írástudóhoz a Világítótorony heroizmusa, mely mozdulatlan áll, és híven mutatja az irányt, noha egyetlen bárka sem fordítja feléje orrát (...)” (Babits Mihály: *Az írástudók árulása*)

Babits vívódása a költő feladatával, a költői szereppel lírájában és a *Jónás* könyvében

Tóth Árpád és Juhász Gyula verseinek értelmezése, elemzése

A) Házi dolgozat

Határidő:

Műfaj: esszé, verselemzés, versértelmezés (minden tanult szempont figyelembe vételével)

Terjedelem: kb. 2 A/4 oldal

Választási lehetőségek:

Juhász Gyula: Végeken I-II.

Önarckép (Vincent van Gogh levele...)

Ovid levele Júliához

Tóth Árpád: Rímes, furcsa játék

Áprilisi capriccio

Álarcosan

Jóéjszakát!

Új tavaszig vagy a halálig

(Keresd elő a verselemzés javasolt szempontjait! Ne feledkezz meg az idézetek fontosságáról, bizonyító erejéről!)

B) Iskolai dolgozat formájában is előkészíthetjük a feladatot a megszokott 4 csoportban.

Novellaelemzés gyakorlása: Kosztolányi, Móricz és a két háború közötti novella

Megjegyzés: A feladatokat, ahogy már korábban megjegyeztem, az írásbeli érettségi stílusában fogalmazzuk meg, illetve felhasználjuk az előző évek írásbeli feladatait. **Ez iskolai dolgozat.** Ugyanazt a novellát 3-4, egymástól távol ülő diáknak osztjuk ki, így mindenki önállóan dolgozik. Nem lehet a novellákat egymás között csereberélni, mert mindenki névre szólóan kapja meg az értelmezendő elbeszélést. Íme a feladatok:

1.Feladat: Értelmezze, elemezze **Kosztolányi Dezső** *Aurelius* c. novelláját abból a szempontból, hogy a mű parabola (példázat), amely a történelmi díszletek között történelemfilozófiai, politika-filozófiai gondolatokat (paradoxonokat) vet fel, amelyeket az elbeszélés módjából következően nyitva hagy az olvasói értelmezés számára.

2.Feladat: Értelmezze, elemezze **Kosztolányi Dezső** *Caligula* c. novelláját mint parabolát (példázatot), amely a történelem díszletei között filozófiai kérdéseket (paradoxonokat) vet fel az emberi természet és a korlátlan hatalom viszonyáról. Világítsa meg az elbeszélő szerepét abban, hogy a novella értelmezése nyitva marad, teret adva az olvasó értelmező gondolatai számára!

3.Feladat: Értelmezze **Kosztolányi Dezső** *Paulina* c. novelláját mint parabolát (példázatot), amely történelmi díszletek között filozófiai kérdéseket (paradoxonokat) vet fel az igazság mibenlétéről, az emberi cselekedetek értelméről vagy hiábavalóságáról. Térjen ki arra is,

hogyan az elbeszélés módjának, a nézőpontoknak milyen szerepe van abban, hogy az elbeszélés értelmezése nyitott marad az olvasói reflexiók számára!

4.Feladat: „... soha már én jövőendő életemben nem kacagok annyit, mint gyermekségem e pár esztendejében”, mondja az elbeszélő. Értelmezze, elemezze **Móricz Zsigmond Hét krajcár** c. elbeszélését abból a szempontból, hogy az egyes szám első személyű felnőtt elbeszélő és a megidézett gyermek nézőpontja és valóságértelmezése között milyen különbség van. Az eseményeket kinek a nézőpontjából látjuk? Az olvasó milyen nézőpontot alakít ki magának?

5.Feladat: Elemezze, értelmezze **Móricz Zsigmond A kondás legpiszkosabb inge** c. novelláját abból a szempontból, hogy az elbeszélő nem reflektál, nem értelmezi a történetet, hanem az olvasó számára teret enged annak eldöntésében, ki felel a gyermek haláláért. A mű értelmezésekor figyeljen az utolsó mondatra és a dátumra (és emlékezze a *Barbárokra*): „... a gyerekecske bizony szegény kis hulla volt, ott feküdt az úri párnán kinyújtózva, mint egy szomorú emlék a kultúrák keresztútján” 1931.

Megjegyzés: További feladatokat kapcsolhatunk **Karinthy Frigyes, Gelléri Andor Endre és mások** novelláihoz a két háború közötti irodalomból. Pl.:Karinthy Frigyes: *Találkozás egy fiatalemberrel, A cirkusz, Barabbás*, Gelléri Andor Endre: *Egy fillér* stb.

A novellaértelmezés ajánlott szempontjait most is kiosztjuk (ld. följebb)

A novellaelemzés gyakorlása. A 20. század II. felének irodalmából

- 1.Hozz 12.-es szöveggyűjteményt!
- 2.Lesz, aki lapon kapja a novelláját
- 3.Milyen szerzőkre számíthatsz?

Déry Tibor, Bohumil Hrabal, Hajnóczy Péter, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Németh László, Sántha Ferenc, Spiró György, Tamási Áron stb.

4. Hogyan készülj fel?
 - a)Akikről tanultunk, azokat ismételd át könyvből, füzetből!
 - b)Akikről nem tanultunk,
 - = azokról olvasd el, amit a 12.-es tankönyvben találsz,
 - = ha a tankönyvben nincs róluk semmi, lexikonból stb. nézz utána!
 - c)A 12.-es szöveggyűjteményből olvasd el a felsorolt szerzők novelláit (már aki benne van)! Gondold át a tankönyv és a szöveggyűjtemény alapján, hogy elemeznéd az adott művet!

**Vedd figyelembe a novellaértelmezés többször gyakorolt szempontjait!
Ne feledkezz meg az idézetek szerepéről!**

Modernizmus, avantgárd Európában és Magyarországon

Tevékenységek, témák:

1. Power-Pointos vetítés az európai és magyar avantgárd irányzatairól, leghíresebb alkotóiról, műveiről (2-szer 2 óra, jegyzeteléssel)
2. Az avantgárd irányzatai a magyar képzőművészetben, **Kassák**, a festő (Színes reprodukciókkal illusztrált 10-15 oldalas album készítése a témáról)
3. **Kassák**, a költő. *A ló meghal, a madarak kiröpülnek* értelmezése és hatása

Kosztolányi Dezső

Felkészülés szóbeli felelésre (az érettségi szóbeli követelményei szerint)

Témák:

- a) *"Húszévesen arról daloltam, ki kisgyermekként égre kelt, / most éneklek húszéves másom, ki egykor erről énekelt."*
A tízes, húszas évek költészete (*Üllői úti fák*, *A szegény kisgyermek panaszai*, *Akarsz-e játszani*, *Boldog szomorú dal*, *A bús férfi panaszai*)
- b) *"Ilyen az ember, egyedi példány"*
Az utolsó évek nagy gondolati verseinek bemutatása (*Esti Kornél éneke*, *Halotti beszéd*, *Hajnali részegség*, *Szeptemberi áhítat*)
- c) Egy Kosztolányi-regény bemutatása
- d) A novellista Kosztolányi. (*Esti Kornél-novellák*, *Kulcs*, *Fürdés*)

Választható esszé-címek:

1. *A szegény kisgyermek panaszai* – a versciklus poétikai, tartalmi elemzése, néhány meghatározó vers elemzése, értelmezése
2. Az újtárgyiasság Kosztolányi költészetében (2-3 vers, versrészlet elemzése)
3. A gondolati vers megújítása a *Számadás* kötetben – a *Hajnali részegség* vagy a *Szeptemberi áhítat* elemző bemutatása alapján
4. Tömörség és implicitás Kosztolányi novelláiban. A *Kulcs* vagy a *Fürdés* elemzése
5. Az *Esti Kornél* novellák poétikájának és hőségének bemutatása 2-3 novella elemzése alapján
6. Novák Antal világképe, nevelési elvei és kudarca (Tetszés szerint: cáfolható vagy megerősíthető, hogy kudarcot vallott-e)
7. A nők helyzete, szerepe, életmódja a 19. és 20. század fordulóján Kosztolányi *Aranysárkány* c. regényében
8. Tanár- és diáktípusok, diákélet Kosztolányi *Aranysárkány* c. regényében
9. Az ész, az értelem és a szenvedélyek (szerelem, gyűlölet, bosszúvágy, lázadás stb.) szerepe Kosztolányi *Aranysárkány* c. regényében, hősei sorsában.

Felkészülés a szóbeli érettségire:

Ismét megfigyelhetjük, hogy a négy feladatban bár **azonos a főcím, a feladatok fókuszja jelentősen eltér egymástól**. Most is választhatjuk a szóbeli vagy az írásbeli kidolgozást.

1. Kosztolányi Dezső novellái

„ (...) elhatároztam, hogy meglátogatom. (...) A 7. szoba ajtaja tárva-nyitva. Benn égett a villany. Beléptem (...) Akkor vettem észre, hogy ott van velem szemben, a tükör előtt ül. (...) Esőköpeny volt rajta. Az ő köpenyének gallérján is hó. (...) Az asztalon ötnapos újság. Egy hervadt ibolyacsokor. Egy álarc (...)” (Kosztolányi: *Esti Kornél*. Első fejezet)

Mutassa be az *Esti Kornél*- novellák két sorozatát, majd elemezzen egy tetszés szerint választott Esti-elbeszélést!

2.Kosztolányi Dezső novellái

„Az író, aki igazán teremt, élénk tárja a dolgokat, s eltűnik mögöttük. Semmit se magyaráz. Azzal hat, hogy amit művel, az érzékletes. (...) Az igazi elbeszélő a felületet mutatja, s alatta az élet mélységét. Mindent tud, de erről hallgat. Elbeszélésének varázsa éppen ebben lakozik: az ellentétben, a ravasz önmegtartóztatásban.” (Kosztolányi: *Káté az írásról*)

Tekintse át Kosztolányi életművében a líra és epika helyét, majd mutassa be Kosztolányi novelláirói világát a *Kulcs* c. elbeszélés elemzése, értelmezése alapján!

3.Kosztolányi Dezső novellái

„Az író, aki igazán teremt, élénk tárja a dolgokat, s eltűnik mögöttük. Semmit se magyaráz. Azzal hat, hogy amit művel, az érzékletes. (...) Az igazi elbeszélő a felületet mutatja, s alatta az élet mélységét. Mindent tud, de erről hallgat. Elbeszélésének varázsa éppen ebben lakozik: az ellentétben, a ravasz önmegtartóztatásban.” (Kosztolányi: *Káté az írásról*)

Mutassa be Kosztolányi novelláirói világát, majd elemezze a *Fürdés* c. elbeszélést!

4.Kosztolányi Dezső novellái

„Egészíts ki, mint régen. (...) Szorgalmas vagyok, áhítatos és hűséges. (...) Te légy mellettem a hűtlenség, a csapongás, a felelőtlenség. (...) Kezembe csapott. (...) Tedd rá a neved. Viszont az én nevem legyen a címe. (...) Így jött létre ez a könyv.” (Kosztolányi Dezső: *Esti Kornél. Első fejezet.*)

Mutassa be az alteregók, álarcok szerepét Kosztolányi műveiben (versciklusok, Esti-novellák), majd elemezzen egy tetszés szerint választott Esti-novellát!

Az európai költészet a 20. század első felében

Témák:

1. **Apollinaire** poétikája, néhány versének értelmezése (*Kikericsek, Mirabeau-híd, Búcsú, A megsebzett galamb és a szökőkút, Egy szép vörössesszőkéhez* stb. Beszélgetés-versek)
2. A hosszúvers műfaja **Blaise Cendrars**-nál (*Húsvét New York-ban*), **Apollinaire**-nél (*Égőv*), **T.S. Eliot**-nál és a magyar költészetben (**Kassák Lajos, Weöres Sándor, Juhász Ferenc, Nagy László** stb.)
3. **Federico García Lorca** a költő és drámaíró

Az európai próza a 20. század első felében

Thomas Mann: *Halál Velencében*

Esszé-témák

1. Halál a szépség vonzásában. Thomas Mann *Halál Velencében* c. elbeszélésének értelmezése
2. A művészet és a szépség démonisága Thomas Mann *Halál Velencében* c. művében
3. *Halál Velencében*. Thomas Mann elbeszélése és Visconti filmje

Thomas Mann regényei (fakultatív – v. ö. Márainál)

Musil: Törless iskolaévei

Esszé-témák

1. A katonaiskolai élet Musil, Márai (*A gyertyák csonkig égnek*) és Ottlik prózájában (*Iskola a határon*)
2. Musil kisregényének szociológiai, pszichológiai hitelessége és filozófiai aspektusai
3. A Törless filmen (Schlöndorff)

Franz Kafka: Átváltozás

Esszé-címek:

1. Idegenség, magány, szorongás, a lét kiismerhetetlen törvényei Kafka műveiben (*A per* vagy *A kastély* vagy az *Átváltozás* alapján)
2. Nézőpontváltások, reflexió nélküliség, kihagyás, időszerkezet az *Átváltozás* c. elbeszélésben
3. Az abszurd, a groteszk és a fantasztikum Gogol, E.T.A. Hoffmann és Kafka világában
4. Bűn, büntelenség, bűnhődés Franz Kafka világában
5. A kifordított mese: A királyfi békává változik és úgy is marad
6. Átváltozások és alteregók az irodalomban (Pl.: Ovidius, az *Ezeregy éjszaka*, a Grimm mesék, E.T.A. Hoffmann, Gogol, Babits: *A gólyakalifa*, Kafka *Átváltozás*)

James Joyce: Ulysses

Feladatok, témák:

1. Modernség és mítosz az Ulyssesben
2. Joyce szövegalkotó poétikája. Az időszerkezet, a joyce-i mondat
3. Joyce életének és az Ulyssesnek a magyar (kettős monarchiabeli) vonatkozásai
4. Emelkedettség és blaszfémia Joyce prózájában
5. Joyce hatása a modern és a posztmodern prózára

Bulgakov: A Mester és Margarita

Esszé-témák

1. Mítoszátértelmezés, mítoszkeverés, labirintus, enigma szerepe Bulgakov *A Mester és Margarita* c. regényének figuráiban
2. A komikum szerepe és változatai Bulgakov *A Mester és Margarita* c. regényében
3. Bulgakov evangéliuma
4. A gogoli elbeszélő szerepe a moszkvai fejezetekben
5. *A Mester és Margarita* tér- és időszerkezete
6. A totális diktatúra szatírája Bulgakov *A Mester és Margarita* c. regényében
7. A látomás és többértelműség Bulgakov regényében
8. Az értékek és az értékek hierarchiája Bulgakov regényében

József Attila – Radnóti. Verselemző iskolai dolgozat A) csoport

A választható **József Attila**-versek:

- 1) *Ülni, állni, ölni, halni*
- 2) *Gyermekké tettél*
- 3) *Isten (Ha golyóznak a gyerekek...)*

Megjegyzés:

Győződj meg róla a kötet alapján, hogy a vers mikor született! Állapítsd meg, melyik korszaka ez a költőnek! Mi a helye a korszaknak az egész életmű szempontjából? Milyen versek születtek e korszakban? Mi jellemző tematikai, formai szempontból e korszakra?

B)csoport

A választható **Radnóti Miklós**-versek:

- 1) *Második ecloga*
- 2) *Csak csont és bőr és fájdalom*
- 3) *Sem emlék, sem varázslat*

Megjegyzés:

Győződj meg róla a kötet alapján, hogy a vers mikor született! Állapítsd meg, melyik korszaka ez a költőnek! Mi a helye a korszaknak az egész életmű szempontjából? Milyen versek születtek e korszakban? Mi jellemző tematikai, formai szempontból e korszakra?

C)csoport

A választható **József Attila**-versek:

- 1) *Magad emésztő...*
- 2) *Aki szeretni gyáva vagy*
- 3) *Betlehemi királyok*

Megjegyzés:

Győződj meg róla a kötet alapján, hogy a vers mikor született! Állapítsd meg, melyik korszaka ez a költőnek! Mi a helye a korszaknak az egész életmű szempontjából? Milyen versek születtek e korszakban? Mi jellemző tematikai, formai szempontból e korszakra?

D)csoport

A választható **Radnóti Miklós**-versek:

- 1) *Harmadik ecloga*
- 2) *Októbertvégi hexameterek*
- 3) *Ötödik ecloga*

Megjegyzés:

Győződj meg róla a kötet alapján, hogy a vers mikor született! Állapítsd meg, melyik korszaka ez a költőnek! Mi a helye a korszaknak az egész életmű szempontjából? Milyen versek születtek e korszakban? Mi jellemző tematikai, formai szempontból e korszakra?

József Attila

Érettségi szóbelire előkészítő témák:

Ismét a már ismert gyakorlat: azonos főcímek, eltérő feladatok, amelyeket a már ismertetett módon, szóban vagy írásban dolgoztatunk ki a diákokkal.

Természetesen József Attila esetében is számos más témát is kitűzhetünk:

- a) Az avantgárd költő
- b) József Attila szerelmi költészete (Gebe Mártától Vágó Mártáig; a Flóra-versek)
- c) A népiesség változatai (A szegényember-versektől a *Medvetáncig*)
- d) A *Nagyon fáj* kötet versei

...és még számos más cím, megközelítés lehetséges

1. József Attila gondolati versei

„A lét dadog, csak a törvény a tiszta beszéd”

József Attila nagy, összegező gondolati verseinek tematikája, poétikája egy-két tetszés szerint választott vers alapján

2. József Attila gondolati versei

„Kék, piros, sárga, összekent // képeket láttam álmaimban // és úgy éreztem, ez a rend”

Mutassa be József Attila gondolati verseinek összetettségét műfaji, poétikai és gondolati szempontból két tetszés szerint választott gondolati vers alapján

3. József Attila gondolati versei

„Őspatkány terjeszt kórt miköztünk, a meg nem gondolt gondolat”

József Attila gondolati versei a totális diktatúrák, a fasiszmus ellen, az európai értékek védelmében 2-3 vers elemzése alapján

4. József Attila gondolati versei

„Ó, lélek, ez a hazám”

A szülőföld, a haza, a régió témája József Attila gondolati verseiben 2-3 vers értelmezése, elemzése alapján

Radnóti Miklós

Érettségi szóbelire előkészítő témák:

Megjegyzés: Természetesen Radnóti költészetével kapcsolatban is számos más téma, megközelítés lehetséges. Pl.:

- a) Az eklogák költője
- b) Szerelmi költészete
- c) Klasszikus és modern versformák Radnóti költészetében (a szabadverstől a hexameterig)
- d) Pogány életöröm, lázadás, forradalom a korai költészetében

... és még sok más téma megfogalmazható a diákok érdeklődésétől, motivációjától függően

1. Radnóti Miklós: A Bori notesz versei

„Pásztori Múzsám, légy velem itt...” (Radnóti: *Harmadik ecloga*)

Mutassa be, hogyan őrzi meg, és hogyan alakítja át Radnóti az ekloga műfajának hagyományát a *Hetedik* és a *Nyolcadik ecloga* elemzése alapján!

2. Radnóti Miklós: A Bori notesz versei

„Régi, szelíd esték, ti is emlékké nemesedtek!” (Radnóti: *Á la recherche* ...)

Az emlékezés szerepe Radnóti Miklós költészetének utolsó szakaszában a tanult versek alapján

3. Radnóti Miklós: A Bori notesz versei

„Hol van az éj? az az éj már vissza se jő soha többé, // mert ami volt, annak más távlatot ád a halál már. –” (Radnóti Miklós *Á la recherche*...)

A tragikus valóság és a nosztalgikus idill ellentéte Radnóti Miklós költészetének utolsó szakaszában

4. Radnóti Miklós: A Bori notesz versei

„és Fanni várna szökén a rőt sövény előtt, // s árnyékot írna lassan a lassú délelőtt, ”
(Radnóti Miklós: *Erőltetett menet*)

A szerelem mint menedék az embertelen világban a *Bori notesz* költeményeiben

A brechti színház

Témák:

1. A brechti színház jellemzői a *Koldusopera* lapján
2. Eredetiség, hagyomány, újítás a brechti színházban egy vagy több mű alapján
3. Egy színházi előadás elemzése
4. Egy tetszés szerint választott Brecht-dráma elemzése, értelmezése
5. A keleti színházi hagyományok Brecht életművében

Szerb Antal: *Utas és holdvilág*, Cocteau: *Rettenetes gyerekek* és Márai Sándor: *Zendülők*

Megjegyzés: Emlékeztetek egy korábbi megjegyzésre – az itt szereplő témák nem mindegyike dolgozható fel az alaptantervi magyarórak keretében. Közülük több is fakultáció, szakkör témája lehet. Arra azonban emlékeztetnek, hogy ha a jogszabályi keretek nagyobb választási szabadságot engednének, mennyi nem kevesebb relevanciával bíró téma, író és mű feldolgozása volna még lehetséges.

Esszé-témák:

1. A szenvedélyek, az ösztönök, a misztikum örvényei és a hétköznapi józanság Szerb Antal *Utas és holdvilág* c. regényében
2. Cocteau *Rettenetes gyerekek* és Szerb Antal *Utas és holdvilág* párhuzamos értelmezése
3. Cocteau *Rettenetes gyerekek* és Márai *Zendülők* c. regényének hasonló és eltérő vonásai

Márai Sándor: *Zendülők*

Esszé-címek:

1. A *Zendülők* helye a *Garennek műve* c. regényfolyamban
2. Időfelbontás, idősíkok, időszerkezet Márai *Zendülők* c. regényében
3. Lázadás és csapda Márai *Zendülők* c. regényében
4. A vágyott és gyűlölt felnőtt világ a „zendülők” nézőpontjából (szülők, tanárok, zsákmányesők, világháború)
5. A banda kialakulása, története, a bandatagok egyénisége és sorsa Márai *Zendülők* c. regényében

Márai Sándor: Egy polgár vallomásai, Thomas Mann: Tonio Kröger, Buddenbrook-ház, Illyés Gyula: Hunok Párizsban

Esszé-címek

1. Egy magyar „Bildungsroman”. Márai Sándor: *Egy polgár vallomásainak értelmezése*
2. A „polgár” szó jelentése Márai Sándor *Egy polgár vallomásaiban*
3. A patrícius-polgár Thomas Mann és Márai műveiben (a *Buddenbrook ház* és *Egy polgár vallomásai* alapján)
4. A polgár és az európaiság értelmezése Márai művében (a párizsi, a londoni és a pesti polgárok ábrázolása az *Egy polgár vallomásaiban*)
5. A művész és polgár problematikája Márainál és Thomas Mann *Tonio Kröger* c. elbeszélésében
6. Magyarok Párizsban az első világháború után Márai *Egy polgár vallomásai* párizsi fejezeteiben és Illyés Gyula: *Hunok Párizsban* c. művében

Márai Sándor: A gyertyák csonkig égnék

Esszé-címek

1. Az emberi kapcsolatok, érzelmek, szenvedélyek mélylélektani rugói Márai *A gyertyák csonkig égnék* c. művében
2. A titkok és a késleltetés szerepe Márai *A gyertyák csonkig égnék* c. művében

Weöres Sándor költészete

Témák szóbeli felelet előkészítéséhez:

1. A keleti filozófiák szerepe Weöres Sándor költészetében néhány költemény értelmezése alapján
2. A hosszú-vers Weöres Sándor-i változata
3. A *Rongyszőnyeg* és a *Magyar etüdök* formagazdagsága, nyelvi bravúrja, zeneisége. A költemények megzenésített változatai (Sebő-együttes dalai)

Hemingway

1. **Ismétlés:** *Indián tábor* (Nick Adams novellák, *A mi időnkben* – jéghegy-elv, vignetták)
2. **Új:** *Francis Macomber rövid boldogsága* – közös elemzés
3. **Esszétéma:** Tetszés szerint választott Hemingway-mű elemzése, értelmezése

Elmélkedések Hemingway-ről A nagy kétszívű folyón c. elbeszélés ürügyén

Ernest Hemingway, Amerika egyik legnagyobb, de feltétlenül leghíresebb írójának *A mi időnkben* című első novelláskötete végén található ez a két részből álló írás, amely nagyon sokban eltér a megszokott „hemingwayi” novelláktól, mégis különlegesen fontos helyet foglal el a kötetben is, és hozzásegíthet bennünket Hemingway írói életművének és életvitelének megértéséhez is.

E novelláskötet hívta fel először – méltán – a világ figyelmét az akkor még csak húszas éveinek közepét taposó, de máris egy világháborút megjárt tehetséges orvosfiúra. E kötet már tartalmazza Hemingway szinte minden írói stílusjegyét, témáját, mondanivalójában is szorosan illeszkedik a későbbi művekhez.

A kötet novelláinak főszereplője Nick Adams, aki a többi Hemingway-mű központi alakjához hasonlóan önéletrajzi figura, s az ő életének egy-egy, általában szomorú, fájdalmas részletét villantja fel az író az írásokban. Az első novellában a gyerek Nick Hemingway központi témájával, a halállal szembesül egy indiántábor mocska és egy bicskával elvégzett császármetszés között:

- ***Nehéz meghalni, papa?***
- ***Nem, azt hiszem, elég könnyű. Minden attól függ.***

Kiderül apjának gyávasága, majd első szerelmi csalódásán is túljut, kiábrándult, dekadens életérzések fogják el. Csavargásai közben meghülyült bokszolókkal találkozik, majd eljut az első világháborúba (erről az ún. vignettákból, a novellák elé illesztett rövid, villanásnyi prózai szövegekből értesülünk), amelynek szörnyűségeiből rövidesen teljesen kiábrándul, és sebesülése után különbékét köt Rinaldival, hasonlóan, mint később Frederic Henry a Búcsú a fegyverektől című regényében. Hazatérve egyszerűen képtelen visszaillieszkedni a társadalomba, a mindennapokba. A novella témája ebből az alaphelyzetből indul ki.

Nick visszatér ifjúsága legszebb eseményeinek helyszínére, a Nagy Kétszínű Folyóhoz. A természettel, a fizikai léttel néz szembe, itt a dolgok közötti kapcsolat egyszerű. Távol került az emberi világtól, amelynek felfoghatatlansága nyomasztja, ahol úgy érzi, nincs rá szükség, nem tud semmit sem tenni. Itt, amit tesz, avval megmozdít valamit. A vállát vágó szíj boldogsággal tölti el, ebben a világban otthonosan mozoghat. Valószínűleg nem véletlen, hogy a vonat ahol leteszi, a régi városnak csak elüszkösödött, leégett romjait találja:

„Úgy érezte, hogy mindent maga mögött hagyott, a kényszeret, amely arra ösztökélte, hogy gondolkozzék, az írás kényszerét is, minden kényszeret. Mindez elmaradt mögötte.”

Emiatt nem gondolkodnak a Hemingway-hősök a világ jövőjéről, múltjáról, az élet értelméről és hasonló dolgokról, amelyek ebben az időben a művészetekben központi helyet foglalnak el. Hemingway hősei szakítottak a gondolkodással, nem azért, mert nincs hozzá adottságuk, hanem mert úgy érzik, nincs értelme a gondolkodásnak a mai világunkban. Ezért találkozunk Hemingway regényeiben annyiszor az itallal, bikaviadalokkal, vadászattal. Mindezek valamilyen ősi egyszerűséghez, ösztönösséghez való visszatérést jelölnek. És ezért menekül maga Hemingway is a legkülönbözőbb eseményekbe: háborúkba, vadászatokba, italozásokba, szerelembe, és végül az eltakarhatatlan dolgok miatt az öngyilkosságba.

De ebben a novellában Nick még nem tud szabadulni a lelkét nyomó fájdalomtól, sérülésektől, még be tudja csukni a szemét, és így egy gyönyörű, igaz világba kerül, a természettel kerül szembe, és megállja a helyét, ahogy Hemingway értékrendszere szerint

Robert Jordan, a bokszoló, a torreádor, az öreg halász és még sokan megállták a helyüket. Ha már semmit sem tudunk a halállal szembehelyezni, legalább legyünk bátrak, álljuk meg a helyünket, még ha ez a helytállás a halált jelenti is, mint Robert Jordan esetében.

Nick megküzd a természettel, a pisztrángokkal, és van, amikor a pisztráng elszabadul, és van, amikor Nick győz. Megöli a halat, de nem gyilkol. Itt az ölésnek nincs erőszakos jellege. A természet alapvető törvényeiből következik, hogy van, amikor te győzol, és van, amikor legyőznek. Ezzel nem lehet és nem is kell vitatkozni. Ez így van. És ezt fogadják el a Hemingway-hősök, és a természeti törvények alapján élnek és küzdenek, amíg lehet.

E felfogásból származik Hemingway írói stílusa, amely gondolatvilágának egyenes folytatása. Szereplői úgy viselkednek, mint az állatok (nem pejoratív értelemben): különböző hatások érik őket, és valamilyen reflexiót vált ki belőlük. A beszélgetésekben is általában valami egészen másról van szó, mint ami az események mélyén zajlik. Szakításukkor is arról beszélnek, hogy a whiskyt jéggel vagy szódával isszák-e. Így Hemingway írásmódja is nagyon „egyszerű”, a mondatai általában rövidek, sokszor tömondatok. Ez az írásmód olyan egyszerűnek tűnik, hogy azt fogták rá, hogy olyan egyszerű, mint egy óvodás kislány. Ebben a novellában is van például egy fájdalmasan rosszul megírt rész is:

„Nick boldog volt, ahogy befelé mászott a sátorba. Napközben sem érezte magát boldogtalannak. De ez mégiscsak más. Most mégis tesz valamit. Ezt meg kell csinálnia. Most megvan. Nehéz út volt. Nagyon elfáradt. De most itt van. Megcsinálta a tábor. letelepedett. Most már semmi baj sem érheti. Ez jó táborhely. Megérkezett, jó helyen van. Otthon van, maga készítette az otthonát. Most éhes.”

Egy ilyen részt valóban még az általános iskolában sem fogadnának el. De Hemingwaynél nem az a fontos, ami a felszínen van, az, hogy tömondatokban fogalmaz, hogy minden írása tele van alkohollal (ez a novella kivétel), sőt még az sem, hogy Robert Jordan segít a spanyol polgárháborúban, vagy hogy Frederic Henry leszámol a világháborúval. Itt az a fontos, ami ezeket okozta, és ami az írásaiból konkrétan nem derül ki. Engem ez a novella vezetett rá, mi is van a Hemingway-írások mögött.

Hemingway írásait, bármi is történik bennük, mindig érezni lehet valami nyomasztót, ami nincs kimondva, de éppen ezzel a szaggatott, antiintellektuális stílussal, a kisiklott, sérült életek tömegével érzékelteti. Itt értettem meg, amit az irodalomórán nem tudtam elfogadni, Hemingway és Faulkner világlátása valóban egy tőről fakad. Mindketten a modern élet kiüttlanságával, nyomasztó értelmetlenségével és magányával viaskodnak: Hemingway próbál belőle minél többet eltakarni, menekülni akar egy jobb világba, de nem lát kiutat, ezért bújjik bele az egyszerűbe, a kiindulásba, a természetbe. Faulkner szembenéz vele, megküzd vele. Ezért látunk Faulknernél csupa torz alakot, hülyét, öngyilkost, s mindegyikük harcol valamilyen ismeretlen, sötét erő ellen.

A két út egy helyről indul, és egy útba torkollik. Nick hiába érzi magát boldognak, amikor izmai rándulását érzi a hegyen felfelé vezető, nagy megterhelést jelentő úton, a kávéfőzésről eszébe jutó Hopkins alakja a vereséget viszi bele ebbe az erőfeszítésbe – a szemet nem lehet örökké eltakarni.

Az öreg halász és a tengerben az öreg bár győz a vereségben is, ezt a művet mégis inkább csak egy szép búcsúdarabnak érzem, amely különben a Nagy Kétszívű folyón párdarabja lehetne, ha nagyon lélegzetű is. A valóságos befejezést Hemingway a saját életével írja meg

(gondoljunk az öngyilkosságára). Faulkner írásaiban pedig állandóan ott van a pusztulás. Faulkner egész életműve tulajdonképpen a 20. századi világ rothadásának rajza.

Camus: Közöny

Esszé-témák

1. Meursault figurájának értelmezése Camus *Közöny* c. művében
2. Az egyes szám első személyű elbeszélés és a szenvtelenség paradoxona Camus *Közönyében*
3. A camus-i egzisztencializmus megjelenési formái a *Közönyben*
4. Párhutamok Stendhal *Vörös és fekete* c. regénye és Camus *Közönye* között.

Az abszurd dráma. A Brecht utáni modern színház

Esszé-téma

„Nem tudod, hogy a tragédia ma már lehetetlen? A valóság átrágja magát minden formán, még az ilyenek is ... Ma már csak bohózat lehetséges” (Mrozek: *Tangó*)

Egy tetszés szerint választott dráma értelmezése a Brecht utáni színház történetéből (Beckett, Ionesco, Genet, Dürrenmatt, Pinter, Albee, Mrozek stb.)

Ottlik Géza Iskola a határon

Esszé-témák

1. Mutasd be a regény műfaji és szerkezeti jellemzőit!
2. Értelmezd a regény címét, mutassa be az elbeszélői nézőpontot és a mű példázatos jellegét!
3. Mutasd be a regény idősíkjait, időszerkezetét és a motívumok rendszerét!
4. Mutasd be az erőszak módszereit és a lázadások és meghunyászkodások változatait!
5. Hasonlítsd össze Medve Gábor és Both Benedek viszonyát az erőszakhoz, a szabadságtól való megfosztottsághoz!
6. Mutasd be két barátság történetét: Both Benedek és Halász Petár, Both Benedek és Szeredy Dániel barátságát!
7. Merényiék tündöklése és bukása. (Mutasd be, miben gyökerezik hatalmuk, kik és hogyan vallanak kudarcot a hatalmuk elleni lázadással, hogyan bukik el Öttevényi kísérlete leleplezésükre, miként sikerülhetett Tóth Tibornak kicsapatnia őket végül!)
8. Both Benedek azt mondja a *Budában*, hogy semmi áron nem cserélné el a maga boldogtalan gyermekkorát mások boldog iskolás éveivel. Fejtsd ki, mi lehet ennek a magyarázata az *Iskola a határon* szövege alapján!

Pilinszky János költészete

Esszé-címek

1. Kopárság, metafora és sűrítés Pilinszky költészetében néhány szöveg értelmezése alapján

2. "Költő vagyok és katolikus", vallja Pilinszky Mauriac nyomán, nem katolikus költő. Pilinszky világlátása és poétikája néhány szöveg elemzése, értelmezése alapján a fenti idézet tükrében.

Könyvajánlás öt percben (mai magyar költők és írók, 20.-21. századi világirodalom)

(„Kiselőadás” – előzetes lista alapján választott író és egy művének bemutatása)

(Bartis Attila, Bodor Ádám, Darvasi László, Garaczi László, Grecsó Krisztián, Krasznahorkai László, Konrád György, Parti Nagy Lajos, Rakovszky Zsuzsa, Spiró György, Térey János, Tolnai Ottó, Tóth Krisztina, Várady Szabolcs, Varró Dániel, Závada Pál stb.)

(Borges, Jack Kerouac, Umberto Eco, Orhan Pamuk, Salman Rushdie, Vargas Llosa, Philip Roth, Italo Calvino stb.)

Mészöly Miklós: Az atléta halála – Sillitoe: A hosszútávfutó magányossága

Esszé-címek:

1. Időfelbontás, idősíkok, időszerkezet Mészöly Miklós: *Az atléta halála* c. regényében
2. Az elbeszélő alakja, szerepe *Az atléta halála* világának megteremtésében, időszerkezetében, nézőpontjaiban.
3. Szimbólumok, vezérmotívumok szerepe a szövegformálásban, a jelentésteremtésben
Mészöly Miklós *Az atléta halála* c. regényében
(Pl.: a stopper, a lepke, a Dreher-doboz, Simon mágus a bábszínházban, Vlegyásza, Batakolos stb.)
4. Az atléta (Őze Bálint) sorsának és halálának általános emberi (archetipikus), karakterbeli és politikai motivációja Mészöly Miklós: *Az atléta halála* c. regényében
5. Sillitoe: *A hosszútávfutó magányossága* és Mészöly: *Az atléta halála* közös és eltérő motívumai
6. Lázadás, magány, összetartozás-vágy, önkeresés, szerelem, erotika kamaszkorban Márai és Mészöly regényeiben

Ken Kesey: Száll a kakukk fészkére

Esszé-címek

1. A hatalomgyakorlás módszerei és a szabadságvágy Kesey regényében
2. Egy lázadó generáció Amerika-képe az 50-es, 60-as években
3. Polanski filmje és a kisregény

Örkény István

Témák:

1. A groteszk és az abszurd Örkény *Tóték* c. drámájában
2. A *Tóték* műfaji változatai. Színdarab és film (Fábry Zoltán filmje: *Isten hozta, őrnagyúr*)
3. Örkény: *Macskajáték*. Színház és film. Makk Károly: *Macskajáték*

3. Örkeny egyperces novellái

Szép Ernő: Emberszag

Esszé-címek:

1. A költő a századelőn (Szép Ernő poétikája, néhány költemény elemzése)
2. A *Lila akác* – regény és két film (Székely István 1934, 1972)
3. „Szép Ernő voltam” A faji és etnikai megkülönböztetés, a megalázás, az emberi méltóságtól való megfosztás világa Budapesten 1944-ben az *Emberszag c. műve alapján*.

Kertész Imre: Sorstalanság

Esszé-címek, témák

1. „*A Holocaustban én az emberi állapotot ismertem fel, a nagy kaland végállomását, ahová kétezer éves etikai és morális kultúrája után az európai ember eljutott.*” (Stokholmi beszéd 2002.)
A sors és a sorstalanság egzisztencialista értelmezése Kertész Imre *Sorstalanság c.* regényében
2. „... *regényem technikája a tizenkét fokú, illetve szeriális, tehát az integrált komponálás módszerét követi. Megszünteti a szabad jellemeket és az elbeszélés szabad fordulatainak lehetőségét*”
A *Sorstalanság* prózapoétikája műfaját, elbeszélői nézőpontját, szerkezetét, nyelvi világa)
3. Camus *Közönye* és Kertész Imre *Sorstalanságának* találkozási pontjai
4. Egy átlagos pesti bérháztól a „muzulmán” állapotig. A holokauszt stációi Köves Gyuri történetében
5. „*Végül is Auschwitz nem légtüres térben esett meg, hanem a nyugati kultúra, a nyugati civilizáció keretei közt, s ez a civilizáció épp úgy túlélője Auschwitznak, mint az a néhány tíz- vagy százezer, a világon szerteszét szóródott férfi és asszony, aki még látta a krematóriumok lángját és beszívta az égő emberi hús szagát.*”
Kertész Imre holokauszt-értelmezése és a regény üzenete

Nádas Péter: Egy családrege vége

Esszé-címek

1. A magyar sztálinizmus világa egy gyermek szemével Nádas Péter *Egy családrege vége c.* művében
2. A családrege műfajának átértelmezése Nádas Péter *Egy családrege vége c.* művében
3. Mítosz és valóság Nádas Péter *Egy családrege vége c.* művében

Márquez: Száz év magány

Esszé-címek

- 1.Valóság, mese, mítosz, történelem Márquez művében (a mágikus realizmus)
- 2.Archetipikus nőalakok, nősorok a regényben
- 3.Archeipikus férfialakok és sorok a regényben
- 4.A karakterek és sorok ismétlődésének esztétikája és filozófiája a műben

Tom Stoppard: Rosencrantz és Guildenstern halott

Esszé-címek

- 1.Komikum, tragikum és abszurd Stoppard művében
- 2.A nézőpont drasztikus megváltoztatásának hatása. Emberkép, világkép, a szereplők értelmezése Shakespeare Hamletjében és Stoppard drámájában

Hrabal: Sörgyári capriccio

Esszé-témák

1. A hrabali figurák változatai a *Sörgyári capriccióban*
2. A hrabali szövegalkotás jellegzetességei a *Sörgyári capriccio* alapján
3. Hrabal és a groteszk-idilli cseh kisvilág
4. A hrabali elbeszélő
5. Film és irodalom. Menzel filmje és Hrabal kisregénye. Összehasonlító elemzés
- 6.Gogoli vonások a hrabali prózában (összehasonlító elemzés)
- 7.Hasek *Svejkje* és Hrabal

Milan Kundera: A lét elviselhetetlen könnyűsége

Esszé-témák

- 1.A közép-kelet-európai világ abszurditása Kundera regényeiben
- 2.Ironikus, filozofikus, groteszk látásmód Kundera regényeiben
- 3.A modern próza és Kundera írásművészete
- 4.Regény és film (Philip Kaufman filmje 1988.)

Thomas Bernhard: A mészégető

Esszé-címek

- 1.Az osztrák mikrovilág Bernhard regényeiben
2. A kisszerűség és hazugság gyűlölete Thomas Bernhard műveiben

Mai magyar költők – Modern és posztmodern. Verselemzések a „reading and response” elmélete alapján.

I. Néhány sorosak

- 1.Eörsi István: *Szabadság, szerelem*
- 2.Tandori Dezső: *Táj két figurával* Képvers
- 3.Petri György: *Vers cím nélkül*
4. Petri György: *Mondogatnivaló*

6. Fodor Ákos: *Még rosszabb eset*

II. „Felülírások”, allúziók, palimpszeszt

1. Petri György: *A Dunánál*

2. Orbán Ottó: *A New York-i Világkereskedelmi Központ két lerombolt tornyára*

7. Karafiáth Orsolya: *Summer Samba*

Esterházy Péter: Fancsikó és Pinta, Függő

Esszé-címek

1. Önéletrajzi elemek, fantázia, vendégszövegek, utalások Esterházy novellaciklusában
2. A *Fancsikó és Pinta* elbeszélője, az elbeszélő hangneme, nyelvi, stílusbeli sajátosságai
3. Kamasz-élmények és a szövegalkotás posztmodern eszközei (nézőpontváltások, időszerkezet, intarzia, vendégszövegek stb.) Esterházy *Függő* c. szövegében
4. Nyelvi bravúrok, különbségek, szellemesség, humor, gondolati mélység és játékosság Esterházy prózájában a *Fancsikó és Pinta*, valamint a *Függő* alapján

Esterházy Péter: Javított kiadás

Esszé-címek

1. Mutasd be Esterházy Péter helyét a 20. századi magyar próza történetében, prózapoétikáját, a *Javított kiadás* helyét az életműben, keletkezésének történetét és a mű főbb formai sajátosságait, jelentésrétegeit!
2. Mutasd be Esterházy Pétert mint a posztmodern próza egyik legjelentősebb magyar képviselőjét! Elemezd a *Javított kiadás* tematikus síkjait, időszerkezetét, a felvetett társadalmi, lélektani és erkölcsi kérdéseket!

FÜGGELÉK

I. Érettségi dolgozatok

*E. A. (12. b) ezzel a dolgozatával az érettségi dolgozatok országos versenyén
a legjobb tíz közé került,
ahol már nem differenciál tovább a zsűri.*

A költészet feladatának értelmezése Petőfi Sándor műveiben

„Ha néhol egyes kifejezésekre s a tárgyra nézve szabadabb vagyok másoknál, ez onnan van, mert énszerintem a költészet nem nagyúri szalon, hova csak fölpiperézve, fényes csizmákban járnak, hanem szentegyház, melybe bocskorban, sőt mezítláb is beléphetni.”

Petőfi e sorokban fogalmazta meg azt, amiért – bár mindössze huszonhat évet élt – halála után százötven évvel is hazánk legnagyobb költőjének tekintjük. Életművének virtuóz és profetikus mivolta önmagában még nem feltétlenül hordozta volna magában a halhatatlanságot, ha nem közérthető nyelven nyújtja át azoknak, akiknek alkotott – a népnek, az egyszerű emberektől a legműveltebb főig –, és ezáltal éri el, hogy olyanok is felfigyeljenek tehetségére, akiket többnyire elkerül a költészet.

Dalaim c. verse kiválóan összefoglalja azon témák sokaságát, amelyek megjelennek verseiben. Sorra olyan mozzanatait emlegeti fel a mindennapi életnek és az egyén gondolatvilágának, amelyek minden emberben felmerülnek, megfogalmazódnak, és ezáltal hitelesek. Nyelvezete sem cifra, alakzatoktól túlcsonduló, népies kifejezések is megjelennek benne („szép lány”).

A stílusdemokratizmus Petőfi számára kardinális kérdés, elutasítja korának azon alkotóit, akik a költészetet olyasvalaminek fogják fel, amelynek értékét a „latin metrum és német kadencia”, valamint bonyolult költői képek sorozatai adják – és amely ezáltal csupán egy kivételezett réteg számára hozzáférhető. Ezt az ellenérzést mutatja a *Helység kalapácsa* is, amely nagyszabású elbeszélőkölteményként élesen gúnyolja a kor dagályos hősi eposzait. Megírva a János vitézt is, Petőfi is ellenei elé teríti, ami az ő felfogása szerint értékes: „a magyar rím és mérték”, a magyar nyelv népies, hagyományos íze.

Ugyancsak a *Dalaimban* fogalmazódik meg a fiatal költőt leginkább lesújtó probléma: „*Oh de míg pohár van kezemben / Nemzeteknek keze van bilincsben*”. Petőfi életében 1846 a fordulat éve, korábbi céltalan, melankolikus sodródását szenvedélyes hitbuzgalom váltja fel: „*Újjászülettem! (...) Midőn a népek mind fölemelik a föld porába gázolt fejüket / S végigmennydörgik a föld kerekén / „Legyünk rabokból ismét emberek!”/ Ez nagyszerű, de véres kor lesz / És úgy is illik, hogy véres legyen!...*” (Levél Várady Antalhoz). A forradalom eljövételébe vetett hite, eszméiről való szent meggyőződése hatják át ettől kezdve műveit.

A XIX. század költőiben már ki is mondja, mit érez feladatának hazája e keserves korában: kinyilvánítja, hogy a költészet nem lehet öncélú, feladata az, hogy a népet és a hazát szolgálja a végsőig. Ezt a nézetet vallotta Arany János is többek között; visszaemlékezve a reformkor utolsó éveire ezt le is írta *Letésem a lantot* c. versében.

„*Dicsőség fényével öveztük / Körül a nemzetet, hazát*”. Petőfi azonban nem csupán szavakkal kívánta szolgálni a nemzetet: magát, mint költőt, prófétának tekintette, bibliai párhuzamba vonva saját szerepét a zsidóságot a Kánaánba vezető Mózással.

Az V. versszakban konkretizálódnak törekvései, amelyek a felvilágosodás alapvető gondolatait tükrözik: jogegyenlőség, a tudás hatalmának felismerése, gazdasági egyenlőség. Mindazokat, akik nem ezen eszméket vallják, akik „*Azt hirdetik nagy gonoszan / Hogy már megállhatunk, mert itten / Az ígéretnek földje van*”, hamis prófétáknak nevezi. Kezdeti lelkesedésében csak a tettekészséget, a cselekvő hazaszeretetet tartja elfogadhatónak, nagynak érzékeli az egyes egyén szerepét és lehetőségeinek tárházát az eljövendő forradalomban.

1848 nyarára lelohad valamelyest lelkesedése, az általa kudarcnak érzett forradalom és a kiskunsági választási bukás okán. Ekkor írja meg *Az apostolt*, amely szintén átfogó elbeszélő költemény – és a költő eszmei-filozófiai világát legjobban összefoglaló gyűjtemény. Főszereplőjének, Szilveszternek programjában mindazok a gondolatok megjelennek, amelyek Petőfi számára létfontosságúak: világszabadság, egyenlőség, a demokratikus eszme, antiklerikalizmus, antifeudalizmus.

Az apostolban a bibliai fogalmak átértelmeződnek: Krisztust forradalmárként, a forradalom mártírijaként látjuk, az apostol a forradalom eszméinek hirdetője, a Biblia a forradalom története. Szilveszter fokozatosan válik prófétává, de törekvései sorra kudarcba fulladnak, az apostol elbukik. Fel kell, hogy ismerje, a nép még nem érett a forradalomra, az igazságtézés korára még sokat kell várni, azt képtelenség siettetni. A költemény tizenegyedik szakaszában jelenik meg a szőlőszem-párhuzam, amelynek üzenete ellentétben áll a XIX. század költőiben megfogalmazott üzenettel. Ebben a hasonlatban Petőfi megkérdőjelezi saját erőfeszítéseinek hatékonyságát, belátja, hogy az eszmék beteljesüléséig minden egyes ember csak egyetlen napsugár, egyetlen lépcsőfok. Eljön majd a Kánaán, de csak sokára, s mire az emberiség eljut odáig, addigra a hősök, az apostol feledésbe merülnek, mert az emberi létezés az idő örök-egy és örökkön megújuló áramlásában csupán egy buborék, egy pillanat. Ezt fogalmazza meg Vörösmarty is a *Csongor és Tündében*, az *Éj monológiájában*, hozzátéve, hogy emléket dicsőséggel, hírnévvel hagyhatunk magunk után, de mindez hiú reménnyel kecsgetet, mert úgyis minden porrá lesz:

„*Vársz hírt s halhatatlanságot? / Illat az, mely tölt virágot / És a rózsát, ha elhull / Még egy perccel éli túl.*” (Kölcsey: *Vanitatum vanitas*). Ezt fejezi ki a szőlőszempárhuzam is: Szilveszterre, az apostolra nem emlékszik majd senki, de apró tette mégis előremozdította az emberiséget a Kánaánba vezető úton, áldozata így nem volt hiábavaló.

Ezekkel a gondolatokkal ellentétben áll az elbeszélő költemény záró, huszadik szakasza, amelyben azt mondja ki, hogy az utókor fogja majd megbecsülni Szilveszter irányadását, haladó gondolkodását. Petőfi tehát képtelen azonosulni a megalkotott alteregóval, nem tudja elfogadni a sorsot, amit Szilveszternek szánt: ebből adódik az ironikus, szkeptikus előadásmód, ami végigkíséri a művet.

Az utókor is Petőfit igazolta, végzete hitelessé tette alakját mint prófétáét és forradalmi mártírét. Valóban betöltötte azt a szerepet, amit előírt magának: a forradalom hősi halottja, amely forradalom a népek felszabadításának eszköze, aki pedig a népet a világszabadság felé vezeti, a próféta-költő. Mártíromságával beteljesedett költő-sorsa, úgy, ahogy várta:

„*(...) holttestemen át / Fújó paripák / Száguldjanak a kivívott diadalra*” (Egy gondolat bánt engemet). A szabadságharc ugyan elbukott, Petőfi költeményei azonban halhatatlan emlékművet állítanak szenvedélyes alkotójuknak, melyet nem rombolhat le új irodalmak, új művészetek születése, és a történelem viharai sem.

F. Gy.
Középszintű magyar érettségi dolgozata

Érvelés

Feladat:

Az alábbi szöveget Umberto Ecótól idézzük, *A rózsza neve* című nagysikerű regényéhez írott széljegyzetéből.

Olvassa el figyelmesen a szöveget! Fejtse ki véleményét Eco gondolatairól! Érvelő esszéjében irodalomolvasóként fogalmazza meg, miben ért egyet és miben cáfolja a regények címadásáról írottakat! Kifejtésében értelmezzen legalább három-négy magyar és/vagy világirodalmi példát a mű címe és az olvasó várakozása szempontjából! Írásának adjon címet!

„A szerző nem értelmezheti a saját művét, hiszen éppen azért írt regényt, hogy az maga gerjessze az értelmezéseket. Csakhogy e nemes szándék megvalósításának már az is mindjárt útját állja, hogy a regényhez címet kell választani.

A cím sajnos máris az értelmezéshez ad kulcsot. Nehéz ellenállni az olyan címek sugallatának, mint a *Vörös és fekete* vagy a *Háború és béke*. Leginkább a *Copperfield Dávid* vagy a *Robinson Crusoe*-szerű címek vannak tekintettel az olvasóra, de azért a címszereplőre való utalás is jelenthet illetéktelen szerzői beavatkozást. A *Goriot apó* az olvasó figyelmét az öregapóra tereli, holott a regény Rastignac vagy Vautrin 18-19. századi eposza is. Talán s Dumas-féle tisztességes tisztességtelenség a legjobb, hiszen nyilvánvaló, hogy *A három testőr* valójában a negyedik történetét beszéli el.”

Umberto Eco a posztmodern próza világszerte ismert és elismert írója. Az olasz író *A rózsza neve* című könyvével tett szert ilyen nagy hírnévre. A regény a középkori Itália egyik kolostorában játszódik, ahol néhány nap leforgása alatt rejtélyes halálesetek történnek. A történet elbeszélője Melki Adso, aki élete végén leírja a még fiatal korában átélt kalandokat. Az egész elbeszélés egy latin verssorral zárul: „A ’rózsza’ név csupán, és mi pusztán neveket markolunk.” (nyersfordítás). A mű első szinten detektívregény, és a címben megjelölt ’rózsza’ szó elő sem fordul a záró sorig (a kolostor kertjében lévő rózsabokrokat leszámítva.). Ennek tükrében érthetők Eco széljegyzetei. Az író a címadás nehézségét ecseteli ezekben a sorokban.

A posztmodernre jellemző szemlélet fogalmazódik meg Eco soraiban. Úgy gondolja a szerző, hogy a szövegnek kell mindenkinen az értelmezést elindítania, és az író ezt nem befolyásolhatja semmilyen formában, így a címadással sem. Eco példákkal meg is magyarázza, hogy hogyan is érti ezt. A rövid kis szövegben felsorolt művek három csoportban oszthatók.

Az első csoportban olyan műveket említ, amelyek címe egyértelműen segítik az olvasót az értelmezésében. Stendhal Vörös és feketéje jól érthető példa erre. Az első szinten romantikus szálon fut a cselekmény. A főhős két nagy szerelmét mutatja be a regény. A szerző azonban a címadással nem erre helyezi a hangsúlyt, hanem a korban lehetséges két utat mutatja be, amely a társadalomban való felemelkedéshez vezet. Erre utal a két szín a címben. A katonai és a papi egyenruhák színei ezek, amelyek a XIX. századi Franciaországban a két lehetséges módját jelentették egy szegény parasztgyereknek a társadalmi jólét eléréséhez. Stendhal ezzel a címadással eltereli a romantikus szálról a figyelmet. Eco itt említi a Háború és békét, de említhette volna a Bűn és bűnhődést is. Azonban nemcsak a realista írókra jellemző az olyan címadás, amivel segítséget nyújtanak az értelmezéshez. Esterházy Péter, a magyar posztmodern próza egyik legkiválóbb alkotója is így választott címet egyik nemrég megjelent regényének. A Harmonia Caelestis apja halála után fejezte be, és ezzel a művével kívánt apjának méltó emléket állítani. A cím félreérthetetlen utalás a családi múltra, az Esterházy Pál által írt, szintén Harmonia Caelestis címet viselő kantáta-gyűjteményre. A szerző ezzel a címadással apja és családja előtt tisztelg, és a mű értelmezésében is ezt a vonalat emeli ki.

A második csoportban olyan műveket említ Eco, amelyek semlegesek, az olvasó értelmezését nem vezetik semmilyen irányban. Ezekhez a művekhez leginkább olyan regények tartoznak, amelyek megnevezik a főhőst, hiszen ez úgyszólván általában már a mű elején, és így nem terelik az olvasó figyelmét a szerző gondolatainak irányába. Példaként a Robinson Crusoe-t említi. A címben nincs utalás utópikus társadalmakra, ember és természet harmóniájára, a cím egyszerűen a főhős neve, se több, se kevesebb.

A harmadik csoportba azok a művek kerültek, amelyek félreterelik az olvasó figyelmét a regény olvasásának kezdetén (vagy esetleg az értelmezésnél is). Balzac a 'Goriot apó' címadással a mű elején eltereli az olvasó figyelmét Rastignacról. A könyvet végigolvasva azonban nem tekintjük főhősnek a szerencsétlen öreget, aki minden pénzét szívtelen lányaira fecserli. A mű végén az olvasó már egészében látja a regény szövegét, és tudja, hogy ez is, mint Stendhal Vörös és feketéje a kor társadalmi viszonyait, a felemelkedés, a karrier lehetőségeit ábrázolja, de a „korrekt” címadás nem tereli erre a figyelmet. Látjuk az egyén választási lehetőségeit (mandarin-motívum), és az embertelenséget a társadalom minden szintjén.

Majd minden szépirodalmi mű a három csoport valamelyikébe besorolható. Ám Eco címválasztása egy negyedik kategóriába tartozik. Ebbe azok a művek tartoznak, amelyek esetében szándékos megtévesztés vezérli az író a címválasztásban. Eco leírja a széljegyzetekben, hogy az említett latin versre, és így a regény címére véletlenül akadt rá, a rózsza-motívum több mint ötszáz oldalon keresztül egyáltalán nem jelenik meg. Ez a felfogás azonban nem mondható általánosan jellemzőnek a posztmodern szerzőkre. Említettük Esterházy Péter művét, a Harmonia Caelestist. De azt sem mondhatjuk, hogy ez a szemlélet teljesen új lenne, hiszen maga Eco említi a Goriot apót.

Szerintem Ecónak igaza van abban, hogy a szerzőnek nem feladata a művét értelmezni. Azonban az a szerző sem ítéhető el, aki úgy választ címet, hogy azzal az olvasónak segítséget nyújt, a szöveg részének tekinti a címet, amellyel kiemeli, nyomatékosítja.

Fontos megjegyezni, hogy a címnek nagy jelentősége van abban is, hogy egy könyvet leemelünk-e a könyvesboltban a polcra. Fontos a jó, frappáns, hangzatos cím, ami első ránézésre megtetszik a vásárlónak. Persze attól, hogy egy könyvet megveszünk és végigolvasunk, még nem biztos, hogy akár egy sort is megértettünk belőle, illetve ha

megértettük, nem biztos, hogy érdemes volt elolvasni. A mai világban rengeteg olyan könyv van a piacon, aminek az értéke (irodalmi, erkölcsi, kulturális stb.) csekély, mégis el lehet adni a hangzatos, érkfeszítő címe miatt. Szerintem Eco A róza neve című regényében remekül megtalálta a választ erre a problémára. Regénye egyik legélvezetesebb olvasmányom volt. Szenzációs stílussal egyesíti a detektívregény izgalmas cselekményét a történelmi, kultúrtörténeti regény értékeivel. És a választottnál hangzatosabb címet el se lehet képzelni.

És most elérkeztem a legizgalmasabb kérdéshez: Mi legyen a dolgozatom címe? Esetleg: „A címválasztás, címadás nehézségei”? Ez egy kicsit túl sablonos, és túl sokat elmond a dolgozat tartalmáról. Vagy: „A cím helye a mű értelmezésében”? Ez más frappánsabb, de még mindig túl sokat sejtet. Üresen nem hagyhatom a cím helyét, mert akkor kevesebb pontot kapok. Talán legjobb lesz, ha a véleményemet öntöm bele a címadásról...

II.

Diákok szépirodalmi műveiből (Kreatív írás)

*Sz. L. (10. c) az iskolai Tompa József-pályázaton első helyezést ért el az itt olvasható és a **Töredékek a mozaikból** című gyűjteményéből válogatott írásaival.*

Cseppek

Két héttel ezelőtt esett az eső. Esett? Nem! Egyenesen zuhogott, ömlött, áradt! Annyira esett, hogy a Nap sugaraitól amúgy vörösen csillogó tornyot nem lehetett látni. Kaméleonként olvadt környezetébe, a hamuszürke és haragos kék felhőkbe. Az eső meg csak barátságosan kopogott az ablakon. Lehet, hogy be akar térni – gondolta Sarah. Odakuporodott a széles párkányára, az ablak mellé, és magyarázni kezdett. Hosszan mentegetőzött.

Szereti nézni az esőt, a villámokat. A koszos utcát végre lemossa valami, a fák portól roskadozó száraz ágai is levegőhöz és vízhez jutnak, ő pedig csak ücsörög meleg szobájában az ablak mellett és nézi a nedves utcán hömpölygő hideg áradatot. Az esőcseppek kis erecskékből hatalmas folyamokká duzzadva végzik az első csatornalefolyóban.

Múltkor Sarah az ablakból pontosan látta, ahogy az idős nénike rikító sárga viharkabátjában, nejlonzacskóval a fején igyekszik a ház bejárata felé, mindeközben lovagokat megszégyenítő módon viaskodik a vihartól amúgy teljesen megvadult tűzpiros esernyőjével, mint lángnyelveket hányó sárkánnyal. Szerencsére hamar bejutott a házba, de máris – szokásához híven – kiáltozni, sőt káromkodni kezdett. Hóbortos öreg hölgy volt. Ha az ember jókedvében érte, mosolygott és teára invitálta, egyéb esetekben... egyéb esetekben a józan ember nem találkozott vele, mert messze elkerülte.

Most mégis áldozatul esett valaki! „Miért kell futkározni a lépcsőházban?” – Sarah nem bírta nevetés nélkül hallgatni. Az ablakból azonnal felismerte a szerencsétlenül járt Rose-t. Pedig szegény leányzó csak azért rohant ki, hogy az utcára érve, bőrig ázzon – furcsa egy szerzet volt. Rose kiállt az utca közepére és pörögni kezdett. Sarah számolt: ...négy, öt... Vajon meddig bírja?... hat, hét, nyolc... Jaj! Mindjárt elesik!... kilenc, tíz! Megállt, de nem esett el. Tízíg még sohasem jutott el. A két lány nevetve integetett egymásnak.

Különös nap volt, különös vihar, különös villámok, különös eső. Az ég csendes volt. Az esőcseppek szabálytalan koppanása hallatszott csak. Semmi más. Nem dörgött az ég. Sarah nagyon meg volt lepődve, de egyszerre örült is ennek a rendkívüli viharnek, így nem kellett izzadó tenyerét hallószervére szorítania. Ellenkezőleg. Fülét szorosan az ablakhoz tapasztotta. Szinte az arcát érték az esőcseppek, melyek hangja sokszorosára erősödött föl. A gyomrában érezte a becsapódások okozta rengést. Figyelme azonban az eső utáni órákra kalandozott, amikor majd az egész kert elázott növények mézes, édes illatától lesz terhes.

Elvágódás

Az eső cseperegni kezd, és én kitárom karjaimat, kinyújtom tagjaimat. Langyos eső, már vártalak! Minden cseppedet mohón iszom, ki tudja, mikor jössz legközelebb. Az ég felé nyúlok és érzem, ahogy a hűvös víz végigcsurog barázdált törzsemen. Gyarapszom, nővök egyre, már-már elszakadnék a talajtól... de nem lehet. Néha szeretnék kibújni a földből és körbejárni a parkot vagy azt, ami azon kívül van... ki tudja, mit láthatnék, kivel találkozhatnék? Én csak azt tudom, mit jelent, hogy itt... Rengeteg dolgot láttam már, ami itt, körülöttem zajlott. Évről évre megszületek és meghalok. Ez az örökké tartó lét nehezedik ágaimra. Hol csupaszon, hol hóval borítva fagyoskodom; hol vad, őszi szél szaggatja karjaim, tépdesi leveleim; hol a nyári nap sugara kínozt, s én árnyékomat adom a padnak, ha nem is igen szoktak megpihenni rajta... Néha forró, álmos, kora őszi sziesztákon nagyokat szundítok az álló levegő ölelésében vagy fürdöm a nyári zivatar langyos simogatásában.

Körülöttem most nincs egy árva lélek se... az emberek mind elmenekültek a parkból. Mellettem pocsolya nőtt, amit kövér esőcseppek táplálnak. Ti, hűs árnyékat adó szürke felhők, ne siessetek olyan nagyon! Tudom, nehéz tûrni a Nap tüzét, de várjatok, míg száraz leveleimbe életet lehelek, hogy olyan zölden virítsanak, mint... mint annak a másik bükknek a levelei... Az a szép bükkfa fontossá vált két ember számára, kérgébe vésték fogadalmukat és időről időre meglátogatják őt. Én pedig kinek vagyok fontos? Még csak madarak se fészkelnek rám. Nem vagyok több mint egy fa a parkban. Már úgy várok valakit, aki nem hagy el, nem úgy, mint ezerszínű leveleim az őszi beköszöntével. Még nem tudom ki az, csak azt, hogy igazán szüksége van rám.

Más lennék, mint a többiek? Reggel az én ágaimról is énekelnek a pacsirták, engem is kopogtat a harkály! A kisasszonyok az én törzsem mögé is elbújnak, a lovak patkói előttem is kopognak. Hiába mellettem a piros pad, melynek árnyat adok, öreg törzsemben senki nem karcol üzenetet.

Ilyenkor tavasszal sok minden újjászületik: bennem a remény, hogy talán egyszer majd fontos leszek valakinek, aki nem hagy el soha. De tétlenkedéssel nem megyek semmire. Eljött az idő! Tudni szeretném, mi van a kerten kívül! Talán képes leszek felállni és elindulni... nyújtózkodni fogok, mindennap!

+++++

Milliméterről milliméterre egyre a kerítés felé nyúlt, hajolt sokáig. Biztos volt benne, hogy a kerten kívül megtalálja élete értelmét, amit mindig is keresett. Remélte, kint majd láthat valami szépet. Hosszan kínlódott. Huszonhét év elteltével, gyökereivel végleg eleresztette a talajt, s mikor már az utolsó földrögöt is elszakadt, kidőlt. Lombkoronája nagy robajjal a talajhoz vágódott, ágai letöredeztek. Pár napig a földet kémlelte, mígnem a park kertészei hatalmas konténerbe emelték, és egy teherautóval kigurultak a kertből. Sajnos ezt már nem érthette meg...

Fáj

Az est közeledtével felhők gyülekeztek a réten fekvő tábor és az erdő fölé. Az éjszaka igen hűvösnek ígérkezett. A szürkület már majdnem teljesen elnyelte a hófehér felhők toronyvárait. Egy csapat kamasz számháborúzott a halovány Nap fényében.

Sarah és egy barátnője csoportjuktól messzire szakadva közeledtek az ellenség rejtekhelyéhez. Homlokukat összeszorítva takarták el legsebezhetőbb pontjukat, a négyjegyű számokat rejtő papírtáblácskákat. Mind közelebb jutván a győzelmet jelentő zászlóhoz, egyre izgatottabbak lettek. Különváltak és a fák mögül próbáltak támadni. Segítséget nem hívhattak

a halálos csendben, hiszen elárulták volna magukat, de azt is tudták, ketten nem győzhetik a túlerőt. Ez után a gondolatsor után már egymást követték az események: észrevették az ellenfél lányokat a fákön, de a távolság miatt a számok nem látszódtak jól. Sarah barátnője a többiekért indult. A mozgolódást meghallották a fán is, így Sarah is menekülőre fogta volna, mikor egy ág recsent... azt hitte, a talpa alatt, de ahhoz túl hangos volt. Fönről jött, egy fán lévő ág tört le, azzal együtt száraz levelek tömege zúdult alá.

Sarah érezte, ahogy leáll az idő, az agy. A lemenő Nap félelmében egy felhő mögé bújt. Az addig biztatóan táncoló szél is megfordult, sírni kezdett. Majd a kép kimerevedett és csupán egyetlen pillanatra megállt, nem mozdult. Elég hosszú pillanat volt. Lehetett hallani a puffanást. A lányt mint ólomgolyót szippantotta magába a gravitáció. Katt... a film tovább pörögött:

Sarah megfordult és elsőként ért az eszméletét vesztetthez. Föléhajolt, de szemek helyett két üveggolyót pillantott meg. Beszélni kezdett hozzá, hangja remegett. Kérdezett tőle, közben homlokáról lekapta az amúgy ügyesen megkomponált számnégyest és farzsebébe gyúrte. Válasz érkezett – végre. Közben már valaki segítségért kiabált. Néhányan körülötte álltak és szörnyülködtek, pedig nem tudták, mi történt. A lány még semmit sem értett csak azt nyögdécselte, fáj. De mi? Sarah kivette a lány dereka alól a hosszú, száraz faágat és elhajította. Két ujjá nyomán szél kerekedett. Éles, sikító füttyszóval hívta a többieket. Valaki undorodva hívta fel a figyelmet az eltorzult csuklóra. Mindenki megbámulta a törött kezét. A lány, aki eddig semmi komolyra nem gondolt, most reszketve, elkeseredetten zihált. Kiszolgáltatottsága mindenkit félelemmel töltött el. Sajnálták, de ez nevetségesen kevésnek bizonyult a helyzet fényében. Mozgatni nem tudták, mert vélhető fájdalommal minden segíteni akarót megbénított. Senki sem tudta, mit kell tenni. Ekkor érkezett meg az egyik tanár, ami némiképp megnyugtatta Sarah-t. Látszott, hogy efféle ügyekben igen jártas személy jött. Pillanatok alatt felkapta az elkeseredett lányt és már el is tűnt vele a dombocska mögött. Az akkor érkezőknek Sarah számolt be hitelesen a történetekről. Később olyan pletykák is elterjedtek, melyek szerint: „ömlött a vér”! A lányt a legközelebbi kórházba szállították és röntgent készítettek. Annyi már biztos volt, hogy meg fogják operálni.

A várakozásnak megfelelően hideg volt. Sarah remegett. A tűz forrón simogatta a körülötte állókat. Mindannyiuk arcát megvilágította. Csend volt. Csak a fénylő potrohú bogarak zavarták meg néha a gyülekezet egy-egy tagját. Némán emlékeztek meg az ijesztő eseményről és a tőlük távol lévő barátjukról, aki a fővárosi kórház felé tartott egy szürke Opelben. A lány műtetre várva a sötétben szentjánosbogárként elsuhanó picike lámpákat bámulta, melyek a szélvédőn szabályos csíkokat hagytak.

Később a parázsra redukált tűz fölött kezdetét vette a vidám sütögetés. A szalonna lelecsöppenő zsírja apró fellángolásokra készítette a néhol még égő ágakat. A sült hagyma illata beterítette a kis mezőt, ahol néhány fiú sötétben focizott. Sarah hallotta, ahogy a lányok az elmaradt zuhanyozáson vihognak, a fiúk a szerepjáték következő fejezetén vitatkoznak, míg egy másik lánycsapat a halálról tárgyal.

Kár

A busz reggel hét óra felé álmosan gurult a Szabadság hídon, annak ellenére, hogy a vezető már nagyon friss volt. Sarah is álmos volt. Korán kellett kelnie, egy barátnőjéhez igyekezett. Előreláthatólag sűrű nap állt előtte mozival, kirándulással és rengeteg nevetéssel. Kizárólag ezek az ígéretek tudták felkelésre készíteni az amúgy álomszuszék lányt.

Az utasok csendben, egykedvűen ücsörögtek. Mindenkinek jutott ülőhely, elég kevesen voltak. Néhányan munkába igyekeztek. Két lány, gitárral a vállán, valószínűleg zeneórára sietett. Egy magas, vékony fiú, hosszú szárú, lángvörös rózsával kétségtelenül randevúra

készült. Sarah kicsit idegennek érezte magát. Az emberek itt a buszon mindennapi, reggeli, utazási rituáléjukat folytatták. Arcukból fáradtság sugárzott, pedig úgy tűnt, mindenki siet. Itt nem siettek. A sietés a busz dolga. Ők csak ültek. Bámultak az ablakon át és várták, hogy letegye őket a busz, és a megállóból rohanhassanak tovább. Úgy, ahogy az imént még a busz után futottak. Most azonban még nyugalomban kókadoztak.

Sarah a kapaszkodón lógott. Fejét a karjára fektette, hátával az eső csíkozta ablaküvegnek dőlt. A busz talán félálmból álomba ringatta volna döcögésével, de hirtelen és váratlanul megállt. Az emberek arcára rémület és feszültség ült ki. Gyors hangulatváltás, szinte gombnyomásra, reflexből. „Elkések!” A busz nem mozdult. Az utasok mérgelődtek, morcoskodtak, reklamáltak, kiabáltak. Szidták a sofőrt, elvégre ő tehet mindenről! Előttük jó pár méteren keresztül autók álldogáltak. A forgalom leállt... de miért? A korábban érdektelen, mostanra azonban a felháborodástól felhevült utasok csak lassan reagáltak a mellettük nagy nehezen tovább haladó, szirénázó mentőautóra. Így már mindenki megértette a kocsisort, a dudálást és azt is, hogy miért fognak elkésni a munkából, a zeneóráról, a találkáról.

Az utasok megint csendesek voltak. Legtöbbjük mélyen a gondolataiba temetkezett: egy idős hölgyet elütöttek, egy fiatal nő rosszul lett, két férfi karambolozott! Újabb halálos baleset? Talán már a tévétől is küldtek tudósítókat. Lehet, hogy tömegszerencsétlenség több halottal és súlyos sebesültekkel. Gyerekek... biztosan gyerekek! Sarah figyelte, ahogy a buszon az emberek arca komorrá válik ismét. De ez nem olyan komorság volt. Nem, ez nem olyan volt, mint a reggeli. Titokban sokan gyászruhát öltöttek és már a temetésen jártak.

Recsegés, ropogás hasított a rezzenéstelen levegőbe, ami jelezte, hogy a maréknyi buszon tartózkodó ember jelenlegi irányítója, főnöke meg fog szólni. A sofőr közölte, hogy a hídon előreláthatólag több órára megbénult a közlekedés a bejelentés nélküli tüntetést szervezőknek „köszönhetően”. Ezért célszerű a buszt elhagyni és kivételesen más útvonalat választani a további utazáshoz.

Az ajtók kinyíltak. Az utasok lassan, sértődötten szálltak le. Nehezen fogták föl, hogy már nem a busz foglyai és csendes bambulásukat, szokásos útvonalukat, mindennapi megszokott beidegződésüket nem egy szörnyű baleset miatt kell félbeszakítaniuk, és hogy sietniük kell. Futhattak tovább. Tehát nem baleset. Nem halt meg senki, nem lesz gyászruha meg temetés? Sarah csodálkozott: képzeljék, az emberek, mintha csalódottak lettek volna!

Vákuum

Sötét volt. Sarah az ágyában feküdt. Már jó ideje próbált elaludni, de nem sikerült neki. Egyszerűen nem volt álmos. Megunta az unatkozást. Kikászálódott a vastag, meleg paplan alól. Megcsapta a hideg. Az ablakhoz osont. Nem akart zajt csapni.

Kíváncsian pillantott ki az utcára, mintha sejtelve sem lenne róla, hogy mit fog látni. A szokásos kép fogadta: a házsorukkal párhuzamosan futó, macskaköves főút, melynek két oldalán levél nélküli, csupasz bokrok fagyoskodtak súlyos hóréteg alatt. A túloldalon épületek sorjáztek. A házukkal szemben volt egy őrző-védő kft., attól balra pedig egy ügyvédi iroda. Mindkettőnek fényesen világított a reklámtáblája. Jobbra az öregek otthona állt üresen. Az nem volt kivilágítva. Három évvel ezelőtt mindenkit kiköltöztettek onnan. A háztetőket hó borította. Minden nyugodt volt. Sarahnak nagyon tetszett így, csendesen, kihaltan az utca. A nemrég kicserélt utcai lámpák újszerű, békességet sugárzó narancsszíne verődött vissza a tiszta, fehér hótakaró egész felületéről. Az ég is tiszta volt. A csillagok vakítóan ragyogtak az ébenfekete égbolton. A távoli víztorony mellett két sárga fénypont emelkedett felfelé, teljesen hangtalanul. Repülő. A hőtömeg nemcsak a villamossíneket tömítette el, az utat is beborította, így az autók elfojtott, tompa hangon gurultak a hóban.

De éjfél után már nem közlekedtek errefelé járművek. Sarah semmit sem hallott. A csönd, ami mély volt és sűrű, hangtalanul folyt bele a fülébe és lassan, nagyon lassan töltötte fel. Közben magába szippantotta az egész világot. Vákuum. Olyan volt, mintha bedugult volna a füle, de nem tehetne ellene semmit. Súlyos, bársonyszerű anyag töltötte be az egész teret. Azt hitte, megsüketült. Furcsa rémület vett erőt rajta. Valami egyre csak jött, de a várakozás halálos csendjében, léptei egyelőre némák voltak. Sarah mégis tudta, valami hatalmas zaj közeleg. Mindjárt ordít és senki sem bírja majd elviselni. Már itt is van... de nem hallotta. „Lehet, hogy tényleg megsüketültem?” – kérdezte. Szüksége volt valamilyen zajra, hogy választ adhasson saját kérdésére. Elköhögte magát. Ismét normális volt minden. Hallotta, az óra tiktakol, csöpög a csap, kattog a radiátor. De ahogy az éles hang visszhangja távolodott, érezte, a bársony szivattyú itt van az összes zaj háttérében és mindent elszív, mindent elnyel. Hallotta a csöndet, hallotta a semmit. Küzdött ellene, de hiába. Nem jött semmiféle hang. Megint ez a feszítő érzés a fülében és a dühítő tehetetlenség. A nyomasztó gondolat újfent az agyában lüktetett: mindjárt ordít a hang. Közeledik, ki akar törni.

Valamilyen alattomos morgás szólt kintről. A fülén kívül, a fején kívül, a szobáján kívül, az ablak túloldaláról. Közeledett. Sarah rájött, hogy ő maga akar kitörni és ordítani, hogy megtörje ezt a földöntúli, galaktikus csendet. Mégsem kiáltott, mert ami jött, az egy hókotró autó volt. Nem volt szükség a kiáltásra. Megszűnt a némaság. A csend a falak mellé húzódott.

A sok hó látványától Sarah fájni kezdett, így visszabújt a kihűlt ágyneműk közé. Az esti városi zajjal mint altatódallal merült álomba. Az autó tetején lévő narancssárga villogó fénye az ablaküvegen keresztül bekúszott Sarah szobájába és minden felvillanásával széles sávban súrolta a falakat. A hókotró még sokáig dolgozott.

A lány már mélyen aludt, mikor a távolodó autó zaját, a faltól a szoba közepéig szivárgó csönd, teljesen elnyelte.

NÉVMUTATÓ

Írók, művek

Joy Adamson (6)
 Ady Endre versek (23, 60-63)
 Edward Albee (75)
 Ambrus Zoltán: Midas király, novellák (58)
 Angol romantika (43)
 Apollinaire és a 20. századi költészet (68-69)
 Arany János versek, balladák (47-48)
 Arany János Toldi estéje ((47)
 Az abszurd színház (Beckett, Ionesco, Pinter stb.) (75)
 Babits Mihály versek (23, 64-65)
 Babits Mihály: Jónás könyve (65-66)
 Babits Mihály: Gólyakalifa (71)
 Balassi Bálint versek (38)
 Balzac: Goriot apó (53, 54)
 Baudelaire (55)
 Beaumarchais: Figaró házassága (14-15)
 Beckett: Godot-ra várva (75)
 Thomas Bernhard: A mészégető (80)
 Berzsenyi Dániel (42-43)
 Boileau (40)
 Brecht: A koldusopera (A brechti színház) (77)
 A Brecht utáni dráma, színház (51)
 Bródy Sándor (58)
 Robert Browning (56)
 Bulgakov: A Mester és Margarita (71)
 F.H. Burnett (6)
 Camus: Közöny (77)
 Blaise Cendrars (70)
 Cocteau: Rettenetes gyerekek (74)
 Corneille (40)
 Csáth Géza: A varázsló kertje (58, 63)
 Csehov: Ványa bácsi (55)
 Csehov: A sirály (55)

Csokonai Vitéz Mihály (6, 42-43)
 Dante: Isteni Színház (37, 55)
 Déry Tibor (68)
 Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés (53-54)
 Gerald Durrell (6)
 Dürrenmatt (75)
 T.S. Eliot (70)
 Esterházy Péter: Fancsikó és Pinta (81)
 Esterházy Péter: Függő (81)
 Esterházy Péter: Javított kiadás (81-82)
 Ezeregy éjszaka meséi (71)
 Fekete István (6)
 Flaubert: Bovaryné (61)
 Gárdonyi Géza (6)
 Gelléri Andor Endre (68)
 Goethe: Faust (49-51)
 Gogol: Az orr (53, 54)
 Gogol: A köpönyeg (53, 54)
 Golding: A legyek ura (25-27)
 Gozsdu Elek (58)
 Grimm-mesék (70)
 Hajnóczy Péter (68)
 Hemingway: Indián tábor és más művek (6, 19, 75-77)
 E.T.A.Hoffmann: Az arany virágcserep (43, 70)
 Homérosz: Iliász (30)
 Homérosz: Odüsszeia (30-36)
 Hrabal elbeszélések, Sörgyári capriccio (68, 78, 80)
 Ibsen: A vadkacsa (54-55)
 Illyés Gyula: Hunok Párizsban (74)
 Ionesco (75)
 Jókai Mór: Az új földesúr (17,18, 28, 56)
 Jókai: Az aranyember (57)
 Jókai Mór: Az aranyember (57)
 Jókai Mór: A köszívű ember fiai (56)
 Jókai Mór: Egy magyar nábob (56-57)
 József Attila versek (22, 71-73)
 James Joyce (71)
 Juhász Ferenc (70)
 Juhász Gyula versek (66-67)
 Franz Kafka Átváltozás (70)
 Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem (6, 11-15)
 Karinthy Frigyes: Így írtok ti (58)
 Karinthy Frigyes novellák (67)
 Erich Kästner (6)
 Katona József: Bánk bán (42)
 Kassák Lajos és a magyar avantgárd (68)
 Keats (56)
 Kertész Imre: Sorstalanság (79-80)
 Ken Kesey: Száll a kakukk fészkére (79)

Kortárs magyar költők (Tandori Dezső, Orbán Ottó, Petri György, Eörsi István, Karafiáth Orsolya (81) Fodor Ákos(21, 22)

Kortárs magyar írók (könyvajánlások -Bartis Attila, Bodor Ádám, Garaczi László, Grecsó Krisztián, Krasznahorkai László, Parti Nagy Lajos, Rakovszky Zsuzsa, Spiró György, Térey János, Tolnai Ottó, Várady Szabolcs, Varró Dániel, Závada Pál stb)) (78)

Kortárs világirodalom (+ 20. sz. második fele) (könyvajánlások: Borges, Jack Kerouac, Umberto Eco, Orhan Pamuk, Salman Rushdie, Vargas Llosa, Philip Roth, Italo Calvino) (78)

Kosztolányi Dezső: Aranysárkány (69)

Kosztolányi Dezső: Esti Kornél (9-10, 69)

Kosztolányi Dezső: A kulcs (18-19, 67-68, 69-70)

Kosztolányi novellái (68-69)

Kosztolányi költészete (22, 67-69)

Kölcsey Ferenc versei, Parainesis (45)

Krúdy Gyula: Szindbád (63)

Milan Kundera: A lét elviselhetetlen könnyűsége (81)

Madách: Az ember tragédiája (49-52)

Mallarmé versek. Egy faun délutánja (55)

Mándy Iván (68)

Thomas Mann: Halál Velencében (70)

Thomas Mann: Tonio Kröger (74)

Thomas Mann Buddenbrook-ház (74)

Márai Sándor: A gyertyák csonkig égnek (75)

Márai Sándor: Egy polgár vallomásai (74)

Márai Sándor: Zendülők (74)

Márquez: Száz év magány (80)

Maupassant (60)

Karl May (6)

Mészöly Miklós: Az atléta halála, novellák (68, 78-79)

Mikszáth Kálmán: Gavallérok (17-18, 28, 59)

Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője (17- 18, 28, 59)

Mikszáth Kálmán: Az új Zrínyiász (57)

Mikszáth Kálmán novellái (56-57)

Molière: A fősvény (6, 15-16, 40)

Molière: Tartuffe (40)

Móra Ferenc (28)

Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig (19-20)

Móricz Zsigmond: Úri muri (63)

Móricz Zsigmond: Rokonok (63)

Móricz Zsigmond: Az isten háta mögött (63)

Móricz Zsigmond novellái (63-64, 67-68)

Mrozek (75)

Musil: Törless iskolaévei (70)

Nádas Péter: Egy családregény vége (80)

Nagy László (68)

Németh László (68)

Nyugat (60)

Ottlik Géza: Iskola a határon (78)

Ovidius (71)

Örkény István: Egypercesek (10, 79)

Örkény István Tóték (79)

Örkény István: Macskajáték (79)
 Janus Pannonius versek (38, 43)
 Petőfi Sándor: Az apostol (45-466)
 Petőfi Sándor: A helység kalapácsa (16-17)
 Petőfi Sándor költeményei (6, 10, 20-21, 45-46, 80-81)
 Harold Pinter (77)
 Sylvia Plath: Beavatás (19)
 Pilinszky János költészete (78)
 Proust: Az eltűnt idő nyomában (61)
 Puskin: Anyegin (43-45)
 Racine (40)
 Radnóti Miklós versek (71-73)
 Rilke (56)
 Rimbaud (56)
 J.K. Rowling (6)
 Sántha Ferenc (68)
 Schiller: Ármány és szerelem (40-41)
 Shakespeare: Rómeó és Júlia (25, 39, 41)
 Shakespeare: A vihar (25, 27, 29)
 Shakespeare: Hamlet (25)
 Shakespeare: Julius Caesar (29)
 Sillitoe: A hosszútávfutó magányossága (78)
 Spiró György (68, 78)
 Stendhal: Vörös és fekete (52-53, 75)
 Stevenson: Kincses sziget (26)
 Tom Stoppard: Rosencranz és Guildenstern halott (80)
 Szabó Magda (6)
 A századvég novellisztikája (Bródy, Tömörkény, Gozsdu stb.)(58)
 Szép Ernő Lila akác (79)
 Szép Ernő: Emberszag (79)
 Szerb Antal: Utas és holdvilág (74)
 Szophoklész: Antigoné (24-25, 29)
 Szophoklész: Oidipusz király (37)
 Tamási Áron (68)
 Tatay Sándor (6)
 Tolkien (6)
 Tolsztoj: Ivan Iljics halála (30-31)
 Tolsztoj: Anna Karenina (61)
 Tóth Árpád versek (66-67)
 Tömörkény István (58)
 Vajda János versei ((23, 56)
 Verlaine (56)
 Verne: Két év vakáció (6, 25-27)
 Villon balladák (37-38)
 Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde (45-46)
 Vörösmarty Mihály versei (45)
 Weöres Sándor költészete (75)
 Whitman (55)
 Émil Zola (60)
 20. századi novellák (magyar és világirodalom) (68)

